Баклана Галина, Корнуса Бося

СУРҺУЛИН ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬН ДЕГТР

2-гч класс

Хальмг Таңһчин
сурһулин болн номин Министерств
барлхд зөв өгв

Элст
«Калмыкия» нертә Таңһчин зәңгллһнә агентств
2016

1
негн

УДК 81.26 (470.47)
ББК 81.2 – 922
Б 194

Авторы:
Г. Б. Бакланова, Б. Э. Корнусова

Бакланова Г. Б., Корнусова Б. Э.
Б 194 Үйнр. Экспериментальное учебное пособие. 2 кл. Для общеобразоват. учреждений РК. / Г. Б. Бакланова, Б. Э. Корнусова. – Элиста: АУ РК «РИА «Калмыкия», 2016. – 112 с.: ил.

ISBN 978-5-7539-0820-9

ҮЙНР

2

3
һурвн

	Әңг	1	2
Әңг	Кичәл	**Күн болх баһасн**	**Өрүн эрт боссн – өлзәтә үрн болдг**
I	1	Сурһулян эклхд белнч?	Кедү цаг болж?
	2	Эн күн ямаран орн-нутгас?	Үдин хөөн ю кенәч?
	3	Чини шин үр ю кехдән дурта?	Өдрин туршарт ю кенәч?
	4	Чини шин үр ямаран сурһульч?	Эн бүс ямаран?
	5	Чини үүрин өрк-бүл ямаран?	Кен юуһарн байн?
	6	Чи кенән дураввч?	Кен бөк?
	7	Тана бүлд кен ах?	Үвләр һаза ю кенәч?
	8	Нисәч ямаран күн?	Дулан хувц өмсвч?
	9	Чамд намр таасгдна?	Ямаран хот иднәч?
	10	Намрт хашадан ю кенәч?	Ямаран хальмг хотд дуртавч?
II	11	Содмна сурврмудт ямаран хәрү өгнт?	Долан хонгин туршарт ю кенәч?
	12	Кенд бичг бичнәч?	Кен алдр хальмг бөк?
III	13	Чи хальмг алфавит сәәнәр меднч?	Хадвр үзгүд меднч?
	14	Эгшг үзгүдин тускар ю тодлвч?	Хошадлдго хадвр үзгүд меднч?
IV	15	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
	16	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
V	17	Эк-эцк чамаг яһж магтна?	Кен хальмг нерән туурулна?
	18	Чи альдаран адһж йовнач?	Эндр кенә һарсн өдр?
VI	19	Чи наадхдан дуртавч?	Чи наадхдан дуртавч?
	20	Чи ю дасвч?	Чи ю дасвч?

Әңг	Әңг Кичәл	3 Мал асрхла, амн тоста	4 Цагин селгән
I	1	Чи юуһар нааднач?	Тадн ю кежәнәт?
	2	Чамд ямаран наадһас бәәнә?	Үдин хөөн тадн ю кенәт?
	3	Чамд ноха бәәнү?	Чи ямаран эрдм дасхар седҗәнәч?
	4	Тана герт ямаран аңгуд бәәнә?	Сурһульчнр ямаран бәрцтә күүкд?
	5	Чини герин аң ямаран?	Тер ямаран одн?
	6	Чини аң ямаран заңта?	Чи домбр цокнч?
	7	Аавин хошт ямаран мал бәәнә?	Элстин тускар ю меднәч?
	8	Мөрн ямаран ә һарһна?	Тана селән альд бәәнә?
	9	Теегт ямаран зерлг аңгуд бәәнә?	Тадн ю суулһҗанат?
	10	Ямаран шовуд меднәч?	Юуһар йовхар седҗәнәч?
II	11	Зоопаркд ямаран аңгуд бәәнә?	Зургт Цаһан эсий?
	12	Ямаран соньн зәңг бәәнә?	Соньн зәңг бәәнү?
III	13	Эн үгд ямаран үзг дутҗана?	Эн үгмүд ямаран нууцта?
	14	Эн үгд җөөлн темдг бичгднү?	Эн үгмүд юуһарн әдл?
IV	15	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
	16	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
V	17	Теегин шовуд меднч?	Тана җилин аш ямаран?
	18	Юуһар арат гиичән тоона?	Зунар ю кехәр седҗәнәч?
VI	19	Чи наадхдан дуртавч?	Чи наадхдан дуртавч?
	20	Чи ю дасвч?	Чи ю дасвч?

КҮН БОЛХ БАҺАСН

1-гч кичәл

СУРҺУЛЯН ЭКЛХД БЕЛНЧ?

1. Соңстн. Умштн. Шүлг чееҗәр дастн.

Мендвт, күүкд! Сурһулин шин җиллә йөрәҗәнәв!
Сурһультн цаһан хаалһта болтха!
Зуна амрлһн сән болв гиҗ санҗанав.
Цогц-махмуд бат. Ухан-санан сарул.
Күүкд, көвүд сурһульдан белн. Тиимий?

Э, тиим. Багш, би шүлг меднәв. Келҗ болхий?

Кел. Оньган өгәд соңснавидн.

Һаха сарин негнд
Һартан дорва авад,
Сәәхн хоңхин айст
Сурһуль дасхар ирүв.

Менд, сурһуль, менд!
Мендвт, багш, мендвт!
Мини әңкр үр,
Менд, менд, менд!

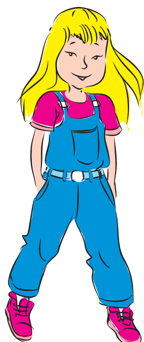
Йир сән! Ухата күүкн!
Әнчн чини шүлг?

Уга, эн Уташа Хөөчин шүлгин тасрха.

Эн җил мадн дала шин шүлгүд, тәәлвртә туульмуд, үлгүрмүд, хальмг авъяс дасхар бәәнәвидн. Нә, эклий.

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Тер кенә күрң хәәрцг?

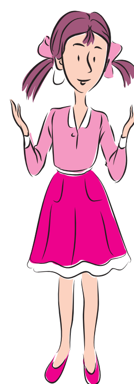
1

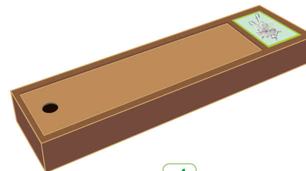

3

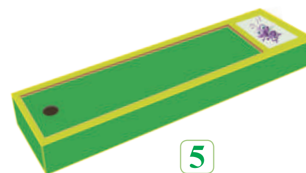

2

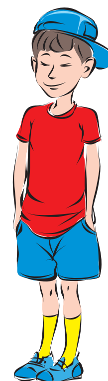

4

5

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Күүкд, тадн сурһулян эклхд белнт?

2. Тана дорвад юн бәәнә?

ЭН КҮН ЯМАРАН ОРН-НУТГАС?

1. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

1

Китд – китд

2

Моңһл – моңһл

3

Төвд – төвд

4

Әрәсә – орс

5

Немшин һазр – немш

Франц – парнцс

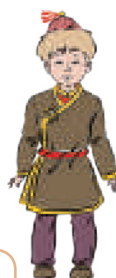
6

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Герлән белг альдас?
2. Һәрә Герләд ю белглнә?
3. Содмн кедүтә?
4. Содмн альдас?
5. Һәрән үр ямаран бәәдлтә?

3. Эн күүкдин тускар келтн.

1. Эн көвүн Әрәсәһәс.
2. Эн Москвад бәәнә.
3. Эн арвта.
4. Эн шар үстә, хар нүдтә көвүн.

а) 10

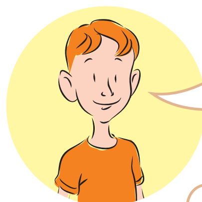
ә) 8

б) 12

ЧИНИ ШИН ҮР Ю КЕХДӘН ДУРТА?

1. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Мини үр Содмн таньлдхдан дурта. Таднла үүрлхәр бәәнә.

Дала юм кехдән дурта. Эн зург хәләтн. Тааж медтн.

Э, тиим.

Бас чик.

Эн Содмна хайг. Бичг бичтн. Содмн байрлх.

Йир соньн. Чини үр ю кехдән дурта?

Эс эндүрҗәхлә, Содмн көгҗм соңсхдан дурта.

Миниһәр болхла, эн көвүн урлхдан дурта.

Билгтә көвүн. Би Содмнла үүрлнәв.

1. Содмн мөрәр довтлхдан дурта.
2. Содмн зурхдан дурта.
3. Содмн телевизор хәләхдән дурта.
4. Содмн өөмхдән дурта.
5. Содмн компьютерин наад наадхдан дурта.
6. Содмн шатр наадхдан дурта.
7. Содмн умшхдан дурта.
8. Содмн мөлкхдән дурта.

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Санжрма ю кехдән дурта?

1

2

3

ЧИНИ ШИН ҮР ЯМАРАН СУРҺУЛЬЧ?

1. Соңстн. Умштн. Буру зәңгс чиклтн.

Һәрә, чини шин үр Содмн ямаран күн?

Миниһәр болхла, Содмн ухата, шудрмг күн.

Эн сән сурһульч?

Тиим гиһәд санҗанав. Содмн сәәнәр сурна. Энүнә дурта кичәл – эсв.

Тиигхлә, Содмн оньгта, килмҗтә күн болҗана.

Тернь чик. Мини үр кичәлдән оньган өгәд соңсна. Эн һәрәдхш, альвлхш, гүүхш.

1. Содмн ухата көвүн.
2. Содмн сәәнәр сурхш.
3. Энүнә дурта кичәл – орс келн.
4. Эн килмҗтә сурһульч.
5. Кичәлдән Содмн альвлна.

2. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Чи сән сурһульч?
2. Чи ямаран күн?
3. Чини дурта кичәл ямаран?
4. Чи кичәлдән альвлнач?
5. Чини үр ямаран сурһульч?

3. Соңстн. Чик зургуд шүүтн.

Санҗрма школдан ю кехш?

1

2

3

4

ЧИНИ ҮҮРИН ӨРК-БҮЛ ЯМАРАН?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Мини үүрин өрк-бүл.

(Өлзәтин келвр)

Мини шин үр күүкнә нерн Санҗрма. Эн дөрвдгч класст сурна. Санҗрман өрк-бүл ик. Ээҗ-аав, эк-эцк болн дү көвүн бәәнә. Эдн Элст балһснд ик чолун герт бәәнә.

Санҗрман эк – багш, эцкнь – залач. Ээҗ аав хойр көдлхш. Санҗрман дү көвүн тавта. Эн ээҗ-аавтаһан гертән үлднә.

Санҗрман ээҗ – уяч. Гертән юм уйна. Аав хашад көдлнә. Ач көвүн нөкд болна. Эдн цецгүд, урһа модд услна, хаша хурана.

Асхн Санҗрман өрк-бүл ширәлнд хотан иднә. Эн ик сарул хора. Герт дәкәд тавн хора бәәнә: һурвн нөөрслң, бичкдүдин хора, гиичин хора.

Санҗрман хора сәәхн, дөрвлҗн. Орн, ширә, үкүг, таг, сандл, тохавчта сандл бәәнә. Эрст сәәхн зургуд өлгәтә. Эн Санҗрман зурсн зургуд.

1. Санҗрман өрк-бүлд кедү күн бәәнә?
2. Эк-эцкин эрдм ямаран?
3. Ээҗ аав хойр ю кенә?
4. Санҗрман гер кедү хората?
5. Санҗрман хорад юн бәәнә?

2. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Чини үүрин өрк-бүлд кедү күн бәәнә?
2. Чини үүрин эк-эцкин эрдм ямаран?
3. Тана үүрин гер кедү хората?
4. Чини үүрин хорад юн бәәнә?
5. Чини үр гертән яһҗ нөкд болна?

ЧИ КЕНӘН ДУРАВВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

маштг нурһта

1

дунд нурһта

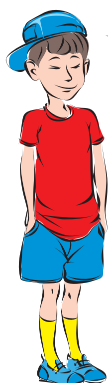
2

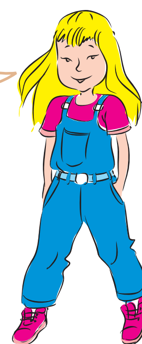

өндр нурһта

3

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Нүүдлә, мел алң болад бәәнәв. Чини үсн юңгад шар өңгтә?

Алң болхд юмн уга.
Мини эцк орс, экм – хальмг.
Би балдр болҗанав.
Мини эцкин үсн шар өңгтә.
Би эцкән дуравув. Шар үстәв.

Тиимий? Ода медгдҗәнә.

Чи кенән дураввч?

Би аавандураһад – өндр нурһтав, ээҗән дураһад – шар чирәтәв.

Дүрәрн чи экиннь бәәдлтәч.

Мел тиим. Би экән дуравув.

1. Нүүдлә экән дураж.
2. Нүүдлән эцк орс.
3. Нүүдлә орс күүкн.
4. Үлмҗин аав маштг нурһта.
5. Үлмҗин ээҗ шар чирәтә.
6. Дүрәрн Үлмҗ эцкиннь бәәдлтә.

3. Соңстн. Чик зург шүүтн.

Нүүдлән үр көвүн альд зурата?

1

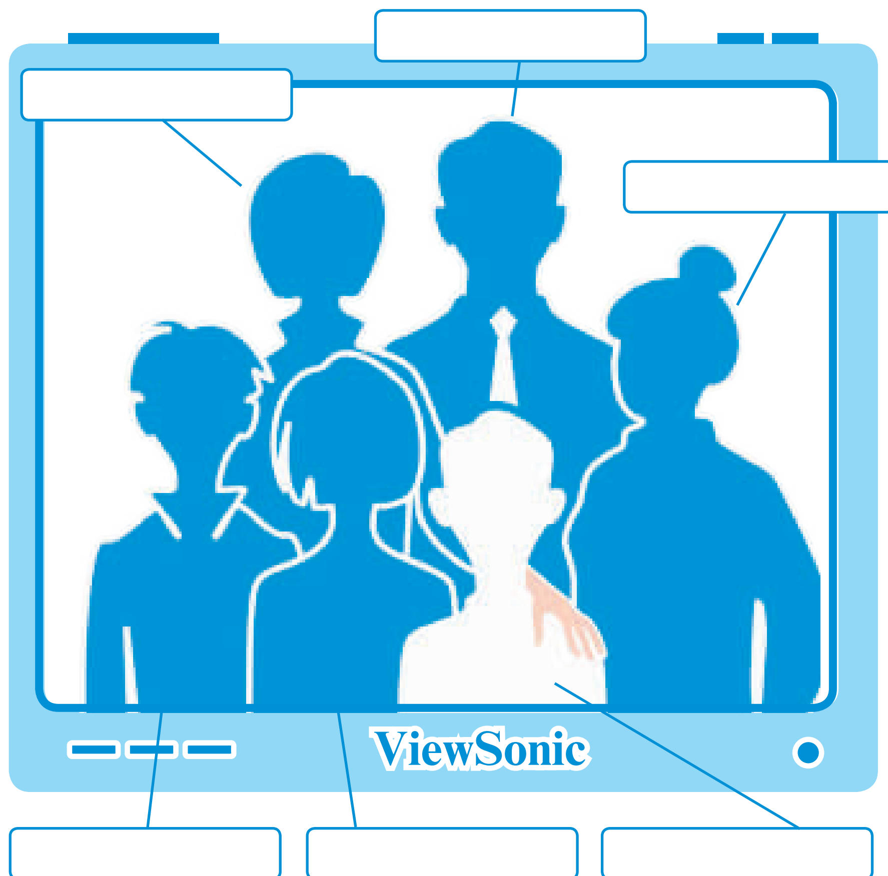
2

3

ТАНА БҮЛД КЕН АХ?

1. Соңстн. Бичг умштн. Нер болн нас темдглтн.

Мендвт, күндтә үүрмүд!

Бичгтн ханжанав.

Мини өрк-бүлин зург илгәжәнәв. Би мини эцкин өмн зогсчанав. Мини эцк һучн нәәмтә. Энүнә нерн Эрден. Эн мини экин болн һаһан хоорнд зогсчана. Эцкм мини экәс һурвн жил ах. Мини экин нерн Бальжр. Мини һаһа Болха маштг нурһта. Эн мини эцкәс хойр жил дү. Мини ахин нерн Адуч. Эн арвн дөрвтә. Нанас зурһан жил ах. Нанд эгч бас бәәнә. Мини эгч нанас өндр, ахас маштг. Эн арвта, нернь Цецг.

Менд бәәтн!

Тана үр Содмн.

2. Умштн. Зәңгс чиклтн.

1. Содмна эцк экәс дөрвн жил ах.
2. Һаһа өндр нурһта.
3. Һаһа Содмна эцкәс һурвн жил дү.
4. Содмна эк һучн дөрвтә.
5. Содмна ах энүнәс тавн жил ах.
6. Содмна эгч ахасн өндр.

3. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Тана бүлд кен ах?
2. Чини эцк кедүтә?
3. Эцк экәс ах?
4. Эцк экәс кедү жил ах?
5. Тана бүлд кен өндр нурһта?
6. Чамд ах-дү бәәну?
7. Чи теднәс ах?
8. Тана бүлд кен маштг нурһта?

НИСӘЧ ЯМАРАН КҮН?

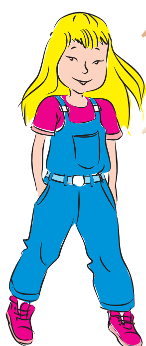
1. Соңстн. Тодлтн.

1
Түүмрч түүмр унтрана.

2
Заманч хот кенә.

3
Нисәч аһарин керм зална.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

– Үлмж, эн юмб?
– Эн аһарин керм.
– Чи нисәч болхар седҗәнч?
– Э, тиим.
– Нисәч – оньгта күн.
– Э, чик. Бас зөргтә, ухата, шудрмг, шунмһа.
– Кен бас зөргтә болх зөвтә?
– Минииһәр болхла, түүмрч – зөргтә.
– Би түүмрч болнав. Түүмрч – кергтә эрдм. Әмтнд нөкд болна.

1. Үлмҗ кен болхар седҗәнә?
2. Юңгад?
3. Кен зөргтә?
4. Нүүдлә юңгад түүмрч болхар седҗәнә?

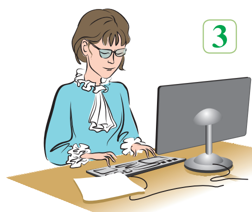
3. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

а) Заманч ю кенә?
Заманч хот кенә.

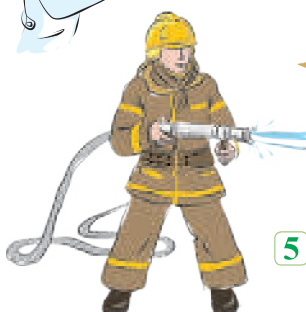
ә) Заманч ямаран күн?
Заманч ахуч күн.

1

2

3

4

5

6

7

8

ЧАМД НАМР ТААСГДНА?

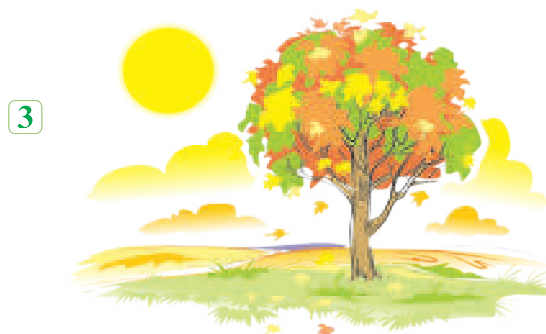
1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

А. Намрин цаг сәәхн. Хулһн сарла модна хамтхасн олн өңгтә болна: шар, улан, күрң.

Ә. Һаха сар – намрин түрүн сар. Нарн халулна. Серүн салькн үләнә. Намрин өдр дулан болна.

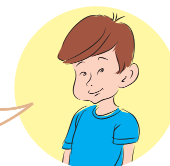
Б. Үкр сарла киитн салькн үләнә. Хар үүлн теңгрт хурна. Хур орна. Бальчг һарна. Хамтхасн нисәд унна.

2. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

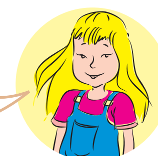

Эндр йир сән өдр. Нарн халулжана. Модна хамтхасн сәәхн өңгтә. Намр – мини дурта жилин цаг. Жиижә, чамд намр таасгдна?

Э, таасгдна. Болв мини дурта цаг – хавр.

Нанд намр таасгдхш. Би үвлд дуртав.

Кенд ямаран жилин цаг таасгдна?

Өлзәт	хавр
Жиижә	намр
Нүүдлә	үвл

3. Соңстн. Чик зург шүүтн.

Герләд ямаран жилин цаг таасгдна?

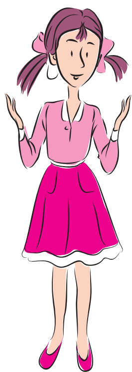

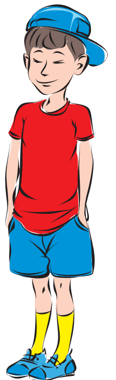
4. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Чамд ямаран жилин цаг таасгдна?

НАМРТ ХАШАДАН Ю КЕНӘЧ?

1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Үлмж, альдаран адһж йовнач?

Герүрн хәрж йовнав.

Юн бачм болҗана?

Эндр хашад көдлҗәнәв. Дала керг бәәнә.

Нууц эс болхла, ямаран керг?

Цаһан цецгүд услҗана.
Би нөкд болҗанав.
Модд услҗанав.

Хоюрн көдлҗәнт?

Уга, аав Болд хойр хамтхас хуражана. Альмн хаша сәвүрдҗәнә.

Тана хашад дала юмн урһна?

Э, тиим. Ээҗ эк хойр альмна модд суулһҗана.
Эцкм нүк малтҗана. Намр – юм суулһх цаг.

Э, чик. Хаша, гер ширдх бас цаг. Би эндр хаша ширдҗәнәв.

1. Аав	**а)** цецгүд услҗана.
2. Ээҗ	**ә)** модд услҗана.
3. Эк	**б)** хамтхас хуражана.
4. Эцк	**в)** хаша сәвүрдҗәнә.
5. Болд	**г)** альмна модд суулһҗана.
6. Цаһан	**һ)** нүк малтҗана.
7. Альмн	**д)** хаша ширдҗәнә.
8. Үлмж	
9. Өлзәт	

Эцк нүк малтҗана.

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Кен ю кежәнә?

Җиижә
Герлә
Һәрә
Нүүдлә

СОДМНА СУРВРМУДТ ЯМАРАН ХӘРҮ ӨГНТ?

1. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Мендвт, күндтә үүрмүд!

Ода мана һазрт намр. Җилин сәәхн цаг. Модна хамтхасн олн зүсн өңгтә: шар, улан, күрң, оштв. Намр – мини дурта цаг. Таднд җилин ямаран цаг таасгдна?

Намрар дала көдлмш һарна. Би эк-эцкдән нөкд болнав. Хашад көдлнәв. Тадн эк-эцкдән нөкд болнт? Хашад ю кенәт?

Школд бас олн көдлмш бәәнә. Эн җил мана классин сурһульчнр школын хашад дала сарнаңк суулһҗана. Мини үр Сән-Белг тәрәч болхар седҗәнә. Би болхла, нисәч болхар седҗәнәв. Юңгад гихлә, нисәч – зөргтә, олмһа күн. Тадн кен болхар седҗәнәт? Юңгад?

Хәрүһитн күләҗәнәв.

Менд бәәтн!

Тана үр Содмн.

Тәрәч мод суулһна.

1. Содмна дурта цаг – хавр.
2. Намрар Содмн хашад наадна.
3. Содмн школын хашад сарнаңк суулһҗана.
4. Сән-Белг нисәч болхар седҗәнә.
5. Нисәч – зөргтә күн.

2. Күүндтн. Содмна сурврмудт хәрү өгтн.

1. Чамд җилин ямаран цаг таасгдна?
2. Чи эк-эцкдән нөкд болнч?
3. Хашад ю кенәч?
4. Кен болхар седҗәнәч?
5. Юңгад?

3. Соңстн. Ирлцүлтн.

Герлә кен болхар седҗәнә?

1

2

3

КЕНД БИЧГ БИЧНӘЧ?

1. Соңстн. Умштн. Күүндтн.

Содмна үүрмүд маднла үүрлхәр бәәнә.
Зургудан илгәж. Нег үр шүүж автн. Бичг бичтн.

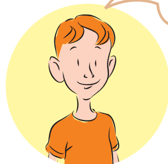

Нүүдлә, чи кенд бичг бичнәч?

Чини үр көвүн эс гиж күүкн?

Чини үр күүкн ямаран орн-нутгас?

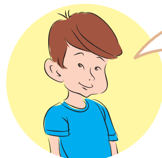
Чини үр күүкн маштг эс гиж өндр?

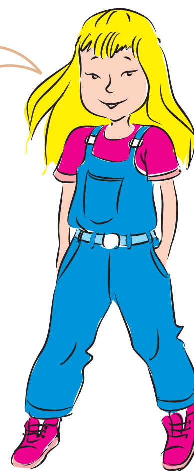
Чини үр күүкнә үсн хар эс гиж шар?

Чини үр күүкнә нүдн көк эс гиж күрң?

Би меднәв.
Чини үр күүкнә нерн Софи?

Тааж медтн.

Күүкн.

Францас.

Дунд нурһта.

Шар.

Көк.

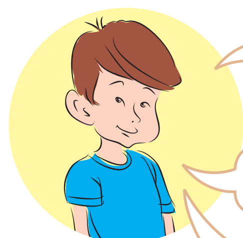
Э, чик. Би Софид бичг бичнәв.

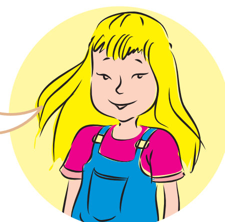
2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Софи	**Үлмж**	**Ганс**
Сувсн	**Герлә**	**Ловсан**

ЧИ ХАЛЬМГ АЛФАВИТ СӘӘНӘР МЕДНЧ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

– Нүүдлә, чи хальмг алфавит сәәнәр меднч?

– Медлго. Юн болв?

– Хальмг алфавитд кедү үзг бәәнә?

– Һучн йисн.

– Би эгшг үзгүдин тускар сәәнәр меднәв. Хальмг алфавитд арвн һурвн **эгшг үзгүд** бәәнә.

– Чик. Наадк хөрн зурһан үзгүд – **хадвр үзгүд**.

– Эс эндүрҗәхлә, орс алфавитд һучн һурвн үзгүд бәәнә.

– Бас чик. Зурһан үзгүд – шишлң хальмг үзгүд: **Ә**, **Ө**, **Ү**, **Һ**, **Җ**, **Ң**.

1. Хальмг алфавитд кедү үзгүд бәәнә?
2. Кедү эгшг үзгүд бәәнә?
3. Кедү хадвр үзгүд бәәнә?
4. Кедү шишлң хальмг үзгүд бәәнә?
5. Ямаран шишлң хальмг үзгүд бәәнә?

2. Соңстн. Шинҗлтн. Тодлтн.

ЭГШГ ҮЗГҮД	
Өмн дарана	Ар дарана
ә	а
е	ё
и	ы
ө	о
ү	у
э	ю
	я

Ь

Ъ

ХАДВР ҮЗГҮД			
Хошадлдг		Хошадлдго	
Дуута	Дүлә	Дуута	Дүлә
б	п	л	ц
в	ф	м	щ
г	к	н	
һ	х	ң	
д	т	р	
ж	ш	й	
җ	ч		
з	с		

ЭГШГ ҮЗГҮДИН ТУСКАР Ю ТОДЛВЧ?

1. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Хальмг келнд кедү эгшг үзгүд бәәнә?
2. Кедү өмн дарана эгшг үзгүд бәәнә? Ямаран?
3. Кедү ар дарана эгшг үзгүд бәәнә? Ямаран?
4. Ямаран эгшг үзгүд таарна?
5. Яһж удан эгшг әс бичгднә?
6. Ямаран эгшг үзгүд хойр әәтә?

Хойр әәтә эгшг үзгүд		
е	[йэ]	еңг
ё	[йо]	ёлк
ю	[йу]	юн
я	[йа]	ясн

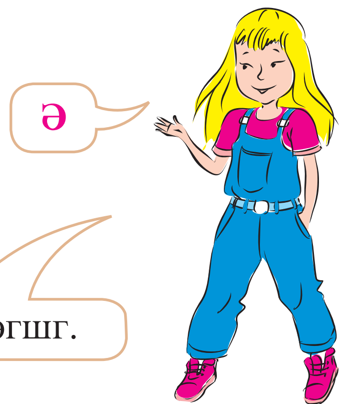
2. Соңстн. Умштн. Күүндтн.

НИС_Ч

Эн үгд **А** эс гиж **Ә** үзг дутҗана?

Юңгад тиигж санҗанач?

Ә

Түрүн **эгшг үзг – өмн дарана** эгшг.

суулһж _____на (**а / ә**) | тәр_____ч (**а / ә**) | хамтх____сн (**а / ә**)

3. Соңстн. Айслулж умштн.

Хальмг сәәхн келән
Хәәрхн, бичә марттн!

Хамдан батар бәрлдж,
Хальмг дууһан дуултн!

Уташа Хөөч

4. Соңстн. Айслулж умштн.

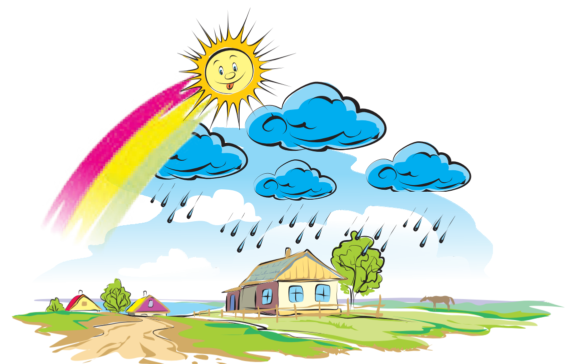
ХУР.

Кен келнә?
Кен меднә?
Хур маднд
Ю өгнә?

Усан белглнә,
Урһц өгнә,
Тоос дарна,
Теңгр цеврлнә.

Доһлң эмгнь
Деерк нарнд
Дорагшан буухднь
Давшур болна.

Санҗин Николай

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чеежәр дастн.

Намр.

Алтн ширән намр
Әрә моднд күргв,
Нимгн шар хамтхасд
Нисч һазрт буув.

Тәрә-темсән өгәд,
Тиниж һазр гиигрв.
Киитәр салькн үләв,
Кирү сөөг царцав.

Нарна халунь буурч,
Намрла негдж шарлна.
Дууһан дуулад шовуд
Дулан һазрур нислднә.

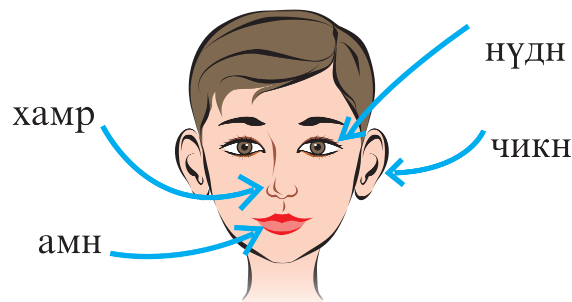
Шугран Вера

2. Үлгүр тодлтн.

Икинь күндлдг,
Бичкнинь өкәрлдг.

3. Тәәлврта тууль тааж медтн.

Довун деер долан нүкн.

4. Келвр умштн.

Көгшдән күндлтн!

Көгшн ээҗ автобуст орна. Әмтн дала, суух орм уга. Нег баахн залу босна. Көгшн ээҗ суухар седнә. Зуг бичкн күүкн гүүҗ орад, орм эзлнә. Көгшн ээҗ орм уга үлднә.

Күүкнә эк келнә: «Күүкм минь, ээҗд орман өг. Көгшн кү күндлх кергтә!».

«Буруһан сурҗанав. Би таниг үзсн угав», – гиҗ бичкн күүкн хәрү өгнә.

1. Кен автобуст орна?
2. Юңгад ээҗ суухш?
3. Кен ээҗд орм өгнә?
4. Юңгад ээҗ орм уга үлднә?
5. Күүкнә эк ю келнә?
6. Ямаран хәрү бичкн күүкн өгнә?

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чеежәр дастн.

ДЕГТР.

Дегтр – хурдн көлтә,
Делкәд цугинь келнә.
Деер, хажуд, дора
Дегтрәс ухатань уга.

Мөрн яһж гүүдв?
Мөндр юунас үүлддв?
Дегтрәс иигж сурнав,
Дигтә хәрү авнав.

Юңгад деер киитн?
Юунас салькн эклнә?
Дегтр цугинь меднә,
Дегтрәс деерн уга.

Санҗин Николай

2. Үлгүрмүд тодлтн.

1 Күн болх – баһасн,
Күлг болх – унһнасн.

2 Соңсхин – чикн,
Үзхин – нүдн.

3 Үүлн хурхла – хур,
Әмтн хурхла – күчн.

4 Дегтр умшсн –
Делкә үздг.

3. Келвр умштн. Чик эс гиж буру.

Һәрән белг.

Һаха сарин негн. Багла цецгүд бәрсн бичкдүд школурн йовна. Школын хашад дала әмтн хурна. Көгҗмин айс соңсгдна.

Хойрдгч классин сурһульчнр багшин өөр цуглрна. Багштан цецгүд белглнә. Һәрә дорваһасн зург һарһж авна, багштан өгнә.

– Эн мини белг. Китд орн-нутгас, – гиж Һәрә келнә.

– Ик гидгәр ханҗанав! Йир сәәхн зург, – гиж багшнь хәрү өгнә.

– Эн өөрдин һазр. Мини үүрин аав – хөөч. Аав эн ишкә герт бәәнә, – гиж Һәрә зург цәәлһв.

– Эн белг нанд йир үнтә, – гиж багш келв.

багла цецг

1. Һаха сарин негнлә бичкдүд гиичд одна.
2. Бичкдүд багшнртан цецгүд белглнә.
3. Һәрә багштан ааһ өгнә.
4. Һәрән белг Моңһлын орн-нутгас.
5. Зургт өөрдин һазр зурата.
6. Үүрин аав чолун герт бәәнә.

ЭК-ЭЦК ЧАМАГ ЯҺҖ МАГТНА?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Ик герин бичкн эзн.

Эк-эцк хойр көдлмштән. Нүүдлә гертән һанцарн бәәнә. Хорадан сууна. Бичкн күүкнә туск соньн келвр умшчана.

Кеемә – өнчн күүкн. Ээҗтәһән бәәнә. Ээҗнь көгшн, найн тавта. Кеемә ээҗдән оньдин нөкд болна. Эн эвтә, арһта, көдлмшч күн. Сурһулян сәәнәр сурна. Бассейнд өөмнә, дуулна, биилнә.

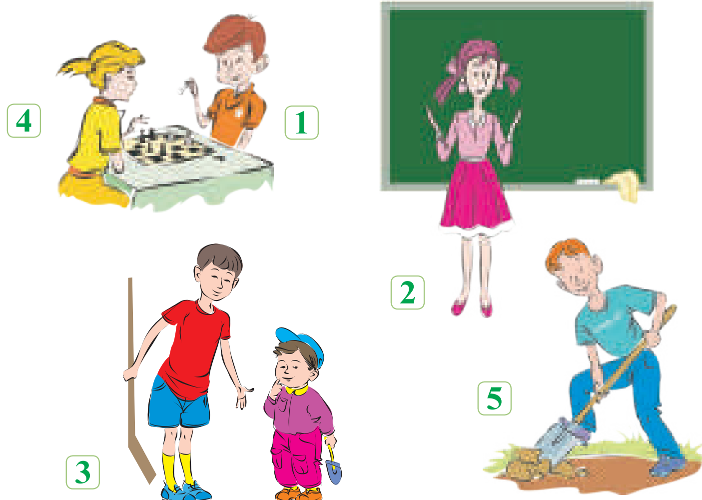
Келвр умшсн Нүүдлә босад, герән хурана. Шал сәвүрднә, кевс цеврлнә. Ааһсав уһана. Сандл, ширә деерәс тоос арчна. Цецгүд услна.

Асхн эк-эцк хойр көдлмшәс ирнә. Гер дотр цевр, ке. Экнь йир байрлна. Күүкән магтна: «Чи йоста мана ик герин бичкн эзн болҗанач». Нүүдләд экин келсн үг таасгдна. Өдр болһн герән хурах болҗ шиидинә.

1. Кенә туск келвр Нүүдлә умшчана?
2. Кеемә кентә бәәнә?
3. Ээҗ кедүтә?
4. Кеемә ямаран күн?
5. Нүүдлә ю кенә?
6. Экнь күүкән яһҗ магтна?
7. Нүүдлә юн гиҗ шиидинә?

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

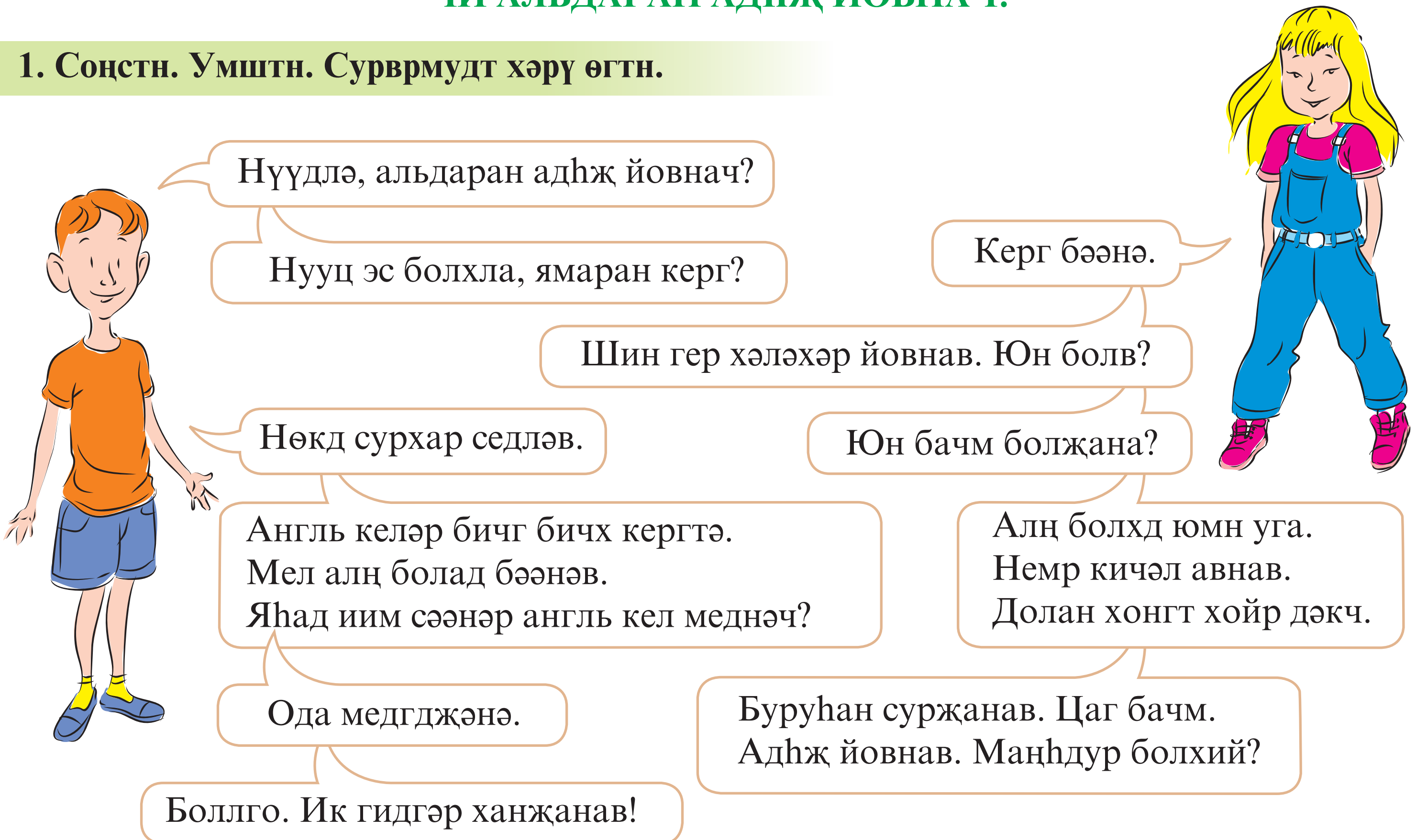

Чини эк-эцк чамаг яһҗ магтна?

1. Җиижә	а) билгтә күүкн!
2. Өлзәт	ә) сән ах!
3. Үлмҗ	б) олмһа күн!
4. Герлә	в) ухата күүкн!
5. Һәрә	г) көдлмшч көвүн!

ЧИ АЛЬДАРАН АДҺЖ ЙОВНАЧ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Нүүдләд ямаран керг бәәнә?
2. Һәрә ямаран нөкд surҗана?
3. Нүүдлә яһад сәәнәр англь кел меднә?
4. Нүүдлә кезә һәрәд нөкд болх?

2. Нүүрәр күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Чи альдаран адһж йовнач?

1. Үлмж – Нүүдлә

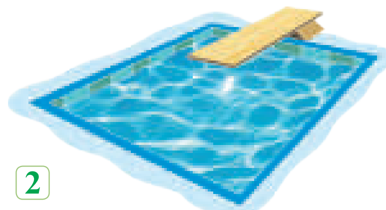
2. Герлә – Жиижә

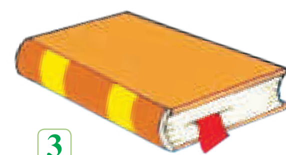

3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Жиижәд эндр ямаран керг бәәнә?

ЧИ НААДХДАН ДУРТАВЧ?

ЭКЛЦ

1 Һаха сарин негнд юн эклнә?

2 Эн күн ямаран орн-нутгас?

3 Чи ямаран орн-нутгасвч?

4 Чини үр ю кехдән дурта?

5 Өлзәтин дү күүкн ю кехдән дурта?

6 Чи ямаран сурһульчвч?

7 Чи школдан ю кехшвч?

8 Чини өрк-бүл ямаран?

9 Чини эк-эцкин эрдм ямаран?

10 Тана гер ямаран?

11 Чини хорад юн бәәнә?

12 Чи гертән яһж нөкд болнач?

13 Чи кенән дураввч?

14 Тана бүлд кен ах?

15 Чини эк кедүтә?

16 Тана бүлд кен өндр нурһта?

17 Чамд ах-дү бәәнү?

18 Чи кен болхар седжәнәч?

19 Чамд намр таасгдна?

20 Намрар хаша-дан ю кенәт?

21 Кенд бичг бичнәч?

22 Чи тәәлвртә тууль меднч?

23 Хальмг алфа-витин тускар ю меднәч?

24 Эгшг үзгин тускар ю меднәч?

25 Ямаран шүлг меднәч?

ЧИЛГЧ

ЧИ Ю ДАСВЧ?

1. Умштн. Сурврмудт чик хәрү шүүтн.

Күн болх баһасн, күлг болх унһнасн.

Үлмҗ хойрдгч класст сурна. Эн нәәмтә. Эн оньгта, килмҗтә сурһульч. Үлмҗ ааван дураһад, өндр нурһта, ээҗән дураһад, шар чирәтә. Дүрәрн экиннь бәәдлтә. Үлмҗ иньгч, цаһан седклтә көвүн. Кичәлин хөөн үүрмүдтән, багштан нөкд болна.

Намр. Хашад дала көдлмш бәәнә. Үлмҗ хамтхас хурана, модд суулһна, хаша цеврлнә. Бичкн дү көвүтәһән бас наадна. Үлмҗ – көдлмшч көвүн.

Үлмҗ нисәч болхар седҗәнә. Нисәч зөргтә, ухата, шунмһа болх зөвтә. Үлмҗ сән нисәч болх. Күн болх баһасн, күлг болх унһнасн.

1. Үлмҗ ямаран сурһульч?

а) иньгч ә) зөргтә б) килмҗтә

2. Үлмҗ кенән дураһад, өндр нурһта?

а) экән ә) ээҗән б) ааван

3. Үлмҗ хашад яһҗ нөкд болна?

а) хамтхас хурана ә) цецгүд суулһна б) дү көвүтәһән наадна

4. Нисәч ямаран күн болх зөвтә?

а) өндр нурһта ә) зөргтә б) баһ наста

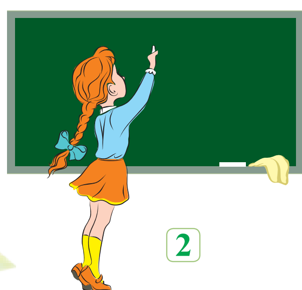
5. Үлмҗ кен болхар седҗәнә?

а) түүмрч ә) багш б) нисәч

5	Чини аш:

2. Соңстн. Күүкдин нерд заатн.

Намср Альмн Киштә Арслң Нарн

5	Чини аш:

10	Цуг ашлт:

ӨРҮН ЭРТ БОССН – ӨЛЗƏТƏ ҮРН БОЛДГ

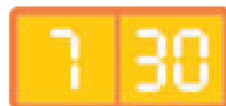
1-гч кичəл

КЕДҮ ЦАГ БОЛЖ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1

Җиижə зурһан часла сернə.

2

Эн өрəл нəəмнлə школдан ирнə.

3

Түрүн кичəл нəəмн часла эклнə.

4

Кичəлмүд арвн хойр час арвн тавн минутла чилнə.

5

Җиижə үдин хотан арвн тавн минут уга нег часла иднə.

6

Эн асхн арвн часла унтна.

2. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Кен ю кезə кенə?

Би зурһан часла сернəв.

Кедү часла школдан ирнəч?

Тиим эрт? Би унтхдан дуртав.

Би өрəл нəəмнлə ирнəв.

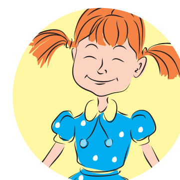

Герлə, чи кезə герүрн хəрнəч?

Би гиичд ирнəв.

Тиигхлə, би хойр часла ирнəв. Наадхм.

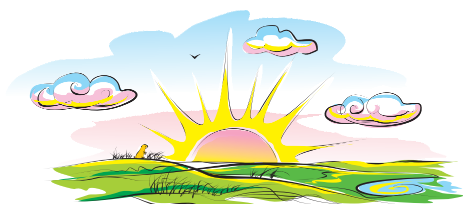
Яһад surжанач?

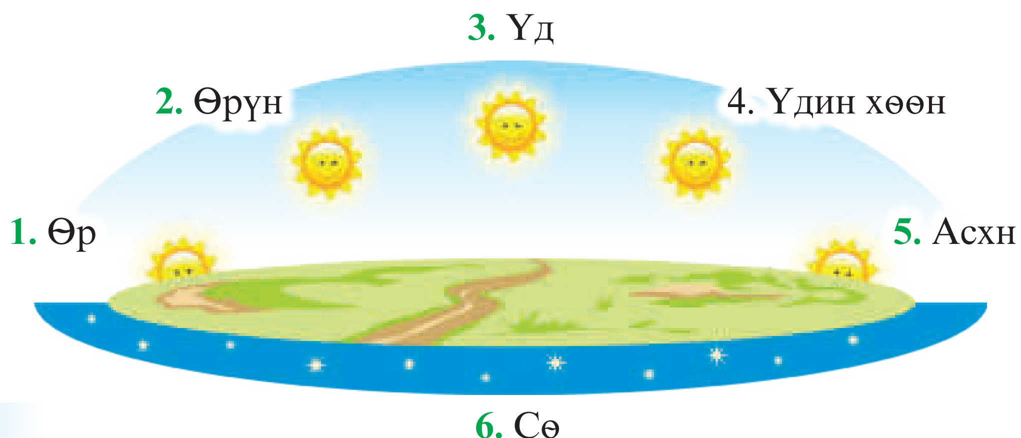
Йир сəн! Школын хөөн нег часла ирнəв.

Үлмҗ	7 : 30		
Нүүдлə	13 : 00	школдан	сернə.
Герлə	6 : 00	герүрн	хəрнə.
Өлзəт	14 : 00	гиичд	ирнə.
	7 : 00		одна.

ҮДИН ХӨӨН Ю КЕНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

2. Шинжлтн. Тодлтн.

Юн?		Кезә?	
	өр		өр**лә**
	өрүн		өрүh**әр**
	үд		үд**лә**
	үдин хөөн		үдин хөөн
	асхн		асх**ар**
	сө		сөөh**әр**

3. Умштн. Күүндтн.

Кен ю кезә кенә?

1 өрүн

2 үд

3 үдин хөөн

4 асхн

5 сө

– Көвүн кезә школдан одна?

– Көвүн школдан өрүhәр одна?

4. Умштн. Текстс зургудла ирлцүлтн.

А. Эн күүкн үдин хөөн үүртәhән наадна.

Б. Эн күүкн үдин хөөн hаза наадна.

Ә. Эн күүкн асхар үүртәhән телефоhар күүнднә.

ӨДРИН ТУРШАРТ Ю КЕНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

Герлә долан часла ю кенә?

7 00

сернә

7 05

орнасн босна

7 10

нүр-һаран уһана

7 20

өрүни хотан иднә

7 30

хувцан өмснә

7 50

школдан йовна

12 30

герүрн хәрнә

14 00

һаза наадна

16 00

герин даалһвран кенә

2. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Өлзәтин өдр.

Би өрүн эрт сернәв. Ээҗтәһән хальмг цә уунав. Дарунь школдан белднәв, хувцан өмснәв. Нәәмн часла школурн йовнав. Түрүн кичәл өрәл йиснлә эклнә.

Школын хөөн өрәл негнлә герүрн хәрнәв. Ээҗ гертән бәәнә. Эк-эцкм көдлмштән. Эдн нег часла герүрн ирнә. Мадн хамдан үдин хотан иднәвидн.

Үдин хөөн би һаза үүрмүдтәһән нааднав. Дөрвн часла герин даалһвран кенәв. Асхни хотын хөөн экдән нөкд болнав. Ааһ-сав уһанав. Би асхн арвн часла орндан орнав.

а) 13 : 00		1) үдин хотан иднә.
ә) 8 : 30		2) герин даалһвр кенә.
б) 8 : 00	**Өлзәт**	3) орндан орна.
в) 12 : 30		4) школдан йовна.
г) 16 : 00		5) сурна.
һ) 10 : 00		6) герүрн хәрнә.

3. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

а) 7 00 ә) 7 30 б) 8 00 в) 9 30

г) 13 00 һ) 16 00 д) 19 00 е) 22 00

ЭН БҮС ЯМАРАН?

1. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

Эн киилг ямаран өңгтə?

1 киилг

2 һосн

3 сөөкə

4 шалвр

5 махла

6 бүшмүд

7 майг

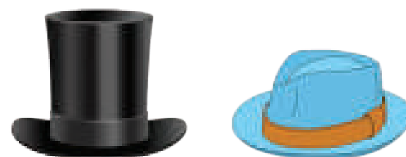
8 күлт

2. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

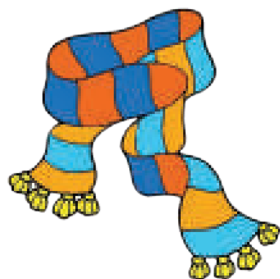
Эн бүс ямаран?

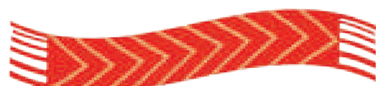

өргн бүс – уутьхн бүс

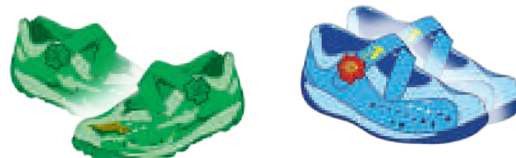

өндр тиирцг – маштг тиирцг

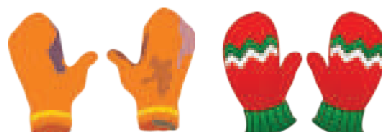

ут күзүвч – ахр күзүвч

хуучн сөөкə – шин сөөкə

киртə беелə – цевр беелə

эрəтə альчур – эрə уга альчур

3. Соңстн. Чик эс гиж буру.

1. Өлзəтин күлт көк, ут. ______
2. Өлзəтин күлт көк, ахр. ______
3. Герлəн күзүвч шар, өргн. ______
4. Герлəн күзүвч оштв, өргн. ______
5. Нүүдлəн бүшмүд ноһан эрəтə, өргн. ______
6. Нүүдлəн бүшмүд цеңкр эрəтə, уутьхн. ______

КЕН ЮУҺАРН БАЙН?

1. Соңстн. Тодлтн.

ахр
ханцта
киилг 1

ут
ханцта
киилг 2

Угатя күн. **Байн күн.**

кимд
махла 3

сул
уйсн
киилг 5

ахр
түрәтә
һосн 7

татврго күн

4 үнтә
махла

6 уутьхн
өлгмр
киилг

8 ут
түрәтә
һосн

татврта күн

2. Соңстн. Умштн. Үгмүд чик ормднь тәвтн.

Эн байн күн.
Эн (1) ________ хувц өмснә.
Энүнә һосн (2) ________ түрәтә.
Энүнә киилг (3) ________ ханцта.
Киилгнь (4) ________ (5) ________.
Эн (6) ___________ күн.

а) ут
ә) өлгмр
б) татврта
в) үнтә
г) уутьхн
һ) ут

д) ахр
е) кимд
ё) уйсн
ж) татврго
ж) ахр
з) сул

Эн угатя күн.
Эн (7) __________ хувц өмснә.
Энүнә һосн (8) ________ түрәтә.
Энүнә киилг (9) ________ ханцта.
Киилгнь (10) _______, (11) ________.
Эн (12) ________________ күн.

3. Соңстн. Ирлцүлтн.

Кен юуһарн байн?

Герлә	а) үүрмүдәрн
Жиижә	ә) дегтрмүдәрн
Өлзәт	б) хувцарн
Һәрә	в) элгн-садарн
Үлмж	г) наадарн
Нүүдлә	һ) герәрн

КЕН БӨК?

1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Мана үүрмүд наад тәвҗәнә. Кен ямаран дүр наачана? Тааҗ медтн.

һәрә
Үлмж
Жиижә
Өлзәт
Герлә
Нүүдлә

а) Цасн күүкн
ә) илвч
б) эмч
в) адуч
г) бөк
һ) угатя күүкн

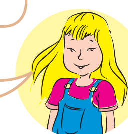
- Эн бөк. Эн өргн цаһан киилгтә. Энүнә бүс хар кенчр. Эн кемб?
- Эн илвч. Энүнә шалвр өргн, ахр, ноһан. Эн ахр шар киилгтә. Энүнд өндр дөрвлҗн чүүкл тиирцг бәәнә. Кен илвчин дүр наачана?
- Эн ут түрәтә хар һос өмсчәнә. Энүнд күрң ахр күлт болн бор шалвр бәәнә. Эн өлгмр улан махлата, цаһан мөңгн бүстә. Эн кенә дүр? Кен эн дүр наачана?
- Эн күүкнә эрдм ямаран? Эн ут ханцта цаһан бүшмүд өмсчәнә. Эн күүкд эмннә. Энүнә нерн кемб?
- Эн татврта күүкн, болв эн нааднд угатя күүкнә дүр наачана. Майгнь хуучн, киртә. Хуучн оошк сөөкә өмсчәнә. Эн кемб?
- Эн дүрд бичкдүд дурта. Эн Цасн күүкн. Эн ут, дулан көк күлт өмсчәнә. Өлгмр көк кузүвчтә, өлгмр чүүкл бееләтә. Сәәхн ценкр бүшмүдтә.

2. Күүндтн. Үгмүд олзлтн.

1. Сул, өргн цаһан киилг.
2. Ут түрәтә хар һосн.
3. Хуучн киртә майг.
4. Ут дулан көк күлт.
5. Өндр һурвлҗн көк тиирцг.
6. Күрң ахр күлт.
7. Өлгмр чүүкл беелә.
8. Ут ханцта цаһан бүшмүд.

Эн сул, өргн цаһан киилг кенә?

Эс эндүрҗәхлә, эн Һәрән.

Миниһәр болхла, эн Жиижән.

Эн бөкин киилг. Кен бөк?

Э, медгдҗәнә. Эн Һәрән.

ҮВЛӘР ҺАЗА Ю КЕНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Үлмжд дошур бәәнә.
Эн мөсн деер дошчана.

Бичкдүд һаза цасн
ова кеҗәнә.

Нүүдлә цанар
дошчана.

Герлә цасн ова
деерәс дошчана.

Һәрә Җиижә хойр
цасн долда шивҗәнә.

2. Соңстн. Умштн. Зәңгс чиклтн.

Эндр нарн өдр. Өрүн арвн час. Цасн орҗана. Герин орас, модд, һазр цасар бүркәтә. Эндр сәәхн, нарта өдр.

Бичкдүд һаза наачана. Эдн цасн ова кеҗәнә. Цасн ова ик, өндр. Һәрә Җиижә хойр цасн долда шивҗәнә.Үлмж мөсн деер дошчана. Герлә цасн ова деерәс цанар дошчана.

Күүкд байрта бәәнә. Үвл – җилин сәәхн цаг!

1. Ода асхн арвн час.
2. Хур орҗана.
3. Махлас цасар бүркәтә.
4. Герлә мөсн деер цасар дошчана.
5. Һәрә Үлмж хойр цасн долда шивҗәнә.
6. Үлмж цасн ова кеҗәнә.
7. Цасн ова бичкн.

ДУЛАН ХУВЦ ӨМСВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

зузан күлт

нимгн күлт

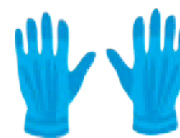

арсн захта күлт

дулан девл

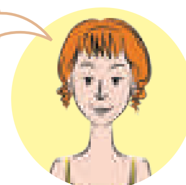

өлгмр шаһавч

нимгн өөмсн

эркә беелә

хурһн беелә

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру?

Менд, Цаһан. Юн болв?

Ээж чамаг хәәжәнә. Альд бәәнәч?

Жиижәтә паркд цанар дошчанав.

Дулан хувц өмсвч?

Э, өмсв.

Ю өмсвч?

Дулан девл, дулан һос.

Өлгмр шаһавч өмсвч?

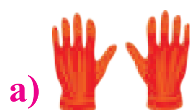
Уга, нимгн шаһавч өмсүв.

Һаза киитн.
Цасн оржана.
Дулан хувцан батл.

Сән. Аашнав.

1. Үлмҗ һәрәтә цанар дошчана. ____
2. Үлмҗ паркд дошурар дошчана. ____
3. Үлмҗ ахр күлт өмсчәнә. ____
4. Үлмҗ нимгн шаһавч өмсчәнә. ____
5. Һаза хур оржана. ____

3. Соңстн. Ирлцүлтн.

а)

б)

в)

г)

д)

ә)

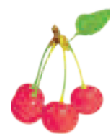
Өлзәт
Герлә
Нүүдлә

ЯМАРАН ХОТ ИДНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

1
кедмн

2
чи

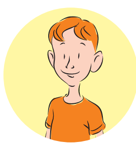
3
зүрж

4
өрг

5
шар өрг

6
уста үзм

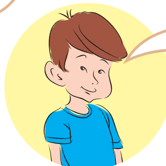

Би ундасчанав.
Би шүүс уух биләв.

Ямаран шүүс уунач?

Кедмнә шүүс.

Бәр, у.

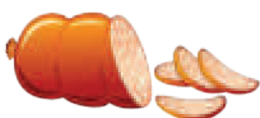

Би өлсчәнәв. Хот идх биләв.

Ямаран хот иднәч?

Би һадль идх биләв.

Делгүрт одый. Хулдж авий.

1
чиксн махн

2
һадль

3
такан махн

4
өдмг

5
балта

6
тоһш

2. Соңстн. Чик үгмүд темдглтн.

Үлмж Цаһан хойр ю хулдж авчана?

өдмг
тоһш
балта
өрм
үсн

махн
такан
хөөнә
үкрә
һахан
чиксн

шүүсн
уста үзмин
шар өргин
кедмнә
чииһин
зүржин

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Ямаран шүүс уунач?
2. Ямаран хот иднәч?
3. Ямаран хот хулдж авнач?
4. Чи ямаран хотд дуртавч?

ЯМАРАН ХАЛЬМГ ХОТД ДУРТАВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

дотр

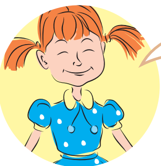

һуйртсн махн

махн шөлтəһəн

булмг

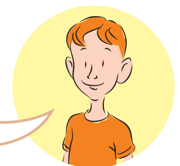

шарсн элкн

сексрдг

Һəрə, чи ямаран хальмг хотд дуртавч?

Мини дурта хальмг хот: һуйртсн махн, хальмг цə болн боорцг.

2. Соңстн. Чик үг темдглтн.

Кен ямаран хотд дурта?

Герлə	дотр, сексрдг, булмг, боорцг
Жиижəн эцк	шарсн элкн, дотр, һуйртсн махн
Нүүдлə	тоһш, чиксн махн, өрм, балта
Үлмж	үсн, шөлн, шүүсн, цə

3. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хəрү өгтн.

Мини нерн Хоңһр. Би Элст балһснд бəəнəв. Мини аав ээж хойр селəнд бəəнə. Эднд үкр бəəнə. Ээж үкр саана. Өрм, тос кенə. Нарн өдрлə би аав, ээждəн золһнав. Ээж хальмг цə чанна, боорцг шарна, булмг кенə.

Би хальмг хот идхдəн дуртав. Мини дурта хот – өрм боорцг хойр. Мини аав махта хотд дурта. Ээж аавд шөлтə мах чанна. Ээжин дурта хот – хальмг цə.

1. Аав ээж хойр альд бəəнə?
2. Хоңһр аав, ээждəн кезə золһна?
3. Ээж үснəс ю кенə?
4. Ээж ямаран хальмг хот кенə?
5. Хоңһрин дурта хот ямаран?
6. Аав ямаран хотд дурта?
7. Ээжин дурта хот ямаран?

ДОЛАН ХОНГИН ТУРШАРТ Ю КЕНӘЧ?

1. Соңстн. Дутҗах үгмүд орултн. Зәңгс тогтатн.

Эн күүкд юуһар соньмсна?

	Кен?	Кедү цагла?	Ямаран өдрлә?	Ю кенә?
1.	Үлмҗ		сарң	бассейнд өөмнә.
2.		14:30	мигмр	шатр наадна.
3.	Җиижә		пүрвә	
4.	Герлә		басң	зурлһна кичәлд одна.
5.	Өлзәт	14:20		
6.		10:30	нарн	эсвин немр кичәлд одна.

2. Соңстн. Умштн. Зәңгс чиклтн.

а) Мана үүрмүд дала юмар соньмсна. Үлмҗ сарң өдрлә үдин хөөн хойр часла бассейнд өөмнә.

ә) Һәрә шатр наадхдан дурта. Эн мигмр өдрлә өрәл һурвнла шатр наадна.

б) Җиижә – сән биич. Эн биилхдән дурта. Эн пүрвә өдрлә өрәл тавнла биилнә.

в) Герлә басң өдрлә зурлһна кичәлд одна. Кичәл арвн минут уга тавн часла эклнә.

г) Өлзәт юуһар соньмсна? Өлзәт домбр цокна. Кезә домбрин кичәл болна? Үлмҗ өдрлә хойр часла хөрн минутла.

һ) Нүүдлә эсв дасхдан дурта. Нарн өдрлә өрәл арвнла эсвин немр кичәлд одна.

1. Үлмҗ асхн бассейнд өөмнә.
2. Һәрә сарң өдрлә бөк ноолдна.
3. Җиижә пүрвә өдрлә өрүһәр биилнә.
4. Герлән зурлһна кичәл өрәл тавнла эклнә.
5. Үлмҗ домбр цокна.
6. Өлзәтин домбрин кичәл үлмҗ өдрлә болна.
7. Нүүдлә нарн өдрлә умшлһна немр кичәлд одна.

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Чи юуһар соньмснач? | 2. Долан хонгин туршарт ю кенәч?

КЕН АЛДР ХАЛЬМГ БӨК?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Зәңгч: Бату, та эрт боснт?
Бату: Э, би өрүн зурһан часла сернәв. Цогц-махмудан тинилһнәв. Өрәл частан гүүнәв. Бассейнд өөмнәв. Киитн усар бийән уһанав. Нәәмн часла өрүни хотан иднәв.
Зәңгч: Ямаран хот иднәт?
Бату: Шүүс уунав, зер-земш иднәв.
Зәңгч: Нарн өдрлә бас цогц-махмудан тинилһнәт?
Бату: Уга, гиичд однав. Элгн-саднмдан золһнав. Үүрмүдтәһән харһнав.

1. Кен алдр хальмг бөк?
2. Бату кедү часла сернә?
3. Өрүн болһн Бату ю кенә?
4. Кедү часла Бату өрүни хотан иднә?
5. Ямаран хот Бату иднә?
6. Бату нарн өдрлә цогц-махмудан батрулна?
7. Бату нарн өдрлә ю кенә?

2. Соңстн. Хойр чик хәрү темдглтн.

Эндр школд харһлт болҗана. Алдр хальмг бөк ирҗәнә. Күүкд ке хувц өмсчәнә. Кен ю өмсчәнә?

1. Нүүдлә ю өмсчәнә?
   а) улан майг   ә) ут ханцта киилг   б) цаһан күлт
2. Өлзәт ямаран хувц өмсчәнә?
   а) көк бүшмүд   ә) уутьхн бүшмүд   б) сул бүшмүд
3. Герләд ямаран хувцн бәәнә?
   а) бор шалвр   ә) оошк күзүвч   б) өлгмр киилг
4. Герлә ямаран сөөкә өмсчәнә?
   а) хуучн сөөкә   ә) оошк сөөкә   б) шин сөөкә

ХАДВР ҮЗГҮД МЕДНЧ?

1. Умштн. Ямаран үзгүд дутҗана?

Шишлң хальмг хадвр үзгүд

А	Ә	Б	В	Г		Д	Е	Ё	Ж		З	И
Й	К	Л	М	Н		О	Ө	П	Р	С	Т	У
Ү	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ъ	Ы	Ь	Э	Ю	Я

2. Умштн. Тодлтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Хадвр үзгүд								
Дуута хошадлсн хадврмуд	Б	В	Г	һ	Д	Ж	Җ	З
Дүлә хошадлсн хадврмуд	П	Ф	К	Х	Т	Ш	Ч	С

1. Кедү хадвр үзгүд бәәнә?
2. Ямаран хадвр үзгүд бәәнә?
3. Кедү дуута хадвр үзгүд бәәнә?
4. Кедү дүлә хадвр үзгүд бәәнә?

3. Соңстн. Умштн. Хошадлсн хадвр үзгүд темдглтн.

самбр – хальмпр
ноһан – ноха
дуудх – дутх
һазр – һосн
хувцн – хуучн

4. Умштн. Күүндтн.

БУЛ__

Эн үгд **Г** эс гиж **К** үзг дутҗана?

Г

Юнгад тиигҗ санҗанач?

Соңс. БУЛ – **ГИН** .

Меджәнәв. **Хадвр үзгин** хөөн **эгшг үзг** орулх кергтә.

Э, чик.

ХОШАДЛДГО ХАДВР ҮЗГҮД МЕДНЧ?

1. Умштн. Тодлтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Хадвр үзгүд	
Дуута хошадлдго хадврмуд	Л М Н Ң Р Й
Дүлә хошадлдго хадврмуд	Ц Щ

1. Кедү хошадлдго дуута хадвр үзгүд бәәнә?
2. Кедү хошадлдго дүлә хадвр үзгүд бәәнә?
3. Кедү хадвр үзгүд бәәнә?

2. Соңстн. Кергтә үзгүд тәвтн. Бичтн.

Үгин дунд,
Үгин чилгчд,
Умшхла, бичхлә,
Кергтә болна.

Шугран Вера

жөөлн темдг

хату темдг

ал __ чур | сурһул __ ч | уут __ хн | тан __ л | сон __ н | ал __ мн

3. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн. Хошадлдго хадврмуд заатн.

Би наачанав,
Бииләд дуулҗанав.
Тер наачана,
Тогляд гүүҗәнә.

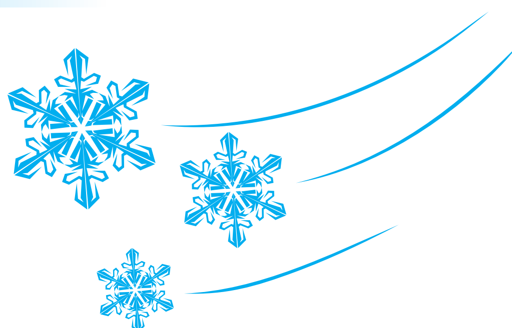
Тедн наачана,
Тачкнад инәҗәнә.
Бидн наачанавидн,
Байрта бәәнәвидн.

Шугран Вера

1. Кен дуулҗана?
2. Кен байрта бәәнә?
3. Кен гүүҗәнә?
4. Кен инәҗәнә?

4. Тәәлвртә тууль тааж медтн. Чеежәр дастн.

Цаһан-цаһан эрвәкәс
Цааран-нааран нислднә.
Альхн деерм сууна,
Усн болад хүврнә.

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чееҗәр дастн.

Иньгүд.

Далдр эрт босна,
Дарунь оран ясна.
Эн зарядк кенә,
Эрүл-менд болна.

Өкәр дүүһән садт
Өрүн болһн күргнә.
Асхн болһн тууль
Аавнь келж өгнә.

Нуура Владимир

2. Тәәлвртә тууль тааж медтн.

Көл уга болвчн – йовдг,
Амн уга болвчн – келдг.
Кезә унтхиг, кезә босхиг,
Кезә сурһулян эклхиг келдг.

3. Үлгүр тодлтн.

Үүлд – цаг,
Аальд – агчм.

4. Келвр умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Сурһулин хөөн.
(Нүүдлән келвр)

Эндр һаза нарта, киитн өдр. Салькн үләҗәнә. Цасн орҗана. Герин орас, модд, һазр цасар бүркәтә.

Арвн хойр час һучн минут. Үд. Сурһуль чилв. Күүкд школын хашад наачана. Өлзәт Нүүдлә хойр Цасн Аав кеҗәнә. Һәрә нөкд болҗана. Цасн Аав улан махлата. Ут, көк эрәтә күзүвчтә. Өлгмр дулан ноһан бееләтә. Герлә альд бәәнә? Тер үр күүктәһән цасн ова деерәс цанар дошчана.

Герлә даарчахш? Уга, эн дулан хувцта: арсн захта күлт, ут түрәтә һос өмсчәнә. Һарнь бас көрчәхш. Дулан хурһн бееләтә.

Тер Җииҗә Үлмҗ хойр долда шивҗәнү? Уга, тедн школын заманд үдин хотан иҗәнә. Эндр заманд шимтә, сән хот бәәнә: бөрг, һуйртсн махн, шар өргин шүүсн. Хотын хөөн эдн бас һаза наадх.

1. Теңгрин бәәдл ямаран?
2. Ода кедү цаг?
3. Бичкдүд ямаран наадд наачана?
4. Герлә ямаран хувц өмсчәнә?
5. Школын заманд ямаран хот бәәнә?

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чеежәр дастн.

Хойр зург.

Манж школасн ирәд,
Мел адһад һарна.
Сумкан шуһуд хайчкад,
Селә төгәж гүүнә.

Герин даалһвр кехш,
Һаза нохас көөнә.
Ээжин үг соңсхш,
Эн айстан йовна.

Санж школасн ирәд,
Сахньж даалһвр күцәнә,
Сөөднь зүүд үзәд,
Сән темдг эрнә.

Эк, эцк, ээжнь
Эн Санжиг буульна,
Тер юнгад гихлә,
Тоомсрта көвүн болна.

Маңһдур өрүнднь школд
Манж номан медхш,
Даалһврнь белн Санж
Дарунь босад келнә.

Манжиг бичә дуратн,
Му йовдл тертн,
Санжас үлгүр автн,
Сән хаалһ энтн.

Балакан Алексей

2. Тәәлвртә тууль тааж медтн.

Һариг киитнәс дулална,
Тавн хурһта чигн болна.
Күлтин ханцас уята.
Кен неринь меднә?

3. Бичг умштн. Зәңгс чиклтн.

Күндтә мини үүрмүд!

Эндр нарн өдр. Асхн нәәмн часла мини өрк-бүл гертән бәәнә. Аав асхни цәәһән уужана. Боорцг иджәнә. Мини ахнр-дүүнр телевизор хәләжәнә. Телевизорар школд тәвсн наад үзүлжәнә. Би эн нааднд илвчин дүр наачанав. Мини өмссн хувцн йир сәәхн. Мини шалвр өргн, ахр, ноһан. Киилг ахр, эрәтә, шар. Нанд өндр, һурвлжн тиирцг бәәнә.

Һәрә Жиижә хойр эн нааднд бас орлцжана. Һәрә бөк болжана. Жиижә адучин дүр наачана. Эн йир соньн наадн. Мана наадн цугтаднь таасгджана. Цуг күүкд дүрмүдән сәәнәр үзүлжәнә. Арһ бәәхлә, эн наад хәләтн.

Тана үр Үлмж.

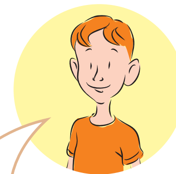
1. Үлмжин өрк-бүл һаза цас хуражана.
2. Аав махта хот иджәнә.
3. Үлмжин өрк-бүл үдин хөөн теле визор хәләжәнә.
4. Телевизорар теңгрин бәәдл үзүлжәнә.
5. Үлмж байн күүнә дүр наачана.
6. Үлмж ут хар шалвр, өргн улан киилг өмсчәнә.
7. Үлмжин тиирцг маштг, дөрвлжн.
8. Үлмжин эгч Цаһан эн нааднд наачана.

КЕН ХАЛЬМГ НЕРӘН ТУУРУЛНА?

1. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Мана классин сурһульчнр нерән туурулсн хальмгудын тускар келврмүд бичҗәнә.

Семена Миңъян – мини дурта бөк. Миңъян мана школур ирнә. Маднд ноолда үзүлнә. Эн чидлтә, шудрмг бөк.

Миңъян өрүн эрт босна. Өдр болһн цогц-махмудан батрулна. Спортын талвнд гүүнә, һәрәднә, давшна. Дарунь бассейнд өөмнә.

Эн баахн көвүн, болв алдр нерән туурулсн бөк!

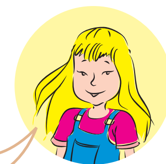

Би шүлгүд дасхдан дуртав. Мини дурта хальмг шүлгч – Шугран Вера. Эн ачта нерән туурулсн бичәч.

Шугран Вера сурһульчнрла харһлт кенә. Шин шүлгүд умшна. Эн өндр нурһта, сәәхн чирәтә, цаһан седклтә күүкд күн.

Мана өрк-бүл Чиктән Татьянан дуд соңсна. Эн мана дурта дууч. Мини эгч энүнә дуд чееҗәр меднә. Би ээҗ аав хойрта концертд однав.

Татьяна сәәхн дүртә. Концертдан хальмг хувц өмснә: ут сул бүшмүд, цаһан мөңгн бүс, хальмг махла. Хальмг келнә кичәлд сурһульчнр дучин дуд соңсна, дасна, дуулна.

Кен…..

… махмудан батрулна?	**1.** Миңъян
… өндр нурһта?	**2.** ________
… концерт өгнә?	**3.** ________
… хальмг бүшмүд өмснә?	**4.** ________
… өрүн эрт босна?	**5.** ________

Кен…..

… ачта бичәч?	**6.** ________
… дуд чееҗәр меднә?	**7.** ________
… шин шүлгүд умшна?	**8.** ________
… сәәхн дүртә?	**9.** ________
… концертд одна?	**10.** ________

2. Соңстн. Чик эс гиҗ буру?

1. Җииҗә биилхдән дурта. ___
2. Җиижән дурта зурач – Ольдан Ким. ___
3. Җиижән дурта зург – «Гәрәсн» ___
4. Ачта зурачин зургуд музейд бәәнә. ___
5. Җиижән герт хойр зург бәәнә. ___
6. Зург ширәлнд өлгәтә. ___

3. Күүндтн.

Хальмг нерән туурулсн күүнә тускар келтн.

ЭНДР КЕНӘ ҺАРСН ӨДР?

1. Умштн. Сурврмудт чик хәрү шүүтн.

Үлмж, менд! Элвг альд бәәнә?

Ээҗин хорад. Аав ээҗ хойр Элвгиг йөрәҗәнә.

Юн учрв? Юн болҗана?

Элвг ода кедүтә?

Эндр Элвгин һарсн өдр. Ор, гиич бол.

Зурһата. Хальмгаһар долата.

Ямаран белг ду көвүндән белглҗәнәч?

Эн шин һарсн компьютерин наад белглҗәнәв.
Эн ценкр эрәтә, ахр ханцта киилг – Цаһана белг.

Дәкәд ямаран соньн белг бәәнә?

Эк эцк хойрин белг – эн дулан күлт,
өлгмр улан махла болн өргн ут күзүвч.

Йир сәәхн! Кен эн дошур белглҗәнә?

Мана ах Болд. Эн үнтә дошур. Ода мөсн деер дошхм.
Хаша дотр цасн ова бәәнә. Цанар бас дошч болҗана.

Сән йовдл!

Эк, Цаһан, Альмн һурвн хот белдҗәнә:
темстә мах, шарсн мах, бөрг кеҗәнә.

Ямаран соньн хот!
Идх дурн күрчәнә. Гесм өлсчәнә.

Тиигхлә, һаза һархм биш. Хотан идий!

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Көвүд һаза наачана.

Үлмж:	Элвг, шин (1) __________ өмс. Би чамд нөкд болнав.	а) белг
Җиижә:	Элвг, дулан (2) __________өмсвч?	ә) нооста
Элвг:	Э, (3) __________ зузан шаһавч өмсүв. Ээҗин (4) __________.	б) долда
Үлмж:	Би цанар цасн (5) __________ деерәс дошнав.	в) дошуран
Элвг:	Дарунь цасн (6) __________ шивәд наадый.	г) ова

ЧИ НААДХДАН ДУРТАВЧ?

ЭКЛЦ

1 Кедү цаг болж?

2 Чи кедү часла сернәч?

3 Өрүн босад ю кенәч?

4 Кедү часла школдан йовнач?

5 Кезә герүрн хәрнәч?

6 Үдин хөөн ю кенәч?

7 Асхн долан часла ю кенәч?

8 Чини киилг ямаран?

9 Эн ямаран бүс?

10 Чи юуһарн байнч?

11 Эн көвүн ямаран хувц өмсчәнә?

12 Эн кемб? Ямаран хувц өмсчәнә?

13 Үвләр һаза ю кенәч?

14 Ямаран дулан хувц өмснәч?

15 Чини дурта хот ямаран?

16 Школын ширәлнд ямаран хот иднәч?

17 Чи ундасчанач? Ямаран шүүс уунач?

18 Ямаран хальмг хотд дуртавч?

19 Нарн өдрлә ю кенәч?

20 Чи юуһар соньмснач?

21 Кен хальмг нерән туурулна?

22 Чини һарсн өдр кезә?

23 Ямаран хадвр үзгүд бәәнә?

24 Ямаран шүлг меднәч?

25 Ямаран тәәлвртә тууль меднәч?

ЧИЛГЧ

ЧИ Ю ДАСВЧ?

1. Соңстн. Чик хәрү темдглтн.

1. Һәрә гертәсн кедү часла һарчана?

А.

Ә.

Б.

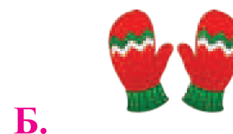
2. Һәрә ямаран хот идхәр седҗәнә?

А.

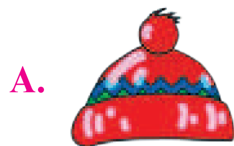
Ә.

Б.

3. Һәрә ю өмсхән мартҗана?

А.

Ә.

Б.

6	Чини аш:

2. Соңстн. Умштн.

Киитн үвлин өдр. Өрәл тавн. Һартан дошуран бәрсн көвүд хоккей нааддг һазрт хурҗана. Зәрмснь арсн захта ахр күлт өмсч, зәрмснь зузан өлгмр киилгтә. Болв цугтан дулан махлата, бееләтә. Шамин герлд мөсн гилвкҗәнә. Герин орас, модд, һазр цасар бүркәтә.

Марһа хәләхәр ирсн бичкдүд цасн долда шивәд наачана, зәрмснь цанар дошчана, цасн ова кеҗәнә. Цуһар байрта бәәнә. Наадн цагларн эклҗәнә. Һәрән баг сәәнәр наачана. Эдн диилҗәнә. Алң болх юмн уга, көвүд өдр болһн цогц-махмудан батрулна.

1. Көвүд альд хурҗана?
- **а)** школын хашад
- **ә)** ован өөр
- **б)** хоккей нааддг һазрт

2. Цуг көвүд ямаран хувц өмсч?
- **а)** захта ахр күлт
- **ә)** махла, беелә
- **б)** зузан өлгмр киилг

3. Юунд мөсн гилвкҗәнә?
- **а)** нарна тольд
- **ә)** цаснд
- **б)** шамин герлд

4. Бичкдүд ю кеҗәхш?
- **а)** цанар дошчахш
- **ә)** цасар өөмҗәхш
- **б)** цасн долда шивҗәхш

5. Юңгад һәрән баг диилҗәнә?
- **а)** сән хот иднә
- **ә)** цогц-махмудан батрулна
- **б)** өдр болһн наадна

5	Чини аш:	11	Цуг ашлт:

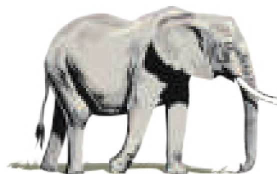
МАЛ АСРХЛА, АМН ТОСТА

1-гч кичәл

ЧИ ЮУҺАР НААДНАЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Аю залху.

Зан чидлтә, көдлмшч.

Туула әәмтхә.

Наадһа өкәр.

Арслң зөргтә.

Ирвск эвтә.

2. Соңстн. Тодлтн.

Юн?

зан
аю
туула
арслң
ирвск
наадһа

Юуһар?

зан**ар**
аю**һар**
туула**һар**
арслң**гар**
ирвск**әр**
наадһа**һар**

3. Соңстн. Умштн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен юуһар наачана?

Күүкд, ортн. Өмәрн һартн.

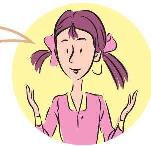
Э, авад наадый.

Мини дурта наадһас – аю, арслң, ирвск. Аю залху, ирвск эвтә, арслң зөргтә. Би эднәр нааднав.

Яһсн сәәхн хора! Эн цуг наадһас чиний?

Би занар наадннав. Зан – мини дурта аң. Эн чидлтә, көдлмшч. Нүүдлә, чи юуһар нааднач?

Би эн туула авнав. Туула әәмтхә болвчн, йир сәәхн аң. Хәләтн! Яһсн җөөлн цаһан ноосн, ик төгрг нүдн, бичкн оошк хамр. Йир өкәр.

4. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Аю | Туула | Зан

1 Эн аң өкәр, сәәхн. Җөөлн цаһан нооста. Ик төгрг нүдтә. Бичкн оошк хамрта. Эн әәмтхә. Шулуһар гүүнә.

2 Эн аң залху, унтхдан дурта. Эн ут күрң нооста. Ик цогцта. Хар хамрта.

3 Эн аң ик бор цогцта. Өндр нурһта. Өргн чиктә. Утулң хамрта, болв ахр сүүлтә. Хойр бичкн нүдтә.

ЧАМД ЯМАРАН НААДҺАС БӘӘНӘ?

1. Соңстн. Тодлтн.

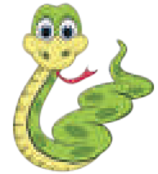
Нәрн шинҗ нууцта.

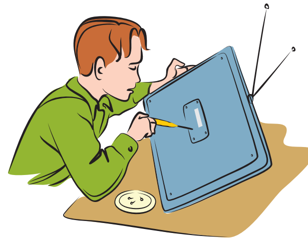
Меклә тарҺн, санамр.

Моһа эццн, цецн.

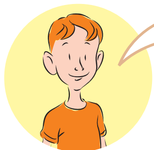
Күн шинҗләч, олмһа.

Мөчн мектә, шудрмг.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Үлмҗ, энчн юмб?

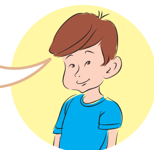
Эн мини дурта наадн. Нәрн шинҗ. Хальмг наадн. Эн наадн нууцта.

Медгдҗәнә. Эн наад наадх күн шинҗләч, олмһа болх кергтә.

Җиижә, чи ямаран наад авч ирвч?

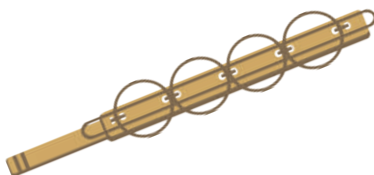
Тааҗ медтн. Би хойр наадһа авч ирв. Негнь – бичкн, тарһн. Хойрдгчнь – ут, эццн. Негнь – һәрәднә, хойрдгчнь – мөлкнә. Хоюрн усн дотр, һазр деер чигн бәәнә. Эдн ноосн уга. Бичкн нүдтә. Негнь – көлтә, хойрдгчнь – көл уга. Негнь – санамр, хойрдгчнь – цецн.

Эн мөчн. Һәрә белглв. Китдәс авч ирв. Мөчн мектә, шудрмг. Эн наадһа һәрәднә, йовна, сууна, босна. Һәрә, чи ю авч ирвч?

Би меднәв. Күүкд, тадн меднт? Юмб?

3. Соңстн. Чик үг шүүтн.

1. Эн ____________ наадн. (орс / хальмг)
2. ______________ күн наадна. (залху / шинҗләч)
3. Эн ____________ наадн. (нууцта / цецн)
4. Аав ___________ күн. (олмһа / санамр)

4. Нүүрәр күүндтн. **Чамд ямаран наадһа бәәнә? Чини наадһа ямаран?**

а) Нүүдлә – Герлә

Аю Туула

ә) Җиижә – Һәрә

Мөчн Моһа

ЧАМД НОХА БӘӘНҮ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1

Бавһр – хар гилвксн нооста ноха.

2

Номһн нохаг илҗ болх.

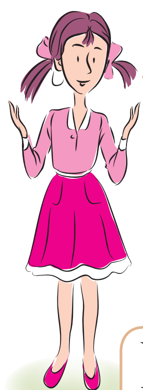
3

Иньгч ноха.

4

Сертхр чиктә миисин кичг.

2. Соңстн. Умштн. Хойр чик хәрү шүүтн.

– Герлә, менд! Эн чини ноха?

– Э, мини. Нохатаһан паркд аһар киилҗәнәв. Эндр йир дулан нарта өдр.

– Э, тиим. Чини ноха йир сәәхн. Ямаран нертә?

– Бавһр. Хәлә, хар гилвксн ут нооста.

– Илҗ болхий?

– Болх. Бичә ә. Бавһр – йир сән бәрцтә ноха. Номһн, иньгч. Чамд ноха бәәнү?

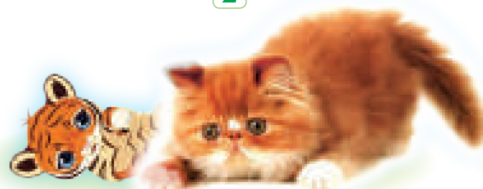
– Уга, нанд миисин кичг бәәнә. Хойр сарта. Йир өкәр.

1. Герлә паркд ю кеҗәнә?
   а) аһар киилҗәнә   ә) нохатаһан наачана   б) дегтр умшчана
2. Йиртмҗин бәәдл ямаран?
   а) дулан өдр   ә) хурта өдр   б) нарта өдр
3. Нохан бәәдл ямаран?
   а) ут нооста   ә) гилвксн нооста   б) ахр нооста
4. Нохан бәрц ямаран?
   а) залху   ә) иньгч   б) номһн

3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Өлзәтин кичг альд бәәнә?

1

2

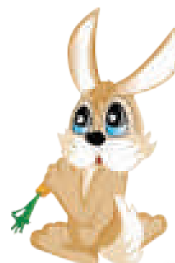
3

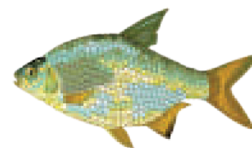
ТАНА ГЕРТ ЯМАРАН АҢГУД БӘӘНӘ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1 хавстн

2 зара

3 туула

4 заһсн

5 тоть

6 күрн

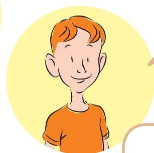

7 хулһн

8 луувң

9 яңһг

10 ээзгә

2. Соңстн. Умштн. Зәңгс чиклтн.

Үлмҗ, тана герт ямаран аңгуд бәәнә?

Туула бәәнә.

Нернь ямаран?

Мини туулан нерн Сәәхлә. Эн бор нооста, ут чиктә, ик нүдтә, бичкн оошк хамрта.

Чини туула кедүтә?

Хойрта. Эн бичкн, әәмтхә.

Чини туула ямаран хот иднә?

Темс, зер-земш, ээзгә, яңһг, һоһа.
Мини туулан дурта хот – луувң, хавстн.
Эн наадхдан дурта: һәрәднә, давшна, бултна.

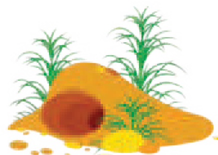
1. Үлмжд ялмн бәәнә.
2. Туулан ноосн күрң.
3. Туулан чикн ахр.
4. Хамрнь бичкн, оштв.
5. Эн темс, мах, зер-земш иднә.
6. Сәәхлән дурта хот – һадль.
7. Үлмҗин туула һурвта.

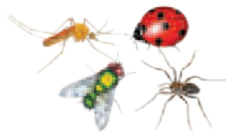
3. Соңстн. Ирлцүлтн.

Герлә	күрн	альмн
Жиижә	хулһн	һадль
Нүүдлә	тоть	өдмг
һәрә	заһсн	махн
Өлзәт	зара	ээзгә

ЧИНИ ГЕРИН АҢ ЯМАРАН?

1. Соңстн. Тодлтн.

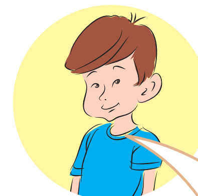

1 нүкн

2 хорха-меклә

3 төмр терм

4 ө-шуһу модн

5 шовһр хоңшарта күрн

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Нанд тоть бәәнә. Эн мини һарсн өдрин белг. Энүнә нерн Босха. Эн баахн шовун. Далта. Мини тоть сәәхн. Эн олн зүсн өңгтә: улан, көк, ноһан, цеңкр, шар. Эн ухата шовун. Хойр кел меднә: орс болн хальмг. «Мендвт», – гиж келнә.
Эн йир татврта шовун. Өрүн эрт сернә. Бийән цеврлнә. Хотан иднә.
Босха яңһг, буудя, ээзгә иднә. Энүнә дурта хот – һадль. Асхн эрт унтна. Босха эврә гертә. Герңь төмр. Зерлг тоть ө-шуһу моднд бәәнә.

Эн зургт мини күрн зурата. Хәләтн. Күрн ахр, күрң, дулан ноо-ста. Энүнә цогцнь ут. Сүүлнь бас ут. Эн шовһр хоңшарта, төгрг нүдтә.
Күрн – эвтә аң. Эн шулун, шудрмг. Күрн нүкн дотр бәәнә, болв манад эврә гертә. Зерлг күрн үвлд унтна. Хаврар сернә.
Гер дотр дулан, тиигәд мана күрн үвләр унтхш. Эн һурвн сарта. Бичкн. Мини күрн мах, хорха-меклә иднә.

1. Герлән тоть көгшн.
2. Босха хойр кел меднә.
3. Босхан дурта хот – яңһг.
4. Тоть ө-шуһу моднд бәәнә.
5. Босха асхн ора унтна.
6. Күрн ут бор нооста.
7. Күрнин цогц ут.
8. Күрн модн деер бәәнә.
9. Жиижән күрн үвләр унтна.
10. Жиижән күрн һурвн жилтә.

3. Зәңгллһ олзлад, келвр тогтатн.

	Бәәдл	Бәрц	Насн	Бәәрн	Хот
тоть	олн зүсн өңгтә	ухата татврта	баахн далта	ө-шуһу модн	яңһг буудя
күрн	күрң нооста	эвтә шулун	бичкн, һурвн сарта	нүкн	хорха-меклә махн

ЧИНИ АҢ ЯМАРАН ЗАҢТА?

1. Соңстн. Тодлтн.

Баг	Кен? Юн?	Кенә? Юуна?	Кенәр? Юуһар?	Кентә? Юута?
I	зан ноосн нүдн	заньн ноосна нүднә	занар ноосар нүдәр	занта нооста нүдтә
II	мис бәрц бәәдл	миисин бәрцин бәәдлин	миисәр бәрцәр бәәдләр	миистә бәрцтә бәәдлтә
III	зара ноха	заран нохан	зараһар нохаһар	зарата нохата

2. Соңстн. Дутҗах үгмүд бичтн.

Мини ноха сән заңта.
(Үлмҗин келвр)

Нанд ноха бәәнә. Энүнә нерн һалзн. Эн ик (1) ________ ноха. һалзна ноосмь ут, бор, бавһр. Хойр ик сертхр (2) __________ , ут (3) _________ .

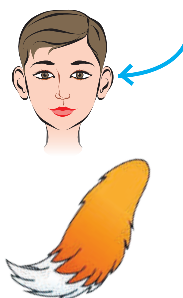
Мини нохан дурта хот – (4) _______ . Ээж махта хот һалзнд чанна. һалзн ээҗин өгсн хот идхдән дурта.

Мана нохан (5) ________ ик, сарул. һалзна гер улан (6) _______ , ик (7) ___________.
(8) ________ үүдн маштг, модар кесн.

һалзн – номһн (9) _________ ноха. Эн иньгч, ухата, олмһа, мектә. Үвләр эн цасар наадхдан дурта. Нанта (10) __________ дошна. һалзн – мини йоста үр.

3. Келвр умштн. Ирлцүлтн.

1. Цогц	а) ут
2. Чикн	ә) ик
3. Сүл	б) махта
4. Ноосн	в) сертхр
5. Дурта хот	г) бавһр
6. Гер	һ) олмһа
7. Заң	д) терзтә
8. Үр	е) йоста

4. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Чамд ямаран герин аң таасгдна?
2. Чини аң ямаран бәәдлтә?
3. Ямаран заңта?
4. Ямаран хот иднә?
5. Юуһар наадна?
6. Альд бәәнә?

ААВИН ХОШТ ЯМАРАН МАЛ БӘӘНӘ?

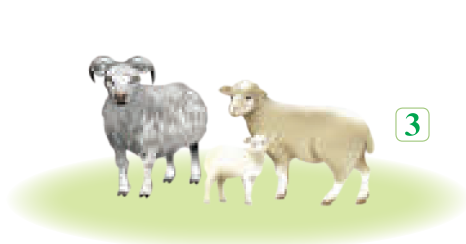
1. Соңстн. Тодлтн.

ажрһ – гүн – унһн

бух – үкр – туһл

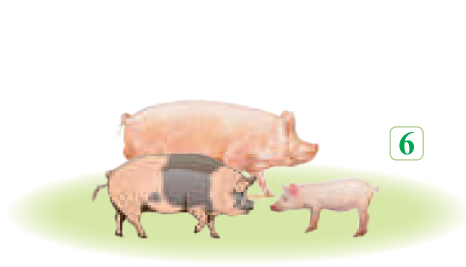
хуц – хөн – хурһн

тек – яман – ишк

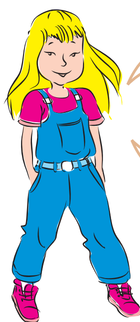

буур – иңгн – ботхн

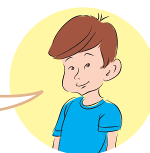

эр һаха – мегж – һахан кичг

2. Соңстн. Наадтн.

Наадый. Би зургин тойг келнәв.
Юн зурата? Келтн.

Наадый. Эклий.

Һурвдгч зург.

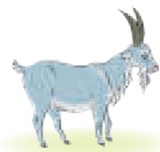
Би меднәв. Эн хуц, хөн, хурһн һурвн.

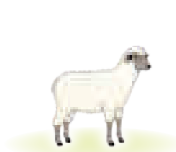
Тавдгч зург. Кен меднә?

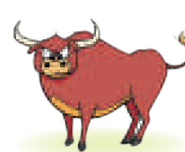
3. Соңстн. Чик даранднь темдглтн.

Һәрән аавин хашад ямаран мал бәәнә?

4. Соңстн. Ирлцүлтн.

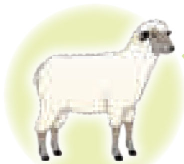
1. унһн	**а)** иньгч
2. бух	**ә)** альвн
3. тек	**б)** өкәр
4. ботхн	**в)** чидлтә
5. хурһн	**г)** зөрмг

МӨРН ЯМАРАН Ә hАРhНА?

1. Соңстн. Тодлтн.

Үкр мөөрнә.

Хөн мәәлнә.

Мөрн инцхәнә.

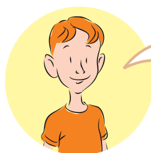

Темән буульна.

Ноха хуцна.

2. Соңстн. Умштн.

Үлмж, эн юн ә hарчана?

Бичә ә. Мини ноха хуцҗана. Геснь өлсчәнә. Кеду цаг болв?

Асхн болҗана. Миниhәр болхла, ода 5 час.

Нохадан хот өгх цаг.

Эн ямаран ә болҗана?

Аав хошасн ирж йовна. Мөрн инцхәҗәнә.

Яhсн соньн үг!
Түрүн болж соңсчанав.
Үкр ямаран ә hарна?

Ичкевт. Меджәхшвч?
Үкр мөөрнә. Наадый. Чи малын нер кел.
Би юн ямаран ә hарhдгинь келнәв.

3. Наадый.

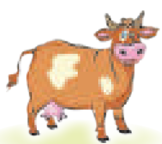

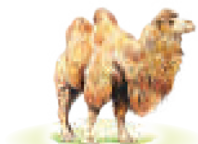
hаха ямаран ә hарhна?
Темән ямаран ә hарhна?
hалун ямаран ә hарhна?

hаха хорҗңнна.
Темән буульна.
hалун доңhдна.

4. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ямаран малын тускар келҗәнә?

Жиижә	үкр
Үлмж	мөрн
hәрә	темән

ТЕЕГТ ЯМАРАН ЗЕРЛГ АҢГУД БӘӘНӘ?

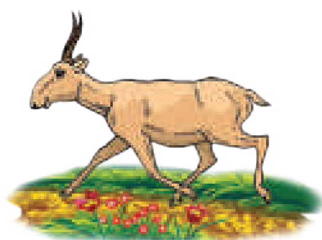
1. Соңстн. Тодлтн.

1 Зурмн нүкн дотр.

2 Арат ноһан дотр.

3 Гөрәсн теегт.

4 Ялмн ова деер.

5 Чон хулсн заагт.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Теегт ямаран зерлг аңгуд бәәнә?

Хальмг теегт олн зүсн зерлг аңгуд бәәнә: чон, арат, күрн, ялмн, зурмн, зара, гөрәсн.

Гөрәсн – хурдн аң. Тег – энүнә гер. Гөрәсн өвснд дурта. Җилин туршарт теегт идшлнә. Ода гөрәснә то баһрҗана. Гөрәсн «Улан дегтрт» бичәтә.

Чон, арат, туула, зурмн, ялмн нүкнд бәәнә. Чон бор нооста, хар гилвксн нүдтә, ут сүүлтә, сертхр чиктә. Чон шулуһар гүүнә. Чон махнд дурта. Эн зөрмг, чидлтә аң.

Арат – мектә аң. Эн олмһа, ухата бәрцтә. Хулсн заагт бултна. Арат сәәхн алтн өңгтә нооста, җөөлн йовдлта.

Зурмн ялмн хойр – бичкн цогцта аңгуд. Үвләр эдн нүкндән унтна. Хавр эклхлә, сернә. Эдн буудя, ноһа, өвс иднә.

Хальмг тег аңгар байн.

1. Теегт ямаран зерлг аңгуд бәәнә?
2. Гөрәсн ямаран аң?
3. Гөрәсн альд идшлнә?
4. Чонын бәәдл ямаран?
5. Чон ямаран заңта?
6. Арат ямаран бәрцтә?
7. Арат альд бултна?
8. Ямаран зерлг аң үвлд унтна?

3. Зәңглһ олзлад, келвр тогтатн.

	Альд бәәнә?	Ямаран бәәдлтә?	Ямаран бәрцтә?	Ю иднә?
гөрәсн	тег	маштг нурһта шар нооста	хурдн татврта	өвс буудя
арат	нүкн	алтн өңгтә нооста бавһр сүүлтә	мектә олмһа ухата	мах зер-земш темс

ЯМАРАН ШОВУД МЕДНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1
харада

2
богшурһа

3
керә

4
көглҗрһн

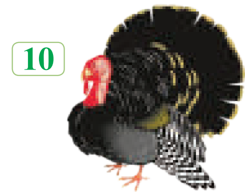
5
шаазһа

6
үкр хар

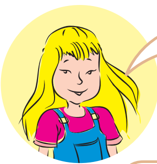
7
хөн керә

8
нуһсн

9
така

10
немш така

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиҗ буру.

Өлзәт, хәлә! Яһсн хар шовун!

Энчн харада. Хар болад, харада гидг нертә.

Би меднәв. Харада хавр авч ирнә.

Би ду меднәв: Харада шовун, харада,
Хаврин зәңг зөөнә.
Халяд, жиргәд ниснә,
Хаврин айсар биилнә.

Сәәхн дун! Сән дууч!
Дәкәд ямаран шовуд меднәч?

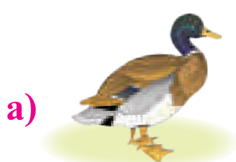
Богшурһа, көглҗрһн, керә, шаазһа, үкр хар болн хөн керә. Эн шовуд паркд бәәнә.

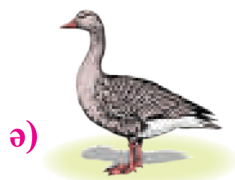
Өлзәт, чи йир ухатач! Би болхла, зуг герин шовуд меднәв. Ээҗин хашад һалун, нуһсн, така, немш така бәәнә. Теднә һууҗмул йир өкәр.

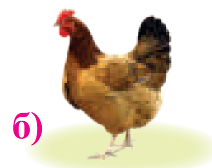
1. Харада хавр авч ирнә.
2. Харада бор өңгтә.
3. Өлзәт – сән дууч.
4. Көглҗрһн теегт бәәнә.
5. Нуһсн – герин шовун.
6. Такан һууҗмул йир өкәр.

3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Ямаран шовунас Нүүдлә әәнә?

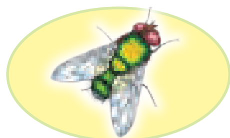
а)

ә)

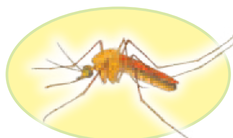
б)

ЗООПАРКД ЯМАРАН АҢГУД БӘӘНӘ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1

батхн

2

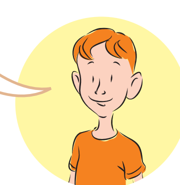
бөкүн

3

аралҗн

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Һәрә, соньн зәңг!

Юн болв? Ямаран зәңг?

Зоопарк ирв. Чи однч?

Однав. Ямаран аңгуд бәәнә?

Зерлг аңгуд, шовуд, хорха-меклә.

Герин мал бәәнү?

Һанцхн темән бәәнә. Нег бөктә темән. Эн хальмг һазрин биш, Африкин темән.

Йир соньн. Би болхла, арслң хәләх биләв. Нанд арслң таасгдна. Эн чидлтә, зөрмг аң.

Нанд ирвск таасгдна. Эн сәәхн цогцта, оньгта зерлг аң. Дәкәд би хорха-мекләһәр соньмснав. Цугтаһасн нанд меклә соньн. Эдн олн зүстә болна: ноһан, бор, цаһан, ценкр, күрң. Хорха-меклә иднә: батхн, аралҗн, бөкүн.

Үнәрий?
Одад хәләхм.
Нанд бас соньн.

1. Зоопаркд ямаран зүсн аңгуд бәәнә?
2. Ямаран герин мал бәәнә?
3. Ямаран темән бәәнә?
4. Һәрә ямаран зерлг аң хәләх билә?
5. Арслң ямаран бәрцтә аң?
6. Ямаран аң Үлмҗд таасгдна?
7. Юуһар Үлмҗ соньмсна?
8. Ямаран зүстә мекләс бәәнә?
9. Меклә ю иднә?

3. Соңстн. Чик зург шүүтн.

Ямаран аңгин тускар Һәрә келҗәнә?

а)

ә)

б)

ЯМАРАН СОНЬН ЗӘҢГ БӘӘНӘ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Мендвт, күндтә үүрмүд!

Би маңһдур аавдан золһҗанав. Аав хошт көдлнә. Эн малч. Мини аав – көдлмшч күн. Эн йир цецн, ухата. Би аавтаһан күүндхдән дуртав. Аав хальмг кел сәәнәр меднә. Олн үлгүрмүд, тәәлвртә туульмуд, туульмуд, келврмүд чееҗәр келнә. Би аавиг соңсхдан дуртав.

Аавин хошт дала мал бәәнә: үкр, хөн, темән, мөрн, яман. Герин шовуд бас бәәнә: һалун, нуһсн, немш така, така. Аавд хойр ноха бәәнә: Барг болн Бавһр. Нохас аавд нөкд болна. Аав мөрәр довтлна. Үкр хәрүлнә. Нохас өөрнь гүүнә.

Бавһр Барг хойр әдл биш. Бавһр – зөргтә, шулун, шудрмг, олмһа ноха. Барг болхла – тарһн, залху, номһн ноха.

Хошт нег ишктә яман бәәнә. Яман эццн, хурдн. Ишк цаһан нооста, сертхр чиктә, өкәр. Эн санамр, иньгч. Гилвксн юмнд дурта. Эн шинҗләч, болв әәмтхә.

Хәрүһитн күләҗәнәв. Менд бәәтн!

Тана үр Хоңһр.

1. Аавин эрдм ямаран?
2. Аав ямаран күн?
3. Аав ю меднә?
4. Хошт ямаран мал бәәнә?
5. Ямаран шовуд бәәнә?
6. Юн аавд нөкд болна?
7. Бавһр Барг хойр ямаран бәрцтә?
8. Ишк ямаран?

2. Күүндтн.

1. Чамд аав бәәнү?
2. Чини аав ямаран эрдмтә?
3. Чини аав ямаран күн?
4. Танд мал бәәнү? Ямаран мал?
5. Чини дурта мал ямаран?

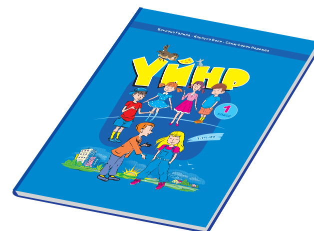
ЭН ҮГД ЯМАРАН ҮЗГ ДУТҖАНА?

1. Соңстн. Умштн. Тодлтн.

Ъ хату темдг	Ь җөөлн темдг
Адъян	1. хальмпр
Миңъян	2. соньн дегтр
докъя	3. альхн
авъяс	4. салькн

1. хальмпр

2. соньн дегтр

3. альхн

4. салькн

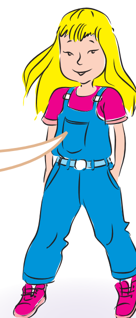
2. Соңстн. Күүндтн.

АЛ___МН

Эн үгд ямаран үзг дутҗана?

Юңгад тиигҗ санҗанач?

Эн үгд җөөлн темдг (Ь) дутҗана.

Л, Н, Д, Т үзгүдин хөөн җөөлн темдг (Ь) бичгднә.

хал__мг (ь / ъ) | ин__г (ь / ъ) | тот__ (ь / ъ) | мод__рун (ь / ъ)

3. Айслулҗ умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Үлмҗ Нүүдлә хойр – сурһульчнр. Эдн сән иньгүд. Нүүдлә оньдин сәәнәр сурна.

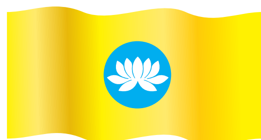
Үлмҗин дурта шовун – тоть. Эн шовун хальмг кел меднә.

Тоть альмнд дурта. Үлмҗ шовунд альм өгнә. «Ханҗанав», – гиҗ тоть келнә.

1. Кен сән сурһульчнр?
2. Үлмҗин иньг кемб?
3. Кен оньдин сәәнәр сурна?
4. Тоть ямаран кел меднә?
5. Тоть юунд дурта?
6. Үлмҗ тотьд ю өгнә?

ЭН ҮГД ЖӨӨЛН ТЕМДГ БИЧГДНҮ?

1. Зокал давттн.

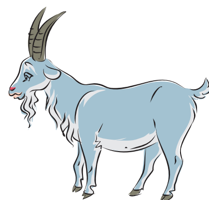
туг

сүлд

селән

яман

ЭГШГ ҮЗГҮД	
Өмн дарана	Ар дарана
ә	а
е	ё
и	ы
ө	о
ү	у
э	ю
	я

2. Соңстн. Тодлтн.

1. сүл

2. уутьхн күзүвч

3. өлгмр киилг

4. үүлн

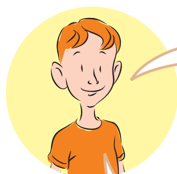

5. альмн

6. тоть

3. Соңстн. Күүндтн.

Чини нернд жөөлн темдг бичгднү?

Соңсгдна, болв бичгдхш.

ҮЛ___МЖ

Юңгад?

Юңгад гихлә, эгшг үзг **Ү өмн дарана**, жөөлн.

Чи сәәнәр зокал меднч? Нанд нөкд бол. Эн үгд жөөлн темдг бичгднү?

БУУЛ___НА

Э, бичгднә. Кемр үгд **ар дарана** эгшг үзг бәәхлә, **Ь** темдг бичгднә.

кичәл___ туул___ өл___гмр хал___мг

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чееҗәр дастн.

Харада.

Харада шовун, харада
Хаврин зәңг зөөнә.
Халяд, җиргәд риснә,
Хаврин айсар биилнә.

Нарн һазр ээнә,
Ноһан нигтәр урһна.
Ноһана бетк болһнд
Намчта цецгүд шавшна.

Хавр, сәәхн хавр,
Халун нарта хавр.
Хавр, шуугата хавр,
Харада авч ирнә.

Эрнҗәнә Константин

2. Тәәлвртә тууль тааж медтн.

Моһа сүүлтә,
Мөрн чееҗтә,
Харада сахлта,
Харцх шовуна
шүүрлһтә,

Чон чиктә,
Күн хамрта,
Харада шовуна нүдтә,
Туула урлта,
Ноха суудлта.

3. Үлгүрмүд тодлтн.

1. Ноха – ээндән,
Шовун – бийдән.

2. Чоныг цуһар таньдг,
Чон кү таньдго.

3. Һаха теңгр үздго.

4. Келвр умштн. Чик нер шүүтн.

____

(Герлән келвр)

Ээҗин хашад улан үкр бәәнә. Өрүн эрт ээҗ үкрән саана. Үкр дала үс өгнә. Ээҗ үсәр өрм, тос кенә.

Дарунь ээҗ хальмг цә чанна. Би өрүни хотдан өрм түркәд, өдмг иднәв. Үкр бәрсн – йир сән. Кезә чигн үсн, тосн, өрм бәәнә.

Би ээҗдән нөкд болнав. Үкр хәләнәв. Өвс, буудя өгнәв. Мана үкр – ухата, номһн мал. Асхнд, унтхин өмн, би үс уунав. Үкрин үсн шимтә, олзта. Би үснд дуртав.

1. Ээҗин хашад. **2. Үсәр өрм кенә.** **3. Үкрин үсн олзта.**

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чеежәр дастн.

Заһсн усна өөмнә,
Заһсн байрта наачана.
Заһсн, заһсн, альвн заһсн,
Би чамаг бәрж авнав.

Заһсн альвлад өөмжәнә,
Өдмгин тасрха хавлжана.
Заһсн сүүләрн наачана,
Заһсн шулун өөмжәнә.

Багшнрин зөөрәс

2. Тәәлвртә туульмуд тааж медтн.

Хун күзүтә,
Хойр бөктә,
Нәәхлсн йовдлта,
Номһн заңта.

Һал шил нүдтә,
Һанцарн гүүдг баатр.

3. Үлгүрмүд тодлтн.

1. Мал асрхла, амн тоста.
2. Мал күн хойрин әмнь холвата.

4. Келвр умштн. Чик нер шүүтн.

____

(Жиижән келвр)

Аав хоштан хө бәрнә. Хөд жилин туршарт теегт идшлнә. Өрүн эрт аав хөөһән тууж һарһна. Асхн ора хөөһән орулна.

Хөн – олзта мал. Мах, ноос өгнә. Би хөөнә махнд дуртав. Ээж хөөнә махар олн зүсн хот кенә: махн-шөлтәһән, хуурсн мах, һуйртсн мах, бөрг нань чигн юм чанна.

Хаврт би аавдан нөкд болнав. Бичкн хурһд хәләнәв. Хурһд өкәр, ке бәрцтә, альвн. Өдрин туршарт гүүнә, һәрәднә, давшна. Эдн шинжләч. Юм шинжлхдән дурта.

1. Герин мал. **2. Хөн – олзта мал.** **3. Альвн хурһн.**

ТЕЕГИН ШОВУД МЕДНЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

2. Соңстн. Умштн. Зәңгс чиклтн.

Хальмг теегин шовуд.

Хальмг теегт олн шовуд бәәнә: торһа, һәрд, харцх, көк хутн. Һәрд харцх хойр – зөрмг, чидлтә шовуд. Торһа сәәхн дуута. Өрүн эрт дууһан дуулна. Көк хутн усна өөр бәәнә. Эн заһс, меклә иднә.

Хамгин сәәхн теегин шовун – тоһрун. Шовһр хоңшарта, ут күзүтә, бичкн толһата шовун. Тоһруна сүл сарсхр, сәәхн. Җиврнь чидлтә, тавгнь өргн.

Хаврар тоһрун дулан һазрас нисч ирнә. Теегт байрин би биилнә.

1. Һәрд – герин шовун.
2. Харцх – әәмтхә шовун.
3. Торһа сөөһәр ду дуулна.
4. Көк хутн ө-шуһу моднд бәәнә.
5. Тоһруна хоңшар бичкн, ахр.
6. Тоһрун улан залата.
7. Намрар тоһрун дулан һазрас нисч ирнә.

3. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Теегин шовуд меднч?
2. Теегт ямаран шовуд бәәнә?
3. Тоһрун ямаран бәәдлтә шовун?

ЮУҺАР АРАТ ГИИЧӘН ТООНА?

1. Умштн. Даалһвр күцәтн.

Мал, аңгин, шовудын тускар дала туульмуд бәәнә. Эн тууль тадн меднәт. Зәңгс чик даранднь тәвтн.

Арат тоһрун хойр.
(Орс тууль)

__ а) Тоһрун гиичд ирнә. Арат хаш чанна. Тәрлкд кенә. Тоһрун идхәр седнә, болв шовһр хоңшарт хаш бәргдхш. Арат цуг хаш идчкнә.

__ ә) Арат хот уга үлднә. Өлссн арат герүрн хәрнә. Тер цагас авн арат тоһрун хойр үүрлхш.

1 б) Кезәнә арат тоһрун хойр бәәж. Эдн сән иньгүд бәәж.

__ в) Маңһдуртнь тоһрун аратыг гиичд дууднa. Арат гиичд ирнә. Тоһрун хотан уутьхн буһшт кенә. Арат идж чадхш. Тоһрун хотан эврән идчкнә.

__ г) Нег өдр арат үүрән гиичд дуудна:
– Ир, хәәмнь минь, ир, эңкр минь! Би чамаг тоонав.

2. Соңстн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Юн сән иньгүд бәәж?
2. Юн аратур гиичд ирнә?
3. Юуһар арат гиичән тоона?
4. Тоһрун юңгад хаш уга үлднә?
5. Ямаран савд тоһрун хот өгнә?
6. Юңгад арат өлссн герүрн хәрнә?
7. Юңгад арат тоһрун хойр үүрлдгән уурна?

3. Тууль амн үгәр келтн.

ЧИ НААДХДАН ДУРТАВЧ?

ЭКЛЦ

1 Чи юуһар нааднач?

2 Чамд ямаран наадһас бәәнә?

3 Чамд ноха бәәнү?

4 Ноха ямаран бәрцтә?

5 Тана герт ямаран аңгуд бәәнә?

6 Тоть ямаран заңта?

7 Туула ю иднә?

8 Ямаран зерлг аңгуд ө-шуһу моднд бәәнә?

9 Күрн ямаран бәәдлтә?

10 Аавин хөөшт ямаран мал бәәнә?

11 Үкрин үрнә нерн ямаран?

12 Темән ямаран ә һарна?

13 Теегт ямаран зерлг аңгуд бәәнә?

14 Гөрәсн альд идшлнә?

15 Арат альд бултна?

16 Ямаран зерлг ан үвлд унтна?

17 Ямаран шовуд меднәч?

18 Ямаран шовуд намрар дулан һазрур ниснә?

19 Ямаран шовуд хавр авч ирнә?

20 Ямаран герин шовуд меднәч?

21 Зоопаркд ямаран аңгуд бәәнә?

22 Эн үгд ямаран үзг дутҗана?

ИН__Г

23 Эн үгмүдт җөөлн темдг бичгдну?

ХАЛ__МГ

КЕЛ__Н

24 Теегин шовуд меднч?

25 Малын туск ямаран шүлг меднәч?

ЧИЛГЧ

ЧИ Ю ДАСВЧ?

1. Умштн. Сурврмудт чик хәрү шүүтн.

Һәрән зәңгллһн.

Йиртмҗин кичәлд би зәңгллһ белдҗәнәв. Теегин аңгин болн шовудын тускар. Мана тег шовудар болн аңгудар байн. Эднә тускар олн дегтрмүд бәәнә. Би ода «Чон арат хойр» гидг тууль умшчанав. Эн туульд чон санамр. Арат чоныг меклнә. Интернетд бәәх зәңгллһ би бас олзлҗанав.

Аңгудын болн шовудын туск хальмг туульмуд умшчанав. Соньн, цецн хальмг туульмуд олн. Хальмг келнд чонын туск тәәлвртә тууль бәәнә: «Һал шил нүдтә, һанцарн гүүдг баатр».

Би чонын тускар келхәр бәәнәв. Чон – ик цогцта, бор нооста, ут сүүлтә аң. Чон – зөрмг, чидлтә аң. Өдртнь чон хулсн заагт бултна. Сөөднь аңһучлна. Мал, шовуд, бичкн зерлг аңгуд бәрнә. Чон – әәмшгтә аң.

1. Һәрә ю белдҗәнә?

а) тууль   ә) келвр   б) зәңгллһн

2. Һәрә ю олзлҗана?

а) дегтрмүд   ә) соньн   б) дуд

3. Хальмг туульс ямаран?

а) әәмшгтә   ә) цецн   б) мектә

4. Чон ямаран бәәдлтә аң?

а) маштг цогцта   ә) көк нооста   б) ут сүүлтә

5. Чон альд бултна?

а) ө-шуһу моднд   ә) хулсн заагт   б) малын заагт

6. Сөөднь чон ю кенә?

а) бултна   ә) унтна   б) аңһучлна

7. Тәәлвртә туульд чонын дүр ямаран?

а) зөргтә   ә) әәмтхә   б) шогч

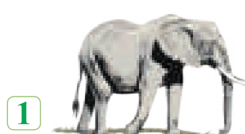
8. Хальмг туульд чон ямаран бәрцтә?

а) чидлтә   ә) мектә   б) санамр

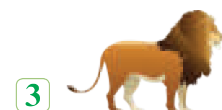
8	Чини аш:

2. Соңстн.

Өлзәт
Җииҗә
Нүүдлә
Үлмҗ

1

2

3

4

а) көдлмшч
ә) эвтә
б) зөрмг
в) иньгч

12	Чини аш:

20	Цуг ашлт:

ЦАГИН СЕЛГӘН

1-гч кичәл

ТАДН Ю КЕЖӘНӘТ?

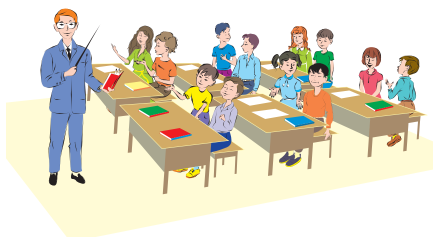
1. Соңстн. Тодлтн.

Би биилҗәнәв.	Мадн биилҗәнәвидн.
Чи биилҗәнәч.	Тадн биилҗәнәт.
Эн биилҗәнә.	Эдн биилҗәнә.
Тер биилҗәнә.	Тедн биилҗәнә.

2. Соңстн. Күүндтн.

Күүкд ю кежәнә?

Күүкд сур**чана**.

Күүкн цанар дош**чана**.

Көвүн зур**жана**.

Эдн цецгүд усл**жана**.

Эн мөрәр довтл**жана**.

Көвүд футбол наа**чана**.

3. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Скайп жиңнүл**җәнә**.
Үлмж скайпар күүнд**җәнә**.

Үлмж: Менд, Санж! Менд, Хоңһр! **Тадн** альд бәә**нәт**?

Санж: **Мадн** Хоңһрин хорад бәә**нәвидн**. **Чи** альд бәә**нәч**? Һанцарн бәә**нч**?

Үлмж: Уга, **би** үүрмүдтәһән бәә**нәв**. **Мадн** байрт белдвр ке**җәнәвидн**.

Хоңһр: Яһсн шуугата! **Кен** дуул**җана**?

Үлмж: **Өлзәт Нүүдлә** хойр шин ду дас**чана**. **Мадн** һәрәтә эрсин соньн зур**жанавидн**.

Санж: **Жиижә** ю ке**җәнә**?

Үлмж: **Жиижә Герләтә** классин хора кееүл**җәнә**.

4. Нүүрәр күүндтн.

а) **Үлмж** – **Санж**

ә) **һәрә** – **Хоңһр**

Санж Хоңһр	хойр	шин ду	бәә**нә**.
Өлзәт Нүүдлә		скайпар	зур**жана**.
Үлмж һәрә		классин хора	жиңнүл**җәнә**.
Жиижә Герлә		Хоңһрин хорад	кееүл**җәнә**.
		эрсин соньн	дас**чана**.

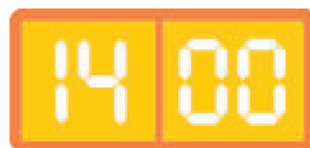
ҮДИН ХӨӨН ТАДН Ю КЕНӘТ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Би биилнәв.	Мадн биилнәвидн.
Чи биилнәч.	Тадн биилнәт.
Эн биилнә.	Эдн биилнә.
Тер биилнә.	Тедн биилнә.

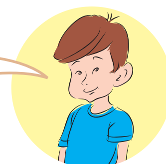
2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру? Буру зәңгс чиклтн.

Ода хойр час. Үдин хөөн. Хоңһр жиңнүлҗәнә.

Җиижә, менд. Ямаран бәәнәч?

Гем уга. Ода **мадн** цугтан шатр наа**чанавидн**.

Кичәлмүдин хөөн герүрн хәрх**шивч**?

Уга, **мадн** школдан һурвн час күртл бәә**нәвидн**.

Тиим удан школдан **тадн** ю ке**нәт**?

Мадн дала соньн юм ке**нәвидн**. Түрүн болҗ үдин хотан школын ширәлңд ид**нәвидн**. Дарунь һаза цевр аһар киил**нәвидн**, амр**навидн**, наад**навидн**. Дәкәд герин даалһвр ке**нәвидн**.

1. Күүкд ода шатр наачана.
2. Сурһульчнр школдан дөрвн час күртл бәәнә.
3. Түрүн болҗ эдн герин даалһвр кенә.
4. Түрүн болҗ күүкд үдин хотан иднә.
5. Дарунь тедн һаза шатр наадна.

3. Зәңгллһ олзлад, күүндтн.

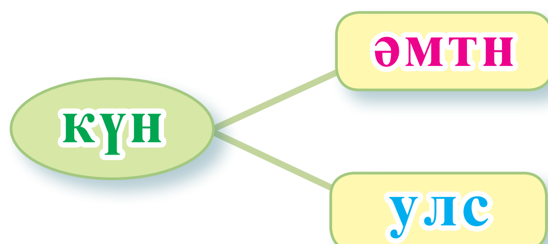

Тадн Җиижәтә хамдан сурнат? Тадн долан хонгин туршарт ю кенәт?

Кезә?	Ю? Альд?	Ю кенәт?
сарң	бассейнд	өөмнәт
мигмр	эсвин немр кичәлд	орнат
үлмҗ	бөк	ноолднат
пүрвә	би	биилнәт
басң	домбр цокх	даснат

ЧИ ЯМАРАН ЭРДМ ДАСХАР СЕДҖӘНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Нег то	Олн то
күүкн көвүн	күүкд көвүд
сурһульч багш ээж дү	сурһульчнр багшнр ээжнр дүүнр

2. Соңстн. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Чи ямаран эрдм дасхар седҗәнәч?

Би багш болхар седҗәнәв.

Юңгад багш болхар седҗәнәч?

Багшнр ухата, олмһа, цецн **улс**. Сурһульчнр багшнран күндлнә.

Күүкд, тадн ямаран эрдм дасхар седҗәнәт? Юңгад?

3. Соңстн. Шинҗлтн.

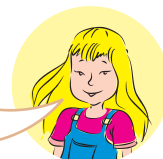
Нанд **хойр ах** бәәнә. Мини **ахнр** чидлтә, зөрмг.

4. Соңстн. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Чамд ахнр-дүүнр бәәнү?

Күүкд, таднд ахнр-дүүнр бәәнү? Медхд соньн.

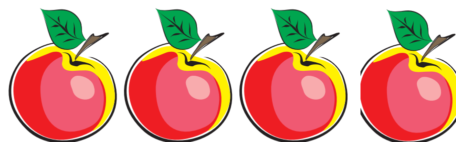

Э, нанд хойр ах, хойр дү күүкн бәәнә. Мини ахнр школд сурна. Эдн сән сурһульчнр. Мини дү күүкд бичкн. Школд сурхш. Эдн бичкдүдин садт орна. Эдн наадхдан дурта.

СУРҺУЛЬЧНР ЯМАРАН БӘРЦТӘ КҮҮКД?

1. Шинҗлтн.

Дөрвн улан **альмн**. Улан **альмд**.

2. Улан альмд.

	Нег то	Олн то		Нег то	Олн то
I	көвүн	көвүд	IV	үр самбр	үүрмүд самбрмуд
II	сурһульч багш	сурһульчнр багшнр	V	киилг арслң	киилгүд арслңгуд
III	хора ширә	хорас ширәс			

3. Соңстн. Умштн. Шинҗлтн.

Школдан.

(Өлзәтин келвр)

Би школдан өрүн эрт ирнәв. Нәәмн часла. Кичәлмүд өрәл йиснлә эклнә. Мадн үүрмүдтәһән школын хашад нааднавидн.

Дарунь багштан нөкд болнавидн. Самбрт зургуд өлгнәвидн. Цецгүд услнавидн. Ширәс арчнавидн. Девтрмүд сурһульчнрт өгнәвидн.

Мана классин хорад дегтрин үкүгүд бәәнә. Дотрнь умшлһна дегтрмүд, хальмг-орс тольмуд зогсчана. Эрсмүдт сурһульчнрин зургуд өлгәтә.

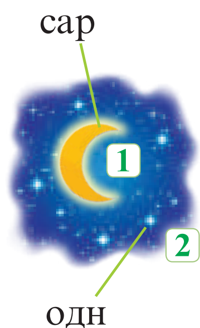
Мана классин сурһульчнр оньгта, көдлмшч, татврта күүкд.

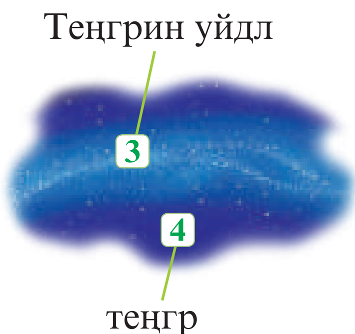
4. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Өлзәт кезә школдан ирнә?
2. Кичәлмүд кедү часла эклнә?
3. Өлзәт школын хашад ю кенә?
4. Күүкд багштан яһҗ нөкд болна?
5. Классин хорад юн бәәнә?
6. Дегтрин үкүгүдт юн зогсчана?
7. Кенә зургуд эрсмүдт өлгәтә?
8. Сурһульчнр ямаран бәрцтә күүкд?

ТЕР ЯМАРАН ОДН?

1. Соңстн. Тодлтн.

Алтн һасн гилвкнә.

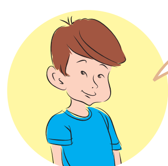
Долан Бурхн үзгднә.

Солңһ һарна.

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Теңгр сөөһәр.

Үлмж, чи тер од үзҗәнч?

Ямаран од?

Тер герлтә од. Терчн Алтн һасн эсий?

Э, чик. Алтн һасн. Хол биш Долан Бурхн бәәнә.

Э, меднәв. Эндр сарул сө. Сар дүүрң. Одд мууһар үзгдҗәнә.

Э, тиим. Одд харңһу сөөһәр сәәнәр үзгднә. Теңгрин уйдл эндр үзгдҗәхш. Телескоп кергтә.

1. Алтн һасн Долан Бурхнд бәәнә.
2. Долан Бурхнд тавн одн бәәнә.
3. Эндр харңһу сө.
4. Сар дүүрң.
5. Одд сәәнәр үзгдҗәнә.
6. Теңгрин уйдл сәәнәр үзгдҗәнә.

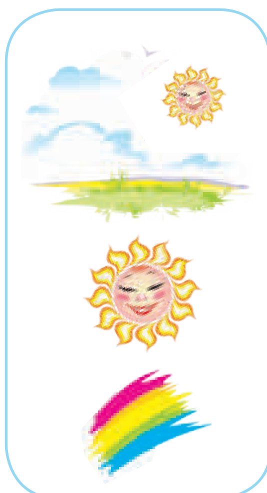
3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Нүүдлән зург альд бәәнә?

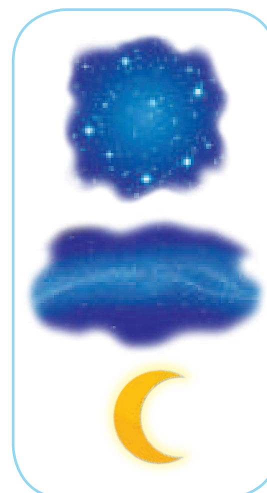
а)

ә)

б)

ЧИ ДОМБР ЦОКНЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1

ятх

2

бүшкүр

3

мөрн хуур

4

айс

5

көгҗм

6

көгҗмч

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хəрү өгтн.

Мини билгтə эгчнр.
(Җиижəн келвр)

Нанд хойр эгч бəəнə: Бальҗр болн Төгрəш. Мини эгчнр – ухата, билгтə күүкд. Бальҗр деед сурһульд сурна. Эн седкүлч болхар седҗəнə. Төгрəшин эрдм – көгҗмч. Эн көгҗм бичнə, дуд һарһна. Төгрəшин дуд сəəхн айста. Хальмг дуучнр Төгрəшин дуд дуулна.

Төгрəш домбр цокна, мөрн хуур татна, ятхд наадна. Ода мини эгч бүшкүр татдг дасчана. Төгрəш сəəнəр дуулна. Хая-хая мини эгч концерт өгнə. Мадн өрк-бүлəрн концертд однавидн. Төгрəшиг соңснавидн, байрлнавидн.

Энүнə концертд олн улс ирнə. Əмтн Төгрəшиг күндлнə.

1. Җиижəн эгчнр ямаран бəрцтə күүкд?
2. Бальҗр ямаран эрдм дасчана?
3. Төгрəш ю кенə?
4. Ямаран көгҗмин зевсгт Төгрəш наадна?
5. Кен Төгрəшин концертд одна?

3. Соңстн. Ирлцүлтн.

Җиижə

1

Герлə

2

Үлмҗ

3

ЭЛСТИН ТУСКАР Ю МЕДНӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1
бумб

2
талвң

3
күрд

4
Мөңк һал

5
зургин һәәхүл

6
дегтрин сан

2. Соңстн. Умштн. Ирцүлтн.

Санж, ю кеҗәнәч?

Үнәрий? Би бас хәләнәв.

Телевизор хәләҗәнәв.
Соньн зәңглһ үзүлҗәнә.
Мана үүрмүд Элстин тускар келҗәнә.

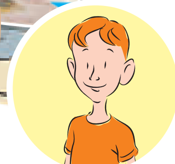

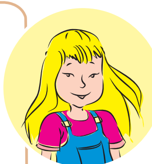

Ода би Элстин тал дунд зогсчанав. Эн Элстин һол талвң. Эн өргн, сәәхн. Энд «Долан хонг» гидг пагод болн күрд бәәнә. Эн бичкдүдин дурта талвң. Күүкд энд амрна, наадна.

Эн Элст балһсна һол дегтрин саң. Эн һурвн давхр сәәхн гер. Мадн энд дегтрмүд, соньн умшнавидн, интернет олзлнавидн. Хальмг зурачнрин зургуд һәәхнәвидн.

Би Мөңк һалын өөр бәәнәв.
Эн алдр дәәчнрт нерәдсн бумб.

1. Өлзәт	а) дегтрин саң
2. Һәрә	ә) талвң
3. Нүүдлә	б) Мөнк һал

Кен юуна тускар келҗәнә?

3. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Элстин тускар ю меднәч?

ТАНА СЕЛӘН АЛЬД БӘӘНӘ?

1. Соңстн. Тодлтн.

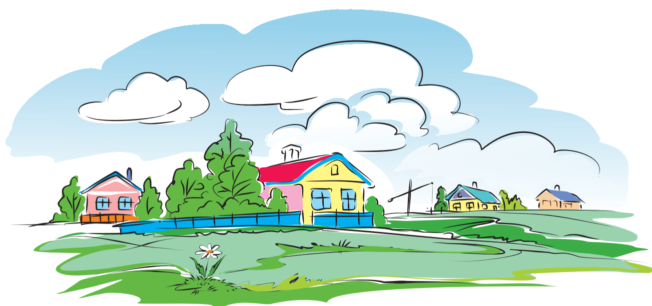

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Мини селән.
(Хоңһрин келвр)

Би Цаһан-Нур селәнд бәәнәв. Мана селән ик нуурин өөр зогсчана. Эн нур өргн, гүн. Нуурт дала заһсн бәәнә. Мадн эцктәһән заһс бәрнәвидн.

Селәнәс хол биш дала сала, толһа бәәнә. Хотхрт олн зүсн сәәхн цецгүд урһна. Селәнә деед үзгт нег ик сүврһн бәәнә. Энүнә өөр цаһан өвсн болн шарлҗн урһна.

Мана теегт теңгс, ө-шуһу модн, уул уга. Болв чигн мана тег йир ке. Эн һоһаһар, малар байн. Хөд, үкрмүд, мөрд, ямад теегт идшлнә.

Мана гер селәнә ар үзгд, боодгин өөр, бәәнә. Би үүрмүдтәһән боодгт өөмнәв.

1. Хоңһр альдас?
2. Селән альд бәәнә?
3. Теегт юн уга?
4. Тег юуһар байн?
5. Хоңһрин гер альд бәәнә?

ТАДН Ю СУУЛҺЖАНАТ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Темсн

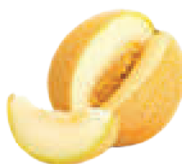

1 боднцг

2 хаяр

3 мәңгрсн

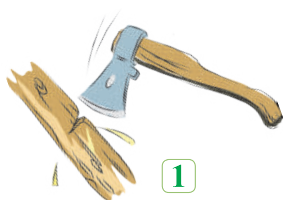

4 адамч

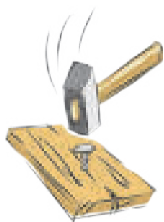

5 тарвс

6 һу

7 бурш

Зер-зев

1 Сүкәр мод чавчна.

2 Хадасар мод хадна.

3 Алхар хадас хадна.

4 Күрзәр һазр малтна.

5 Маажурар хамтхас маажурдна.

2. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Үлмж, чи ю кежәнәч?

Һарудт нөкд болҗанав. Ээж темс суулһҗана. Би күрзәр һазр малтҗанав.

Ямаран темс суулһҗанат?

Хаяр, адамч, мәңгрсн, бурш.

Тарвс һу хойр бас суулһҗант?

Уга, мадн тарвс һу хойриг базрас хулдж иднәвидн.

Тер кен сүкәр мод чавчҗана? Үзсн күүнә бәәдлтә.

Ю-у, таньҗахшивч? Терчн Жиижә. Мини аавд нөкд болҗана. Һәрә бас манад бәәнә. Алхар хадас хадҗана.

Тер маажурар хамтхас маажурдҗах Өлзәт эсий?

Э, чик.

Тиигхлә, би бас нөкд болнав.

Кен ю кежәнә?

1. Ээж	а) алхар хадас хадҗана.
2. Үлмж	ә) күрзәр һазр малтҗана.
3. Жиижә	б) Үлмжтә күүндҗәнә.
4. Һәрә	в) маажурар хамтхас маажурдҗана.
5. Өлзәт	г) сүкәр мод чавчҗана.
6. Герлә	һ) темс суулһҗана.

ЮУҺАР ЙОВХАР СЕДҖӘНӘЧ?

1. Шинжлтн.

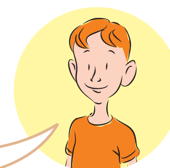
Би седҗәнәв.	Мадн седҗәнәвидн.
Чи седҗәнәч.	Тадн седҗәнәт.
Эн седҗәнә.	Эдн седҗәнә.
Тер седҗәнә.	Тедн седҗәнә.

Юуhар?	
автобусар	машиhәр
тергәр	темәhәр
мөрәр	төгәhәр
	йовhар

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Һәрә, маңһдур маднла хамдан теегт йовнч?

Харм күрхд, уга. **Би** аав ээждән золhхар сед**җәнәв**.

Тедн альд бәәнә?

Цаhан Амн гидг селәнд.

Юуhар йовхар сед**җәнәч**?

Мини **эцк** машиhәр күргхәр сед**җәнә**.

Цаhан Амнд ю кехәр сед**җәнәч**?

Ижл hолд өөмхәр сед**җәнәв**.
Үүрмүдтәhән заhс бәрхәр сед**җәнәв**.

Ижл hол хол бәәнү?

Э, хол. Йовhар күрч болшго.

Машиhәр йовнч?

Уга, төгәhәр йовхар сед**җәнәв**.

1. Һәрә теегт hархар седҗәнә?
2. Һәрә кенд золhхар седҗәнә?
3. Селәнүр юуhар йовхар седҗәнә?
4. Ижл hол күртл юуhар йовхар седҗәнә?

3. Соңстн. Ирлцүлтн.

Кен юуhар йовхар седҗәнә?

1. Үлмҗ	а) автобусар
2. Герлә	ә) мөрн тергәр
3. Жиижә	б) йовhар
4. Өлзәт	в) төгәhәр

ЗУРГТ ЦАҺАН ЭСИЙ?

1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Эн кенә зургуд?

Мини. Би зург цокхдан дуртав.

Эн кемб?

Таньҗахшвч? Эн Санж Хоңһр хойр.

Ю, дәрк! Таньсн угав.

Эдн үүрмүдтәһән, багшнртаһан автобусар Хар теңгсүр йовж йовна.

Йир соньн. Эн кен уул деер зогсчана?

Мадн өрк-бүләрн уулта һазрт амрчанавидн.

Эн юн герв?

Эн Планетарий. Энд әмтн теңгр, одд һәәхҗәнә.

Эн зургт Цаһан эсий?

Э, тиим. Цаһан мөрн хуур тачана.

Кен ю кеҗәнә?

1. Санж, Хоңһр
2. Үлмҗин өрк-бүл
3. Әмтн
4. Цаһан

а) уулта һазрт амрчана.
ә) мөрн хуур тачана.
б) Хар теңгсүр йовж йовна.
в) одд хәләҗәнә.

2. Зургудар күүндтн. Зәңгс олзлтн.

1. Эн кенә зург?
2. Эн кемб?
3. Эн / эдн ю кеҗәнә?

а) Таньҗахшвч?
ә) Ю, дәрк!
б) Йир соньн!
в) Таньсн угав.

3. Күүндтн.

Күүкд, таднд соньн зургуд бәәнү? Авч ирәд үзүлтн.

СОНЬН ЗӘҢГ БӘӘНҮ?

1. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру?

Санж, Хоңһр, мендвт!

Сән менд бәәнт? Сурһультн яһҗ йовна? Соньн зәңг бәәнү?

Нанд болхла, йир соньн зәңг бәәнә. Эн ирх амрлһна өдр би үүрмүдтәһән дала керг күцәхәр бәәнәв.

Түрүн болж, мадн өрүһәр һарудт көдлхвидн. Темс суулһхвидн: боднцг, мәңгрсн, адамч болн бурш. Көвүд күрзәр һазр малтх. Күүкд темс тәрх. Дарунь мадн нурт өөмхәр бәәнәвидн.

Үдин хотан балһсна кафед идхвидн. Хөөнь талвнд наадхар ухалжанавидн. Зургуд цокхар седжәнәвидн. Йир сән өдр болх гиһәд байрлжанавидн.

Сән менд бәәтн!

Тана үр Үлмж.

1. Үлмж амрлһна өдр өрк-бүлтәһән амрхар бәәнә.
2. Өрүһәр сурһульчнр һарудт көдлжәнә.
3. Өрүһәр сурһульчнр хаша хуражана.
4. Көвүд маажурар һазр малтжана.
5. Күүкд темс услжана.
6. Үдин хотан күүкд теегт иджәнә.
7. Хөөнь күүкд зургуд талвнд зурхар седжәнә.

2. Соңстн. Чик зург шүүтн.

Күүкд маңһдур альдаран йовжана?

1

2

3

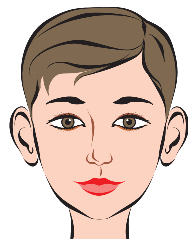
ЭН ҮГМУД ЯМАРАН НУУЦТА?

1. Шинҗлтн. Умштн.

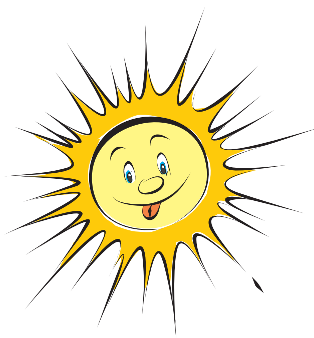
1 арслң

2 үсн

3 нарн

4 ноһан

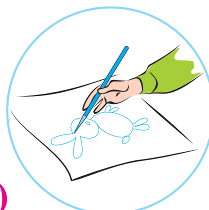
2. Умштн. Ирлцүлтн.

а)

ә)

б)

в)

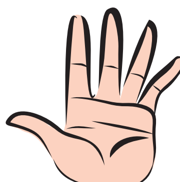
1. Көвүн **зург** цокчана.
2. Көвүн **зург** зурҗана.
3. Селәнә өөр ик **толһа** бәәнә.
4. Көвүнә **толһа** хар үстә.
5. Үкрин **үсн** шимтә.
6. Эн күүкнә **үсн** ут, сәәхн.
7. Хаврар **ноһан** шавшад урһна.
8. **Ноһан** киилгтә көвүн Хоңһр.
9. Хөөнә **хурһн** тогляд наачана.
10. Һарин тавн **хурһн** дала көдлмш кенә.

ж)

г)

ё)

һ)

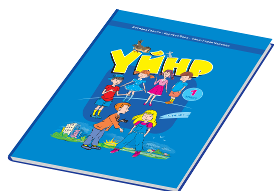
е)

д)

ЭН ҮГМҮД ЮУҺАРН ӘДЛ?

1. Соңстн. Умштн. Шинжлтн.

хальмг **кел**н

келвр

зург

Зурач зуржана.

Кел!

келмрч

Тууль **кел**җәнә.

Зур!

зург

Зурлһна кичәл.

2. Соңстн. Умштн. Сурврт хәрү өгтн.

Эрдм седкләрн шүүтн.
(Нүүдлән келвр)

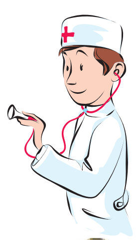
Мана класст олн **сур**һульчнр **сур**на. **Сур**һулян төгсәһәд, эдн олн зүсн эрдм дасхар седҗәнә. Герлә экән дураһад, **эм**ч болхар седҗәнә. Эн бичкдүд **эмн**хәр бәәнә.

Җиижә **дуу**ч болхар седҗәнә. Юңгад? Җиижән эгч **дуу**ч болн **көгҗм**ч. Җиижә эгчин бичсн **ду**д **дуу**лхдан дурта. Төгрәшин **ду**н сәәхн айста. **Дуу**лхд амр. Җиижә бас **көгҗм** бичхәр седҗәнә. Сән **көгҗм**ч болх гиһәд санҗанав.

Күүкд, тадн ямаран эрдм дасхар седҗәнәт? Юңгад?

3. Умштн. Шинжлтн.

Закгч үүлдәгч	Эклц янз	Бәәлһнә нерн	
		Юн?	Кен?
сур!	**сур**х	**сур**һуль	**сур**һульч
эмн!	**эмн**х	**эм**ллһн	**эм**ч
дуул!	**дуул**х	**ду**н / **ду**д	**дуу**ч
___	___	**көгҗм**	**көгҗм**ч

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шаваш чеежәр дастн.

Шар харһа домбриг
Шавдн бәәж цокитә!
Сәәхн бичкн иньгүд,
Шаһаһарн мульҗитә!
Хәдрис! Хәдрис!

2. Тәәлвртә туульмуд тааж медтн.

Өрк деер өрәл целвг.

Намаг хаврар суулһна,
Өдр болһн услна.
Намр өөрдәд ирхлә,
Өрк-бүләрн малтна.

3. Һурвнтс тодлтн.

Һурвн цеңкр.

Холд бәәсн уул цеңкр.
Хотхрт тогтсн усн цеңкр.
Үүлн уга теңгр цеңкр.

4. Шүлг умштн. Зәңгс чиклтн.

Хадас хаджаһад,
Хумха хурһан
Дорҗ алхар
Даладад цокна.

О, дәрк!
Орчлң минь!
Нүднь аньгдна,
Нульмсн һооҗна.

Өвдсн хурһан
Оркрн сажна.
Алхан авад,
Ардан хайна.

Бурутач чи,
Бичә үзгд!
Уурта чамла
Үүрлхшив дәкж!

Шугран Вера

1. Дорҗ эркә хурһан алхар цокна.
2. Дорҗ алхан өмәрән хайна.
3. Дорҗ өвдсн хурһан хавтхдан дүрнә.
4. Дорҗ алхдан үүрлнәв гинә.

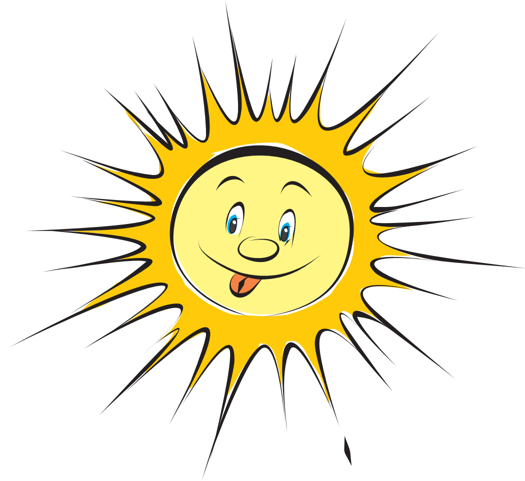
ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Йөрәл чеежәр дастн.

Наснтн ут болтха.
Суусарн өнр болтн,
Бәәсәрн байн болтн.
Нәәртн сәәхн болтха,
Дуудтн айста болтха,
Биитн ниицү болтха.
Мөңкин дөрвн цагт
Нәәрлж, жирһж йовтн!

2. Тәәлвртә тууль тааж медтн.

Ааһин дүңгә зальд
Әмтн цуһар көлчәж.

3. Үлгүр тодлтн.

Нарн уга – жирһл уга.
Нарн уга зун – зун биш.

4. Тууль умштн. Ирлцүлтн.

Мектә эмгн.

Кезәнә **эмгн өвгн** хойр бәәж. **Өвгн** заһс бәрхдән дурта. Сән заһсч бәәж.

Нег дәкж **өвгн** дала заһс бәрнә. **Өвгн** байрта герүрн ирнә. Эн үүрән дуудна.

Арднь **эмгн** заһс шарна. Нег заһс амсна. Йир әмтәхн бәәж. Дәкәд нег заһс иднә. Иигәд дөрвн заһс идчкнә.

Заһсч **үүрән** дахулж ирнә. Һаза һарад, утхан бүлүднә. **Эмгн үүрднь** келнә: «Мана **өвгн** тана хойр чик керчхәр бәәнә».

– Негинь чигн өгшгов, – гиһәд **үүрнь** һарад гүүнә.

– Я, яһлав, **үүртн** заһситн авад гүүж одв, – гиһәд **эмгн өвгндән** хәәкрнә.

– Нег чигн заһс өгшгов, – гиж хәәкрәд, **өвгн үүриннь** ардас көөлднә.

Эмгн арднь цуг заһсинь идәд, амрад, жирһәд бәәнә.

Кен?	**Ю кенә?**
	а) заһс шарна
	ә) заһс амсна
1. Өвгн	**б)** һарад гүүнә
	в) заһс бәрнә
2. Эмгн	**г)** гиичд ирнә
	һ) үүрән дуудна
3. Үр	**д)** ардаснь көөлднә
	е) цуг заһс идчкнә

ТАНА ҖИЛИН АШ ЯМАРАН?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Җилин аш.
(Җиижән келвр)

Сурһулин җил төгсҗәнә. Удл уга мадн зуна амрлһнд һарчанавидн. Җилин аш һарһх цаг ирв.

Эн җил йир соньн болҗана. Юңгад гихлә, би дала юм дасч авчанав. Мини хальмг келн сән болҗана. Би дала хальмг үгмүд меднәв. Шин шүлгүд, үлгүрмүд, тәәлвртә туульмуд даснав.

Би ода домбр цокдг дасчанав. Мини эгч – көгҗмч. Би энүнә дуд дуулнав. Хальмг келнә марһанд орлцнав. Түрүн орм эзлнәв.

Сурһулин җилән сәәнәр төгсәҗәнәв. Би йир байрлҗанав. Мини өркбүл бас байрта бәәнә.

1. Удл уга юн эклҗәнә?
2. Эн җил Җиижәд юңгад соньн болҗана?
3. Юңгад Җиижән хальмг келн сән болҗана?
4. Җиижә ямаран көгҗмин зевсг цокдг дасчана?
5. Җиижә марһанд кедүдгч орм эзлнә?

2. Соңстн. Ирлцүлтн. Сурврт хәрү өгтн.

Күүкдин җилин аш ямаран?

Герлә

Һәрә

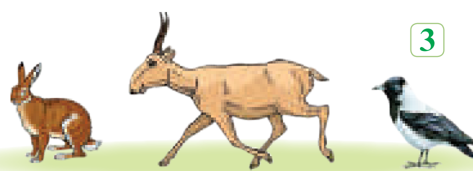
Нүүдлә

Үлмҗ

Өлзәт

1

2

3

4

5

3. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Тана җилин аш ямаран?

ЗУНАР Ю КЕХӘР СЕДҖӘНӘЧ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Үлмҗ, чи зунар ю кехәр седҗәнәч?

Мадн өрк-бүләрн Москва орхар седҗәнәвидн. Улан талвң, Кремль, бумбс, паркс хәләхәр седҗәнәвидн.

Йир соньн. Би үүртәһән бичкдүдин лагерьт амрхар бәәнәв.

Лагерь альд бәәнә?

Хар теңгсин өөр. Сән амрлһн болх гиҗ санҗанав. Тенд уулмуд, ө-шуһу модд, нуурмуд бәәнә. Тер һазрин йиртмҗ зунар йир сән: нарн халулна, серүн салькн үләнә. Мадн өөмхәр, ээврлхәр седҗәнәвидн.

Удандан бәәхвт?

һурвн долан хонгтан.

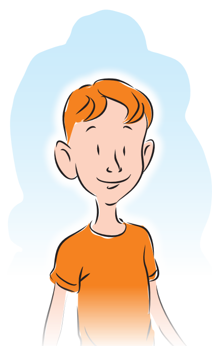
Амрлһнтн өлзәтә болтха!

Тиигтхә! Йөрәл шиңгтхә!

1. Үлмҗ зунар ю кехәр седҗәнә?
2. Герлә альд амрхар бәәнә?
3. Бичкдүдин лагерь альд бәәнә?
4. Тер һазрт юн бәәнә?
5. Герлә үүртәһән ю кехәр седҗәнә?
6. Кедү хонгтан эдн амрхар седҗәнә?

2. Соңстн. Ирлцүлтн. Сурврт хәрү өгтн.

һәрә зунар ю кехәр седҗәнә?

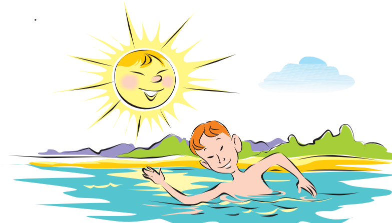

а)

ә)

б)

3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Тадн зунар ю кехәр седҗәнәт?

ЧИ НААДХДАН ДУРТАВЧ?

Эклц

1 Күүкд ю кежәнә?

2 Үдин хөөн тадн ю кенәт?

3 Чи ямаран эрдм дасхар седжәнәч?

сурһульч

4 Эн үгин олн то ямаран?

5 Тенгрт юн бәәнә?

6 Ямаран көгҗмин зевсгүд меднәч?

7 Элстин тускар ю меднәч?

8 Эн бумбин тускар ю меднәч?

9 Теегт юн бәәнә?

10 Теегт уул бәәну?

11 һарудт ю суулһна?

12 Эн зер-зевәр ю кенә?

13 Цаһан Амнур юуһар күрч болҗана?

14 Школдан яһж күрнәч?

15 Эн уул деер кен зогсчана?

16 Чини үүрмүд ю кежәнә?

17 Эн хойр юмна нерн ямаран?

18 Эн үгәс ямаран үгмүд тогтаж болх?

зург

19 Зунар ю кехәр седжәнәч?

20 Юн тавн үнтә?

21 Ямаран шаваш меднәч?

22 Юн һурвн ценкр?

23 Ямаран йөрәл меднәч?

24 Эн үлгүрин чилгч ямаран?

25 Эврәнь тускар ю келж чаднач?

Нарн уга – ________.

Чиигч

ЧИ Ю ДАСВЧ?
Һаһан эрдм.

1. Соңстн. Бичтн.

1. Һаһа альд көдлнә? ____________
2. Көдлмштән яһҗ күрнә? ____________
3. Көдлмш кедү часла эклнә? ____________
4. Көдлмштән ю кенә? ____________
5. Һаһан эрдм ямаран? ____________

2. Умштн. Чик хәрү шүүтн.

5	Чини аш:

Зун – сән цаг.

Цуг сурһульчнр байрта бәәнә. Сурһуль төгсҗәнә. Зуна амрлһн өөрдҗ йовна.

Зун – сән цаг. Нарн эрт һарна. Өдрмүд ут болна. Өдрин туршарт олн керг кегднә.

Би удан унтхшив. Эрт босад, ээҗдән нөкд болнав. Мини ээҗ медәтә. Би делгүрт одад үс, тос, өдмг, шикр-балта хулдҗ авнав. Ээҗ цә чанна, мадн өрк-бүләрн өрүн цәәһән хамдан уунавидн.

Мини һаһа сельнд бәәнә. Гернь боодгин өөр. Һаһа һарудтан темс суулһна. Зун болһн мадн һаһадан золһнавидн, нөкд болнавидн. Мини эцк сүкәр мод чавчна. Ахм күрзәр һазр малтна. Би темс услнав. Ээҗ эк хойр зер-земш цуглулна. Би чи идхдән дуртав.

Нарн суухла, мадн теегт һарнавидн. Халун баһрна, серүн салькн үләнә. Теңгрт һәрд ниснә. Өвсн заагт зурмн гүүнә, ялмн һәрәднә. Зәрмдән теегин толһа деер туула үзгднә.

Асхн мадн һаһан хашад хамдан сууһад, тарвс иднәвидн. Теңгрт сар һарна. Одд һәәх сән цаг. Мини дурта одн – Алтн һасн.

1. Сурһульчнр юңгад байрта бәәнә?

а) зуна амрлһн өөрдҗ йовна **ә)** селәнүр йовҗана **б)** сурһуль төгсҗәнә

2. Герлә юңгад эрт босна?

а) өдрин хотан эрт иднә **ә)** ээҗдән нөкд болна **б)** делгүрт одна

3. Һаһан һарудт юн урһна?

а) зер-земш **ә)** зер-зев **б)** темсн

4. Өвсн заагт юн гүүнә?

а) зурмн **ә)** һәрд **б)** ялмн

5. Асхни теңгрт ю һәәхҗ болна?

а) одд **ә)** сар **б)** нарн

5	Чини аш:
10	Цуг ашлт:

СОҢСЛҺНА ДААЛҺВРИН ТЕКСТС

1-гч әңг

1-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Өлзәт: Үлмж, сурһулян эклхд белнч?

Үлмж: Белн боллго. Эн мини шин цеңкр дорва. Цуг кергтә юмн бәәнә: биллүр, бичүр, биир, кимзә, зусн. Мини хәәрцг альд бәәнә?

Өлзәт: Тер күрң хәәрцг чиний?

Үлмж: Э, мини. Эн улан дорва кенә?

Өлзәт: Мини биш. Нүүдлән. Мини дорва ноһан өңгтә. Мини хәәрцг бас ноһан. Эн мини дурта өңг.

3-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Өлзәт: Мини шин үр күүкнә нерн Санжрма. Эн дөрвдгч класст сурна. Санжрма – билгтә күүкн. Эн домбр цокна, ду дуулна, биилнә. Сул цагтан Санжрма зурхдан дурта. Энүнә хорад дала зургуд эрст өлгәтә.

4-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Өлзәт: Мини үр күүкн Санжрма – сән сурһульч. Санжрман дурта кичәл – зурлһн. Эн билгтә күүкн. Бийән сәәнәр бәрнә. Эн школдан альвлхш, хәәкрхш, гүүхш, һәрәдхш.

6-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Нүүдлә: Таньлдтн. Эн мини үр көвүн Дольган. Эн дунд нурһта. Ахр хар үстә. Дольгана нүдн ик болн хар. Эн шар чирәтә сәәхн көвүн. Эн ухата, оньгта. Дольган – сән үр.

9-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Өлзәт: Герлә, чамд җилин ямаран цаг таасгдна?

Герлә: Намр – җилин сәәхн цаг. Һаза серүн, халун биш. Модна хамтхасн сәәхн өңгтә. Хавр – бас җилин сәәхн цаг. Болв, зун – мини дурта цаг.

10-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Җиижә: Би эндр аавдан нөкд болҗанав. Хашад көдлҗәнәв. Хамтхас хураҗанав. Намрт дала хамтхасн нисәд унна. Өдр болһн хаша хурах кергтә.

Герлә: Эндр намрин дулан өдр. Намр – мини дурта цаг. Би эктәһән сарнаңк суулһҗанав.

Һәрә: Намр – модд суулһх цаг. Би эндр һурвн нүк малтҗанав. Һурвн альмна модд суулһҗанав.

Нүүдлә: Һаза намрин сәәхн өдр. Олн өңгтә хамтхасн һазр деер кевтнә. Мини ах хаша ахулҗана. Би гер дотр шал уһаҗанав.

11-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Герлә: Нанд эн эрдм йир таасгдна. Юңгад гихлә, эн күн мана уульнцс, паркс сәәхрүлнә. Модд, цецгүд эн суулһна. Би бас намрт мана хашад модд болн цецгүд

суулһнав. Мана хашад олн зүсн цецгүд урһна. Тәрәч күн – көдлмшч.

12-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Герлә: Үлмж, чи кенд бичг бичнәч?

Үлмж: Төвд көвүнд.

Герлә: Өндр нурһта, хар үстә көвүнд?

Үлмж: Уга, Ловсан дунд нурһта, күрң үстә.

Герлә: Медгджәнә. Би болхла, моңһл күүкнд бичнәв.

Үлмж: Терчн хар үстә, маштг нурһта?

Герлә: Э, өндр биш. Хар үстә, хар нүдтә күүкн.

Үлмж: Нернь кемб?

Герлә: Сувсн.

17-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Өлзәт: Үлмж, чини эк-эцк чамаг яһж магтна?

Үлмж: Би дү көвүһән хәләнәв. «Сән ах», – гиж мини эк намаг магтна. Чамаг яһж магтна?

Өлзәт: Би ээжтәһән хот болһнав. «Сән заманч», – гиж ээж намаг магтна. Жиижә, чамаг яһж магтна?

Жиижә: Би аавдан нөкд болнав. Хаша ахулнав. Мини аав нанд келнә: «Көдлмшч көвүн!». Герлә, чамаг яһж магтна?

Герлә: Би сәәнәр сурнав. Оньдин сән темдг авнав. «Билгтә күүкн», – гиж ээжм келнә. Һәрә, юн гиж келнәч?

Һәрә: Би шатр сәәнәр нааднав. Намаг олмһа күн гинә.

18-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Жиижә: Мини аав – ухата күн. Би аавтаһан шатр нааднав. Мадн хамдан бассейнд өөмнәвидн. Мини аав умшхдан дурта. Нанд эндр ик керг бәәнә. Эндр мини аавин һарсн өдр. Би аавдан соньн дегтр белглҗәнәв.

20-гч кичәл. 2-гч даалһвр

1.

Герлә: Намср альд бәәнә?

Һәрә: Тохавчта сандл деер сууна.

Герлә: Үүднә өөр?

Һәрә: Уга. Терзин өөр.

2.

Нүүдлә: Тер Альмн самбр арчҗана?

Үлмж: Уга, терчн Киштә.

3.

Жиижә: Өлзәт, чи тер күүк меднч?

Өлзәт: Ямаран күүк?

Жиижә: Шар үстә, өндр нурһта күүк.

Өлзәт: Альд терчн бәәнә?

Жиижә: Түнтгтә орн деер сууна.

Өлзәт: Терчн шин сурһульч Альма.

4.

Герлә: Тер кен хамтхас хуражана?

Һәрә: Миниһәр болхла, терчн Арслң.

Герлә: Чи эндүрҗәнәч. Арслң хаша ширдҗәнә.

5.

Үлмҗ: Тер көвүнә нерн кемб?

Нүүдлә: Ямаран көвүнә?

Үлмҗ: Тер маштг нурһта, атхр үстә көвүнә?

Нүүдлә: Хамтхас хуражану?

Үлмҗ: Э, тиим.

Нүүдлә: Э, медгдҗәнә. Тер Нарн.

2-гч әңг

4-гч кичәл. 3-гч даалһвр

1.

Герлә: Өлзәт, эн ноһан күлт чиний?

Өлзәт: Уга, мини күлт көк.

Герлә: Ут эс гиҗ ахр?

Өлзәт: Мини күлт ахр. Тер бәәнә.

2.

Һәрә: Эн кенә күзүвч?

Герлә: Ямаран өңгтә?

Һәрә: Шар күзүвч.

Герлә: Э, мини.

3.

Өлзәт: Яһсн сәәхн цеңкр эрәтә бүшмүд. Нүүдлә, эн чиний?

Нүүдлә: Уга, мини биш. Эн бүшмүд өргн. Мини бүшмүд уутьхн.

5-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Герлә: Хәләтн. Мини дорвад дала үнтә, сән, ухата дегтрмүд бәәнә.

Жиижә: Мини өрк-бүл ик. Дала элгн-садн бәәнә. Би элгн-садарн байн күмбв.

Өлзәт: Нанд дала үнтә хувцн бәәнә. Хәләтн! Эн мини шин, ут түрәтә һосн. Эн йир үнтә.

Һәрә: Нанд дала наадд бәәнә. Эн компьютерин наадн йир үнтә.

Үлмҗ: Нанд бас дала сәәхн хувцн, соньн наадд бәәнә, болв би үүрмүдәрн баймб. Нанд дала үүрмүд бәәнә.

Нүүдлә: Мана гер ик, хойр давхр, сәәхн. Нәәмн хорас бәәнә.

8-гч кичәл. 3-гч даалһвр

1.

Герлә: Эн беелә кенә?

Өлзәт: Хурһн беелә?

Герлә: Уга.

Өлзәт: Тиигхлә, мини биш.
Мини хурһн беелә өлгмр улан.

2.

Нүүдлә: Һәрә, чи дулан хувц өмсвч?

Һәрә: Хәлә, би дулан һос өмсүв.

3.

Жиижә: Эн мини шин күзүвч. Мини күзүвч дулан, ут, өлгмр.

4.

Нүүдлә: Эн зузан девл мини. Һаза киитн. Би девл өмсчәнәв.

5.

Жиижә: Герлә, чи дулан хувц өмсвч?

Герлә: Юн болв?

Жиижә: Һаза цасн ова кехм.

Герлә: Нанд дулан өөмсн, зузан күлт бәәнә. Дааршгов.

9-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Үлмҗ: Эндр бемб өдр. Би эгчтәһән хот-хоолын делгүрт хулд кеҗәнәв. Ю хулдҗ авхмб?

Цаhан: Өдмг, өрм, үс.
Үлмҗ: Ямаран мах хулдҗ авхмб?
Цаhан: Такан болн хөөнә мах.
Үлмҗ: Би ундасчанав. Шүүс хулдҗ авхм.
Цаhан: Ямаран шүүс?
Үлмҗ: Уста үзмин шүүс.

10-гч кичәл. 2-гч даалhвр

Герлә: Мини ээҗ сән булмг кенә. Эн мини дурта хальмг хот.

Жиижә: Би дотрт дуртав. Мини эцк hуйртсн мах идхдән дурта.

Нүүдлә: Гесм өлсчәнә. Өрмтә тоhш идх биләв. Би өрм идхдән дуртав.

Үлмҗ: Ундасчанав. Зүрҗин шүүс уух биләв. Би шүүс уухдан дуртав.

11-гч кичәл. 1-гч даалhвр

1. Мана үүрмүд дала юмар соньмсна. Үлмҗ сарң өдрлә үдин хөөн хойр часла бассейнд өөмнә.
2. hәрә шатр наадхдан дурта. Эн мигмр өдрлә өрәл hурвнла шатр наадна.
3. Жиижә – сән биич. Эн биилхдән дурта. Эн пүрвә өдрлә өрәл тавнла биилнә.
4. Герлә басң өдрлә зурлhна кичәлд одна. Кичәл арвн минут уга тавн часла эклнә.
5. Өлзәт юуhар соньмсна? Өлзәт домбр цокна. Кезә домбрин кичәл болна? Үлмҗ өдр хойр часла хөрн минутла.
6. Нүүдлә эсв дасхдан дурта. Нарн өдрлә өрәл арвнла эсвин немр кичәлд одна.

12-гч кичәл. 2-гч даалhвр

Өлзәт: Нүүдлә, чи ямаран хувц өмсчәнәч?

Нүүдлә: Би сәәхн улан майг болн цаhан ут ханцта киилг өмсчәнәв. Чи ю өмсчәнәч?

Өлзәт: Би көк эрәтә сул бүшмүд өмсчәнәв. Герлә юн болв?

Герлә: Нанд шин бор шалвр бәәнә. Деернь өлгмр оошк киилг өмсчәнәв. Ямаран сөөкә кергтә?

Нүүдлә: Чамд сәәхн оошк сөөкә бәәнә. Терүhән өмс.

Герлә: Э, чик. Мини оошк сөөкә хуучн болвчн, йир сәәхн.

17-гч кичәл. 2-гч даалhвр

Жиижә: Би зурхдан дуртав. Зурачин тускар дегтр умшнав. Мини дурта зурач – Ольдан Ким. Нанд энүнә «Ээж» гидг зург таасгдна. Ольдан Ким – ачта хальмг зурач. Эн билгтә, ухата күн. Энүнә зургуд хальмг музейд бәәнә. Мана герт бас нег зург бәәнә. Эн гиичин хорад өлгәтә. Эн йир сәәхн зург.

18-гч кичәл. 2-гч даалhвр

Үлмҗ: Элвг, би чамд нөкд болнав. Шин дошуран өмс.

Жиижә: Элвг, дулан шаhавч өмсвч? Көлчн көрх.

Элвг: Э, өлгмр, зузан шаhавч өмсүв. Ээҗин белг.

Үлмҗ: Би цанар цасн ова деерәс дошнав.

Жиижә: Сән йовдл! Хамдан доший!
Элвг: Дарунь цасн долда шивәд наадый.

20-гч кичәл. 1-гч даалhвр

1.

Зәңгч: hәрә гертәсн кедү часла hарчана?
Ээж: hәрә, чи эндр хоккей наачанач?
hәрә: Э, тиим. Асхн тавн часла эклҗәнә.
Ээж: Кедү часла гертәсн hарнач? Би хот белднәв.
hәрә: Үлмҗ манаhур өрәл дөрвнлә ирхәр седҗәнә. Нанла шатр наадхар бәәнә.
Ээж: Тиигхлә, дөрвн часла хотан идтн.
hәрә: Минићәр болхла, энтн эрт. Өрәл тавнла хот идхлә, сән болх. Тавн часла гертәсн hарнав.

2.

Зәңгч: hәрә ямаран хот идхәр седҗәнә?
Ээж: hәрә, чи сексрдг эс гиҗ бөрг иднч?
hәрә: Цә боорцг хойр болҗана.
Ээж: Ю, дәрк! Хоккей наадх күүнд дала чидл кергтә. Махта хот ид.
hәрә: Наадна өмн акун хот иддмн биш. Цә уунав.

3.

Зәңгч: hәрә ю өмсхән мартҗана?
Ээж: hәрә, дулан хувцан өмсвч?
hәрә: Ээҗ, бичә зовад бәәтн.
Көршгов.
Ээж: hаза киитн. Цасн орҗана. Беелә, махла хойран бичә март.
hәрә: Мартҗахшив. Болв күзүвч альд бәәнә? Күзүвчән мартҗанав.

3-гч әңг

2-гч кичәл. 3-гч даалhвр

Үлмҗ: Аав, танас сурҗ болхий? Эн юн соньн наадн?
Аав: Эн хальмг наадн.
Үлмҗ: Наадн ямаран нертә?
Аав: Нәрн шинҗ. Шинҗләч күн наадна.
Үлмҗ: Юңгад тиигҗәхмб?
Аав: Эн нууцта наадн. Эн наад наадх күн олмhа болх зөвтә.
Үлмҗ: Та эн наад нааддвт?
Аав: Э, нааднав. Эн мини дурта наадн.
Үлмҗ: Тиигхлә, мини аав шинҗләч, олмhа күн болҗана.

3-гч кичәл. 3-гч даалhвр

Өлзәт: Мини миисин кичг бичкн. Хойр сарта. Ноосн бавhр, оштв өңгтә. Нег көлнь цаhан. Хойр чикнь күрң, сертхр. Эн альвн. Наадхдан дурта. Энүнә дурта наадhа – ирвск.

4-гч кичәл. 3-гч даалhвр

Багш: Күүкд, тана герт ямаран аңгуд бәәнә?
Герлә: Нанд тоть бәәнә. Эн йир сәәхн, ухата шовун. Олн зүсн өңгтә: улан, көк, ноhан, цеңкр, шар. hадль идхдән дурта.
Жиижә: Манад күрн бәәнә. Эн ут цогцта, ут сүүлтә. Ноосн күрң. Эн шулун, шудрмг. Махнд дурта.
Нүүдлә: Нанд зара бәәнә. Хот идхдән дурта. Энүнә дурта хот – альмн. Мини зара ахр көлтә, бичкн хар нүдтә. Мини зара мектә.

Һәрә: Мини аӊ тарһн, цаһан нооста, ут сүүлтә, оошк хамрта. Эн ээзгәд дурта. Шулуһар гүүнә. Эн юн аӊ? Тааж медтн.

Өлзәт: Би меднәв. Эн хулһн. Нанд болхла, һурвн заһсн бәәнә: алтн, цаһан мөӊгн, улан. Би заһсндан өдмг өгнәв. Эдн шинҗләч.

6-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Мини ноха сән заӊта.

(Үлмҗин келвр)

Нанд ноха бәәнә. Энүнә нерн Һалзн. Эн ик цогцта ноха. Һалзна ноосн ут, бор, бавһр. Хойр ик сертхр чиктә, ут сүүлтә. Мини нохан дурта хот – махн. Ээҗ махта хот Һалзнд чанна. Һалзн ээҗин өгсн хот идхдән дурта.

Мана нохан гер ик, сарул. Һалзна гер улан деевртә, ик терзтә. Герин үүдн маштг, модар кесн.

Һалзн – номһн заӊта ноха. Эн иньгч, ухата, олмһа, мектә. Үвләр эн цасар наадхдан дурта. Нанта цанар дошна. Һалзн – мини йоста үр.

7-гч кичәл. 3-4-гч даалһврмуд

Һәрә: Би нарн өдрлә аавдан золһнав. Аавин хошт олн мал бәәнә. Аавд бичкн унһн бәәнә. Унһн йир зөрмг. Би унһнд Зөрмг гидг нер өгүв. Хашад ик бух уята. Эн чидлтә бух. Бухин өөр тек бәәнә. Эн бухас әәхш. Эн иньгч. Бух тек хойр үүрлнә. Хошт дала темән бәәнә. Нег бичкн ботхн өкәр, унтхдан дурта. Хөөнә хурһн йир альвн. Эн һәрәднә, гүүнә, тогльна.

8-гч кичәл. 4-гч даалһвр

1. Мини нерн Җиирҗә. Ода би аавин хошт бәәнәв. Энд олн мал бәәнә. Мини өөр өндр улан мал зогсчана. Эн үс өгнә. Эн ноһа, буудя иднә. Эн мөөрнә.
2. Мини нерн Үлмҗ. Мини дурта герин мал өндр, чидлтә. Ахр гилвксн нооста, ут сүүлтә. Би довтлхдан дуртав. Эн мал – мини үр. Эн инцхәҗәнә. Хот идхәр бәәнә.
3. Би Һәрәв. Мини хорад эрст зург өлгәтә. Зургт герин мал зурата. Эн өндр нурһта, хойр бөктә, ик цогцта, ут эццн көлтә, ахр сүүлтә. Эн буульна. Нурһн деерән бичкдүд зөөнә.

10-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Нүүдлә: Мини ээҗ селәнд бәәнә. Би ээҗдән нарн өдр золһнав. Ээҗин хашад дала шовуд бәәнә. Би ээҗдән нөкд болнав. Шовудт хот өгнәв.

Нуһсн така хойр – сән заӊта шовуд. Эднә һууҗмул өкәр. Би һалунас әәнәв.

11-гч кичәл. 3-гч даалһвр

Һәрә: Хәлә! Ямаран соньн бәәдлтә аӊ. Түрүн болҗ үзҗәнәв. Цогцнь ик, болв җөөлн йовдлта. Сүүлнь йир ут. Толһан ноосн ут, бавһр. Цогцин ноосн ахр. Сәәхн оштв өӊгтә. Эн аӊ Африкд бәәнә. Эн чидлтә, зөрмг аӊ. Мах иднә.

20-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Жиижә: Өлзәт, чи юуна тускар зәңгллһ белдҗәнәч?
Өлзәт: Ирвскин тускар. Ирвск – сәәхн аң. Эн эвтә, чидлтә. Җиижә, чи ямаран аңгин тускар келнәч?
Жиижә: Мини дурта аң – арслң. Эн зөрмг. Цугтаһаснь чидлтә. Нүүдлә, нанд соньн, чини зәңгллһн юуна тускар?
Нүүдлә: Занын тускар. Хәләтн, би эн зург үзүлнәв. Зан ик бор цогцта, өргн чиктә, ут хамрта. Зан күүнд нөкд болна. Эн йир көдлмшч аң. Үлмж, чи ю белдҗәнәч?
Үлмж: Би болхла, эврәнь нохан тускар келнәв. Мини нoха – мини сән үр. Эн ухата, шулун-шудрмг, иньгч.

4-гч әңг

5-гч кичәл. 3-гч даалһвр
Һәрә: Нүүдлә, чи ю зурҗанач?
Нүүдлә: Би теңгр зурҗанав.
Һәрә: Эн нарн?
Нүүдлә: Уга, сар. Дүүрң сар.
Һәрә: Эн солңһин бәәдлтә. Эн юмб?
Нүүдлә: Эн Теңгрин уйдл.
Һәрә: Э, би медҗәнәв. Чи сөөһин теңгр зурҗанач. Тиигхлә, Алтн һас бас зур.

6-гч кичәл. 3-гч даалһвр
Һәрә: Җиижә, чи герүрн хәрж йовнч?
Жиижә: Уга, би көгҗмин школур йовж йовнав.
Һәрә: Ю, чамаг көгҗмин школд дасдгинь мартҗв. Домбр цокнч?
Жиижә: Уга, мөрн хуур татнав.
Һәрә: Һанцхарн йовж йовнч?
Жиижә: Уга, Герлә Үлмж хойрта.
Һәрә: Тедн бас мөрн хуур татна?
Жиижә: Уга, Герлә ятх наадна, Үлмж домбр цокна.

10-гч кичәл. 3-гч даалһвр
Нүүдлә: Күүкд, тадн маңһдур ю кехәр седҗәнәт?
Үлмж: Би аавтаһан мөрн тергәр өвс зөөхәр седҗәнәв.
Герлә: Би үүрмүдтәһән төгәһәр гүүлгхәр седҗәнәв.
Жиижә: Мадн өрк-бүләрн автобусар һәәхүлд одхар седҗәнәвидн.
Өлзәт: Мадн теегт йовһар һархар седҗәнәвидн.

12-гч кичәл. 2-гч даалһвр
Үлмж: Санж, менд. Ямаран бәәнәч?
Санж: Гем уга, сән.
Үлмж: Соньн зәңг бәәнү?
Санж: Маңһдур мадн теегт һарчанавидн.
Үлмж: Альдаран йовҗанат?
Санж: Салаһур йовҗанавидн.
Үлмж: Юуһар йовҗанат?
Санж: Йовһар. Хол биш.
Үлмж: Ю кехәр бәәнәт?
Санж: Амрхар бәәнәвидн. Һазр-ус шинҗлхәр.

17-гч кичәл. 2-гч даалһвр
Герлә: Мини җилин аш иим: би нурһлҗ тавн гидг темдгәр сурнав.

Һәрә: Би болхла, мөрәр довтлдг дасчанав. Зунар аавдан хө хәрүлхднь нөкд болхар седҗәнәв.
Нүүдлә: Мини дурта кичәл – йиртмҗ. Би хальмг теегин аңгудын, шовудын тускар дала юм медҗ авчанав.
Үлмҗ: Эн җил би өрк-бүлтәһән дала һазр эргҗәнәв. Олн һазр-усна тускар медрлән өргҗәнәв.
Өлзәт: Эн җил мадн хальмг нерән туурулҗах әмтнлә харһлт кеҗәнәвидн. Нанд бичәчин эрдм таасгдҗана. Би бичәч болхар седҗәнәв.

18-гч кичәл. 2-гч даалһвр

Һәрә: Зунар би дала юм кехәр седҗәнәв. Мөчн сарла аавдан золһнав. Хошт нөкд болнав. Ода би цуг теегин аңгудын тускар меднәв. Теднә зургуд цокхар седҗәнәв. Така сарла би өрк-бүлтәһән Ижл һолур йовхар ухалҗанав. Тенд мадн заһс бәрхәр, өөмхәр бәәнәвидн. Ноха сарла Элстд йир халун. Мадн эк-эцктәһән уулта һазрур йовхар санҗанавидн. Тенд аһар серүн, халун биш.

20-гч кичәл. 1-гч даалһвр

Үлмҗ: Һаһа, нанд нег соньн герин даалһвр бәәнә. Нег эрдмин тускар зәңгллһ белдх кергтә.
Һаһа: Мини эрдмин тускар бич.
Үлмҗ: Тиигхлә, мини сурврмудт хәрү өгтн.
Һаһа: Нә, соңсчанав. Сур.
Үлмҗ: Та альд көдлнәт?
Һаһа: Би аэропортд көдлнәв.
Үлмҗ: Көдлмштән яһҗ күрнәт?
Һаһа: Аэропорт хол бәәнә. Йовһар күрч болшго. Автобус тиигәрән йовхш. Би машиһәр йовнав.
Үлмҗ: Тана көдлмш кедү часла эклнә?
Һаһа: Йир эрт. Долан часла. Би гертәсн зурһан часла һарнав.
Үлмҗ: Тиим эрт? Көдлмштән ю кенәт?
Һаһа: Аһарин керм залнав.
Үлмҗ: Үнәрий? Би бас нисәч болхар седҗәнәв. Өдрәр үүлн деерәһүр нисхәр седҗәнәв, сөөһәр одд дунд нисхәр бәәнәв. Нисәчнр ке, сәәхн хувц өмснә. Нанд йир таасгдна.
Һаһа: Сансн сананчн күцтхә!
Үлмҗ: Тиигтхә, йөрәл шиңгтхә!

1-гч әңг: «Күн болх баһасн»

1-гч кичәл	1-й урок
авъяс	обычай
амрлһн	отдых
белн	готов
сарул	светлый
шүлгин тасрха	отрывок стихотворения

2-гч кичәл	2-й урок
атхр үсн	кудрявые волосы
Әрәсә	Россия
белг	подарок
белглх	дарить
Китд	Китай
китд	китаец
Моңһл	Монголия
моңһл	монгол
немш	немец
орн-нутг	страна
өөрд	ойрат
парнцс	француз
Төвд	Тибет
төвд	тибетец
цацу наста	одного возраста

3-гч кичәл	3-й урок
билгтә	талантливый
миниһәр болхла	по-моему
хайг	адрес
эс эндүрҗәхлә	если не ошибаюсь

4-гч кичәл	4-й урок
килмҗтә	прилежный
оньган өгх	уделять внимание
тиим гиһәд санҗанав	я так думаю
тиигхлә	в таком случае

5-гч кичәл	5-й урок
ач көвүн	внук (по отцу)
дәкәд	еще

6-гч кичәл	6-й урок
алң болх	удивиться
балдр	метис
бәәдл	внешний вид
дунд нурһта	среднего роста
дурах	быть похожим
дүр	внешний вид
маштг нурһта	низкого роста
нурһн	спина, рост
өндр нурһта	высокого роста
тәрәч	земледелец
тиимий	неужели
хәрү	ответ

7-гч кичәл	7-й урок
ах	старший
һаһа	тетя (по отцу)
дү	младший

8-гч кичәл	8-й урок
аһарин керм	самолет
әмтн	люди
заманч	повар
зөргтә	смелый
нисәч	летчик
түүмр	пожар
түүмрч	пожарный
унтрах	тушить
шунмһа	старательный

9-гч кичәл	9-й урок
болв	но
дулан	теплый
олн	много
серүн	прохладный
таасгдх	нравиться
түрүн	первый

унх	падать
халулх	греть
хамтхасн	листья

10-гч кичәл	**10-й урок**
адһх	спешить
альдаран	куда
бачм	спешный
малтх	копать
нууц	секрет
нүкн	яма

11-гч кичәл	**11-й урок**
күләх	ждать
олмһа	находчивый

13-гч кичәл	**13-й урок**
дуута хадвр	звонкая согласная
дүлә хадвр	глухая согласная
хадвр үзг	согласная буква
хошадлдг	парный
хошадлдго	непарный
шишлң	специальный

14-гч кичәл	**14-й урок**
буух	спускаться
доһлң эмгн	радуга
дорагшан	вниз
тоосн	пыль
урһц	урожай

15-гч кичәл	**15-й урок**
әрә күргх	дотрагиваться
буурх	ослабевать
гиигрх	облегчаться
довун	бугорок
зуг	но, однако
кирү	иней
күндлх	уважать
негдх	объединяться
нимгн	тонкий

орм эзлх	занимать место
өкәрлх	ласкать
сө	ночь
тиних	распрямиться
царцх	застывать

16-гч кичәл	**16-й урок**
багла цецг	букет цветов
һазр	земля
делкә	мир, земной шар
дигтә	точный
күлг	скакун
мөндр	град
унһн	жеребенок
үнтә	дорогой
хурдн	быстрый
хурх	собираться
цуглрх	собираться
цәәлһх	объяснять

17-гч кичәл	**17-й урок**
арһта	находчивый
һанцарн	в одиночестве
ке	нарядный
магтх	хвалить
оньдин	всегда
өдр болһн	каждый день
өнчн	сирота
шиидх	решить
эзн	хозяин

18-гч кичәл	**18-й урок**
немр кичәл	дополнительный урок
хойр дәкч	дважды
цаг бачм	мало времени

2-гч әңг:
«Өрүн эрт боссн – өлзәтә үрн болдг»

1-гч кичәл	1-й урок
асхн	вечер
гиич	гость
ирх	приходить
кезә	когда
одх	идти
өрәл	половина
серх	просыпаться
тиим	так
унтх	спать
үдин хот	обед
хәрх	возвращаться
хөөн	после
чилх	кончаться
эрт	рано
яһад	почему

2-гч кичәл	2-й урок
өрүн	утро
үд	полдень
үдин хөөн	после полудня

3-гч кичәл	3-й урок
асхни хот	ужин
герин даалһвр	домашнее задание
дарунь	затем
нүр	лицо
өрүни хот	завтрак
хувцн	одежда

4-гч кичәл	4-й урок
альчур	платок
беелә	варежки
бүс	пояс
бүшмүд	платье
һосн	сапоги
киилг	рубашка
киртә	грязный
күзүвч	шарф
күлт	пальто
майг	юбка
махла	шапка
өргн	широкий
сөөкә	туфли
тиирцг	шляпа
уутьхн	узкий
хуучн	старый
цевр	чистый
шалвр	брюки
эрәтә	с узором
эрә уга	без узора

5-гч кичәл	5-й урок
байн	богатый
байн күн	богач
кимд	дешевый
өлгмр	вязаный
өлгмр киилг	свитер
сул	свободный
татврго	неряшливый
татврта	чистоплотный
түрә	голенище
угатя күн	бедняк
уйсн	сшитый
ханцн	рукав
юуһар	чем

6-гч кичәл	6-й урок
ахр күлт	куртка
бөк бәрлдән	борьба
бөк	борец
дүр	роль
илвч	фокусник
кенчр	ткань
цаһан мөңгн	серебро
Цасн күүкн	Снегурочка

7-гч кичәл	7-й урок
байрта	радостный

бүркәтә	покрытый
герин ора	крыша дома
дошур	коньки
дошх	кататься
мөсн	лед
ова	горка
цан	санки
цасн долда	снежок
шивх	бросать

8-гч кичәл	**8-й урок**
арсн зах	мех. ворот
батлх	укреплять
девл	шуба
зах	воротник
зузан	толстый
ноосн	шерсть
өөмсн	чулки
хәәх	искать
хурһн беелә	перчатки
шаһавч	носки
эркә беелә	варежки

9-гч кичәл	**9-й урок**
балта	пряник
һадль	банан
зүрҗ	апельсин
кедмн	груша
махн	мясо
өлсх	проголодаться
өрг	слива
тоһш	бублик
ундасх	испытывать жажду
уста үзм	виноград
хот	еда
хулд	покупка
чи	вишня
чиксн махн	колбаса
шар өрг	абрикос
шүүсн	сок

10-гч кичәл	**10-й урок**
болһх	варить, испечь
һуйртсн махн	мясо с тестом
золһх	навещать
тосн	масло
чанх	варить
шарх	жарить
шөлн	бульон
элкн	печень

11-гч кичәл	**11-й урок**
биич	танцор
соньмсх	интересоваться
долан хонгин туршарт	в течении недели

12-гч кичәл	**12-й урок**
алдр	знаменитый
зәңгллһн	передача
зәңгч	корреспондент
зер-земш	фрукты
кедү цаг	сколько времени
тинилһх	выпрямлять
үзүлх	показывать
харһлт	встреча
харһх	встречаться
хәләх	смотреть
элгн-садн	родственники
юн болв	что случилось

13-гч кичәл	**13-й урок**
дуудх	звать

14-гч кичәл	**14-й урок**
җөөлн темдг	мягкий знак
таньл	знакомый
тачкнх	трещать
тоглх	скакать
хату темдг	твердый знак
хүврх	изменяться
цааран-нааран	туда-сюда

эрвәкә бабочка

15-гч кичәл **15-й урок**
ааль каприз
агчм мгновение
даарх зябнуть
көрх мерзнуть
оньдин всегда
оран ясх заправлять кровать
үүл дело
шимтә питательный
эрүл-менд здоровый

16-гч кичәл **16-й урок**
адhх торопиться
айстан напрасно
арh бәәхлә будет время
зүүдн сон
йовдл поступок
көөх гнать
күцәх выполнять
ном учеба
сахнх суетиться
тоомсрта почетный
төгәлх обходить дома
үлгүр пример
хаалh путь
хайх бросать
халхлх защищать
шуhу угол
эрх просить

17-гч кичәл **17-й урок**
ачта заслуженный
бичәч писатель
дун песня
дууч певец
күүкд күн женщина
чеежәр медх знать наизусть
чидлтә сильный

цаhан седклтә добрый

18-гч кичәл **18-й урок**
дурн желание
ода сейчас
темсн овощи
учр причина

3-гч әңг: «Мал асрхла, амн тоста»

1-гч кичәл **1-й урок**
аң зверь
арслң лев
аю медведь
әәмтхә трусливый
залху ленивый
зан слон
ирвск тигр
көдлмшч трудолюбивый
наадhа кукла, игрушка
өкәр милый
өмәрән вперед
туула заяц
цуг все
шулун быстрый

2-гч кичәл **2-й урок**
меклә лягушка
мектә хитрый
моhа змея
мөчн обезьяна
санамр спокойный
тарhн упитанный
цецн мудрый
шинҗләч любознательный
эццн худой

3-гч кичәл **3-й урок**
бавhр лохматый
бәрц повадки

бичә ә	не бойся
гилвксн	блестящий
илх	гладить
иньгч	дружелюбный
кичг	детеныш
номһн	смирный
сертхр	торчащий

4-гч кичәл	4-й урок
бултх	прятаться
заһсн	рыба
зара	ежик
күрн	хорек
луувң	морковь
ноһан	трава
тоть	попугай
хавстн	капуста
ээзгә	сыр, брынза
яңһг	орех

5-гч кичәл	5-й урок
бәәрн	место
зерлг	дикий
нүкн	нора
ө-шуһу модн	лес
сүл	хвост
төмр терм	железная клетка
хоңшар	морда
хорха-меклә	насекомые
цеврлх	чистить
шовһр	острый

7-гч кичәл	7-й урок
ажрһ	жеребец
ботхн	верблюжонок
буур	верблюд-самец
бух	бык
гүн	кобылица
һаха	свинья
һахан кичг	поросенок
иңгн	верблюдица
ишк	козленок
мегж	свиноматка
мөрн	лошадь
тек	козел
туһл	теленок
хуц	баран

8-гч кичәл	8-й урок
ә	звук
буульх	реветь (верблюд)
инцхәх	ржать
ичкевт	стыдно
мәәлх	блеять
мөөрх	мычать
хәәкрх	кричать
хоржңнх	хрюкать
хуцх	лаять

9-гч кичәл	9-й урок
алтн	золотой
арат	лиса
баһрх	уменьшаться
буудя	зерно
гөрәсн	сайгак
дотр	внутри
заагт	между
зурмн	суслик
идшлх	пастись
йовдл	походка
ова	холм
өвсн	сено
то	количество
хулсн	камыш

10-гч кичәл	10-й урок
айс	мелодия
богшурһа	воробей
һуужмул	цыпленок
жиргх	щебетать
зәңг	весть
зөөх	привозить

керә	ворона
көглҗрһн	голубь
немш така	индюк
нуһсн	утка
така	курица
үкр хар	скворец
хальх	парить
харада	ласточка
хөн керә	грач
шаазһа	сорока
шовун	птица

11-гч кичәл	**11-й урок**
аралҗн	паук
батхн	муха
бөкн	горб
бөкүн	комар
мал	животное (домашнее)

12-гч кичәл	**12-й урок**
әдл	похожий
әдл биш	не похожий
малч	животновод
хамдан	вместе

13-гч кичәл	**13-й урок**
докъя	сигнал (усл. знак)

14-гч кичәл	**14-й урок**
зокал	правило

15-гч кичәл	**15-й урок**
бетк	корни растений
бийдән	себе
намчта	узорчатый
нигт	густой
олзта	полезный
саах	доить
сахл	усы
суудл	осанка
таньх	узнавать
урһх	расти
урл	губы
халун	горячий
харцх	ястреб
шавшх	висеть
шуугата	шумный
шүүрлһн	хватка
ээх	греть

16-гч кичәл	**16-й урок**
альвн	озорной
альвлх	баловаться
асрх	ухаживать
әмн	жизнь
нәәхлх	качаться
орулх	впускать
тууҗ һарһах	выгонять
хавлх	ловить
холвата	связанный
хун	лебедь
шил	стеклянный

17-гч кичәл	**17-й урок**
һәрд	орел
дулан һазр	теплые края
живр	крыло
көк хутн	цапля
сарсхр	растопыренный
тавг	лапа
торһа	жаворонок
тоһрун	журавль

18-гч кичәл	**18-й урок**
буһш	кувшин
тоох	угощать
үлдх	оставаться
чадх	уметь
хаш	каша
эңкр	родной

20-гч кичәл	**20-й урок**
аңһучлх	охотиться
әәмшгтә	опасный
олзлх	использовать

4-гч әңг: «Цагин селгән»

1-гч кичәл	**1-й урок**
белдвр	подготовка
кеерүлх	украшать
эрсин соньн	стенная газета
2-гч кичәл	**2-й урок**
күртл	до, вплоть до
тал дунд	в середине
3-гч кичәл	**3-й урок**
улс	люди, народ
5-гч кичәл	**5-й урок**
Алтн һасн	Полярная звезда
герлтх	светиться
дүүрң	полный
Долан Бурхн	Большая Медведица
одн	звезда
сар	месяц
солңһ	радуга
Теңгрин уйдл	Млечный путь
үзгдх	виднеться
цәәх	светлеть
чирмх	мерцание
6-гч кичәл	**6-й урок**
бүшкүр	флейта
деед сурһуль	университет
көгҗм	музыка
көгҗмин зевсг	музыкальный инструмент
көгҗмч	музыкант
седкүлч	журналист
хая-хая	изредка
7-гч кичәл	**7-й урок**
бумб	памятник
дегтрин сан	библиотека
һәәхүл	выставка
һол талвң	главная площадь
8-гч кичәл	**8-й урок**
ар үзг	север
боодг	пруд
гүн	глубокий
деед үзг	запад
дорд үзг	восток
Иҗл һол	Волга (река)
Көк теңгс	Каспийское море
нур	озеро
өмн үзг	юг
сала	балка
суврһн	субурган
толһа	холм
уул	гора
шарлҗн	бурьян
хол	далеко
хотхр	низина
цаһан өвсн	ковыль
9-гч кичәл	**9-й урок**
адамч	помидор
алх	молоток
боднцг	картофель
бурш	перец
һу	дыня
зер-зев	инструменты
күрз	лопата
маажур	грабли
маажурдх	сгребать
мәңгрсн	лук
сүк	топор
тарвс	арбуз
хадасн	гвоздь

хадх	прибивать
хаяр	огурец
чавчх	рубить
10-гч кичәл	**10-й урок**
йовһар	пешком
тергн	телега
төгә	велосипед
11-гч кичәл	**11-й урок**
һәәхх	смотреть
зург цокх	фотографировать
12-гч кичәл	**12-й урок**
керг	дело
күцәх	выполнять
15-гч кичәл	**15-й урок**
аньх	зажмуривать
һоожх	литься
нульмсн	слезы
оркрх	реветь
өвдх	болеть
өрк	дымоход
сажх	вытряхивать

уурта	сердитый
харһа	доска, сосна
хайх	бросать
шаһа	лодыжка
шавдх	прищелкивать
16-гч кичәл	**16-й урок**
амсх	пробовать
бүлүдх	точить
заһсч	рыбак
заль	пламя
керчх	резать
көлчх	греться
мөңк	вечный
нәәр	праздник
нәәрлх	праздновать
ниицү	дружный
өнр	многодетный
17-гч кичәл	**17-й урок**
аш	вывод
18-гч кичәл	**18-й урок**
ээврлх	загорать

А

ааль (2.15)	каприз
авъяс (1.1)	обычай
агчм (2.15)	мгновение
аһарин керм (1.8)	самолет
адамч (4.9)	помидор
адһх (1.10)	спешить
ажрһ (3.7)	жеребец
айс (3.10)	мелодия
айстан (2.16)	напрасно
алдр (2.12)	знаменитый
алң болх (1.6)	удивиться
алтн (3.9)	золотой
алх (4.9)	молоток
альвлх (3.16)	баловаться
альвн (3.16)	шаловливый
альдаран (1.10)	куда
альчур (2.4)	платок
Алтн һасн (4.5)	Полярная звезда
амрлһн (1.1)	отдых
амсх (4.16)	пробовать
аньх (4.15)	зажмуривать
аң (3.1)	зверь
аңһучлх (3.20)	охотиться
аралҗн (3.11)	паук
арат (3.9)	лиса
арһ бәәхлә (2.16)	будет время
арһта (1.17)	находчивый
ар дарана (3.1)	заднего ряда
арслң (3.1)	лев, рубль
арсн зах	мех. ворот
ар үзг (4.8)	север
асрх (3.16)	ухаживать
асхн (2.1)	вечер
асхни хот (2.3)	ужин
атхр үсн (1.2)	кудри
ах (1.7)	старший
ахр күлт (2.6)	куртка
ач көвүн (1.5)	внук (по отцу)
ачта (2.17)	заслуженный
аш (4.17)	вывод
аю (3.1)	медведь

Ә

ә (3.8)	звук
әәмтхә (3.1)	трусливый
әәмшгтә (3.20)	опасный
әдл (3.12)	похожий
әдл биш (3.12)	не похожий
әмн (3.16)	жизнь
әмтн (1.8)	люди
арә күргх (1.15)	дотрагиваться
Әрәсә (1.2)	Россия

Б

бавһр (3.3)	лохматый
багла цецг (1.16)	букет цветов
баһрх (3.9)	уменьшаться
баһчуд (3.15)	молодежь
байн (2.5)	богатый
байн күн (2.5)	богач
байрлх (4.12)	радоваться
байр (2.7)	праздник
байрта (2.7)	радостный
балдр (1.6)	метис
балта (2.9)	пряник
батлх (2.8)	укреплять
батрулх (4.1)	укреплять
батхн (3.11)	муха
бачм (1.10)	спешный
бәәдл (1.6)	внешний вид
бәәрн (3.5)	место
бәр (2.9)	возьми
бәрц (3.3)	повадки
бәрх (3.18)	держать
беелә (2.4)	варежки
белг (1.2)	подарок
белглх (1.2)	дарить
белдвр (4.1)	подготовка
белн (1.1)	готов
бетк (3.15)	корни растений
биич (2.11)	танцор

бийдән (3.15) | себе
билгтә (1.3) | талантливый
бичә ә (3.3) | не бойся
бичәч (2.17) | писатель
биш (2.18) | нет
богшурһа (3.10) | воробей
боднцг (4.9) | картофель
болв (1.9) | но
болһх (2.10) | варить
боодг (4.8) | пруд
ботхн (3.7) | верблюжонок
бөк (2.6) | борьба, борец
бөкн (3.11) | горб
бөкүн (3.11) | комар
бултх (3.4) | прятаться
бумб (4.7) | памятник
бурш (4.9) | перец
буудя (3.9) | зерно
буульх (3.8) | реветь (верблюд)
буур (3.7) | верблюд самец
буурх (1.15) | ослабевать
буух (1.14) | спускаться
бух (3.7) | бык
бүлүдх (4.16) | точить
бүркәтә (2.7) | покрытый
бүркх (2.7) | накрыть
бүс (2.4) | пояс
бүшкүр (4.6) | флейта
бүшмүд (2.4) | платье

Г

герин даалһвр (2.3) | дом. задание
герин ора (2.7) | крыша дома
герлтх (4.5) | светиться
гиигрх (1.15) | облегчать
гиич (2.1) | гость
гилвксн (3.3) | блестящий
гөрәсн (3.9) | сайгак
гүн (3.7) | кобылица
гүн (4.8) | глубокий

һ

һаһа (1.7) | тетя (по отцу)
һадль (2.9) | банан
һазр (1.16) | земля
һанцарн (1.17) | в одиночестве
һарһх (3.16) | выгонять
һаха (3.7) | свинья
һахан кичг (3.7) | поросенок
һәәхүл (4.7) | выставка
һәәхх (4.11) | смотреть
һәрд (3.17) | орел
һол талвң (4.7) | главная площадь
һоожх (4.15) | литься, течь
һосн (2.4) | сапоги
һу (4.9) | дыня
һуйртсн махн (2.10) | мясо с тестом
һуужмул (3.10) | цыпленок

Д

даарх (2.15) | зябнуть
дарунь (2.3) | затем
дәкәд (1.5) | еще
девл (2.8) | шуба
дегтрин саң (4.7) | библиотека
деед сурһуль (4.6) | университет
деед үзг (4.8) | запад
делкә (1.16) | мир / земной шар
дигтә (1.16) | точный
довун (1.15) | бугорок
докъя (3.13) | сигнал (усл. знак)
Долан Бурхн (4.5) | Большая Медвед.
долан хонгин туршарт (2.11) | в течении недели
дораган (1.14) | вниз
дорд үзг (4.8) | восток
дотр (3.9) | внутри
дошур (2.7) | коньки
дошх (2.7) | кататься
дулан (1.9) | теплый
дулан һазр (3.17) | теплые края
дун (2.17) | песня

дунд нурhта — среднего роста
дурах (1.6) — быть похожим
дурн (2.18) — желание
дутх (2.13) — отсутствовать
дуудх (2.13) — звать
дуута хадвр (2.13) — звонкая согласная
дууч (2.17) — певец
дү (1.7) — младший
дүлә хадвр (2.13) — глухая согласная
дүүрң (4.5) — полный
дүр (1.6) — внешний вид
дүр (2.6) — роль

З

заагт (3.9) — между
заhсн (3.4) — рыба
заhсч (4.16) — рыбак
заль (4.16) — пламя
залху (3.1) — ленивый
заманч (1.8) — повар
зан (3.1) — слон
заң (3.6) — характер
зара (3.4) — еж
зах (2.8) — воротник
зәңг (3.10) — весть
зәңгллhн (2.12) — (теле)передача
зәңгч (2.12) — корреспондент
зевсг (4.6) — инструмент (муз.)
зер-зев (4.9) — инструменты
зер-земш (2.12) — фрукты
зерлг (3.5) — дикий
зокал (3.14) — правило
золhх (2.10) — навещать
зөөх (3.10) — привозить
зөргтә (1.8) — смелый
зуг (1.15) — но / однако
зузан (2.8) — толстый
зург цокх (4.11) — фотографировать
зурмн (3.9) — суслик
зүүдн (2.16) — сон

И

идшлх (3.9) — пастись
илх (3.3) — гладить
иңгн (3.7) — верблюдица
иньг (3.13) — друг
иньгч (3.3) — дружелюбный
инцхәх (3.8) — ржать
ирвск (3.1) — тигр
ирх (2.1) — приходить
ичкевт (3.8) — стыдно
ишк (3.7) — козленок

Й

йовhар (4.10) — пешком
йовдл (2.16) — поступок
йовдл (3.9) — походка
йоста (3.6) — настоящий

К

ке (1.17) — нарядный
кедү цаг (2.12) — сколько времени
кедмн (2.9) — груша
кееручлх (4.1) — украшать
кезә (2.1) — когда
келмрч (4.14) — сказитель
кенчр (2.6) — ткань
керә (3.10) — ворона
керг (4.12) — дело
керчх (4.16) — резать
киилг (2.4) — рубашка
килмҗтә (1.4) — прилежный
кимд (2.5) — дешевый
киртә (2.4) — грязный
киру (1.15) — иней
Китд (1.2.) — Китай
китд (1.2.) — китаец
кичг (3.3) — детеныш
көгҗм (4.6) — музыка
көгҗмин зевсг (4.6) — музык. инструмент
көгҗмч (4.6) — музыкант
көглҗрhн (3.10) — голубь

көдлмшч (3.1)	трудолюбивый
Көк теңгс (4.8)	Каспийское море
көк хутн (3.17)	цапля
көлчх (4.16)	греться
көрх (2.15)	мерзнуть
күзүвч (2.4)	шарф
күləх (1.11)	ждать
күлг (1.16)	скакун
күлт (2.4)	пальто
күндлх (1.15)	уважать
күрз (4.9)	лопата
күрн (3.4)	хорек
күртл (4.2)	до, вплоть до
күүкд күн (2.17)	женщина
күцəх (4.12)	выполнять

Л

луувң (3.4)	морковь

М

маажур (4.9)	грабли
маажурдх (4.9)	сгребать
магтх (1.17)	хвалить
майг (2.4)	юбка
малтх (1.10)	копать
малч (3.12)	животновод
махла (2.4)	шапка
маштг нурһта (1.6)	низкого роста
махн (2.9)	мясо
мəəлх (3.8)	блеять
мəңгрсн (4.9)	лук
мегж (3.7)	свиноматка
медгдх (1.6)	быть понятным
меклə (3.2)	лягушка
мектə (3.2)	хитрый
миниһəр болхла (1.3)	по-моему
моһа (3.2)	змея
Моңһл (1.2)	Монголия
моңһл (1.2)	монгол
мөндр (1.16)	град
мөңк (4.16)	вечный
мөөрх (3.8)	мычать
мөсн (2.7)	лед
мөчн (3.2)	обезьяна

Н

наадһа (3.1)	кукла, игрушка
намчта (3.15)	узорчатый
нəəрлх (4.16)	праздновать
нəəхлх (3.16)	качаться
негдх (1.15)	объединяться
немр кичəл (1.18)	дополнительный урок
немш (1.2)	немец
немш така (3.10)	индюк
нигт (3.15)	густой
ниицү (4.16)	дружный
нимгн (1.15)	тонкий
нисəч (1.8)	летчик
ноһан (3.4)	трава
ном (2.16)	учеба
номһн (3.3)	смирный
ноосн (2.8)	шерсть
нуһсн (3.10)	утка
нульмсн (4.15)	слезы
нур (4.8)	озеро
нурһн (1.6)	спина, рост
нууц (1.10)	секрет
нүкн (1.10)	яма
нүкн (3.5)	нора
нүр (2.3)	лицо

О

ова (2.7)	горка
ова (3.9)	холм
ода (2.18)	сейчас
одн (4.5)	звезда
одх (2.1)	идти
олзта (3.15)	полезный
олзлх (3.20)	пользоваться
олмһа (1.11)	находчивый
олн (1.9)	много

оньган өгх (1.4)	уделять внимание
оньдин (2.15)	всегда
оран ясх (2.15)	заправлять кровать
оркрх (4.15)	реветь
орм эзлх (1.15)	занимать место
орн-нутг (1.2)	страна
орулх (3.16)	впускать

Ө

өвдх (4.15)	болеть
өвсн (3.9)	сено
өкәр (3.1)	милый
өкәрлх (1.15)	ласкать
өлгмр (2.5)	вязаный
өлгмр киилг (2.5)	свитер
өлсх (2.9)	проголодаться
өмәрн (3.1)	вперед
өмн үзг (4.8)	юг
өндр нурһта (1.6)	высокого роста
өнр (4.16)	многодетный
өөмсн (2.8)	чулки, носки
өөрд (1.2)	ойрат
өрәл (2.1)	половина
өрг (2.9)	слива
өргн (2.4)	широкий
өрк (4.15)	дымоход
өрүн (2.2)	утро
өр (2.2)	рассвет
өрүни хот (2.3)	завтрак
ө-шуһу модн (3.5)	лес

П

парнцс (1.2)	француз

С

саах (3.15)	доить
сажх (4.15)	вытряхивать
сала (4.8)	балка
санамр (3.2)	спокойный
санх (1.4)	думать
сарсхр (3.17)	растопыренный
сарул (1.1)	светлый
сахл (3.15)	усы
сахнх (2.16)	суетиться
седкүлч (4.6)	журналист
седх (4.3)	хотеть
серүн (1.9)	прохладный
сертхр (3.3)	торчащий
серх (2.1)	просыпаться
солңһ (4.5)	радуга
соньмсх (2.11)	интересоваться
сө (1.15)	ночь
сөөкә (2.4)	туфли
суврһн (4.8)	субурган
сул (2.5)	свободный
суудл (3.15)	осанка
сүк (4.9)	топор
сүл (3.5)	хвост

Т

таасгдх (1.9)	нравиться
тавг (3.17)	лапа
така (3.10)	курица
тал дунд (4.2)	в середине
таньх (3.15)	узнавать
тарвс (4.9)	арбуз
тарһн (3.2)	упитанный
татврго (2.5)	неряшливый
татврта (2.5)	чистоплотный
тачкнх (2.14)	трещать
тәрәч (1.6)	земледелец
тек (3.7)	козел
темсн (2.18)	овощи
Теңгрин уйдл (4.5)	Млечный путь
тергн (4.10)	телега
тиигхлә (1.4)	в таком случае
тиим (2.1)	так
тиирцг (2.4)	шляпа
тинилһх (2.12)	выпрямлять
тиних (1.15)	распрямиться
то (3.9)	количество
тоглх (2.14)	скакать

тоһрун (3.17)	журавль
тоһш (2.9)	бублик
толһа (4.8)	холм
тоомсрта (2.16)	почетный
тоосн (1.14)	пыль
торһа (3.17)	жаворонок
тосн (2.10)	масло
тоть (3.4)	попугай
Төвд (1.2)	Тибет
төвд (1.2)	тибетец
төгә (4.10)	велосипед
төгәлх (2.16)	обходить дома
төмр терм (3.5)	железная клетка
туһл (3.7)	теленок
туула (3.1)	заяц
туух (3.16)	гнать
түүмр (1.8)	пожар
түүмрч (1.8)	пожарник
түрүн (1.9)	первый
түрә (2.5)	голенища

У

у (2.6)	пей
угатя (2.5)	бедный
угатя күн (2.5)	бедняк
уйсн (2.5)	сшитый
улс (4.3)	люди
унһн (1.16)	жеребенок
ундасх (2.9)	испытывать жажду
унтрах (1.8)	тушить
унтх (2.1)	спать
унх (1.9)	падать
урһц (1.14)	урожай
урһх (3.15)	расти
урл (3.15)	губы
уста үзм (2.9)	виноград
уурта (4.15)	сердитый
уутьхн (2.4)	узкий
уул (4.8)	гора
уух (2.9)	пить
учр (2.18)	причина
учрх (2.18)	случаться

Ү

үд (2.2)	полдень
үдин хот (2.1)	обед
үдин хөөн (2.2)	после полудня
үзгдх (4.5)	виднеться
үзүлх (2.12)	показывать
үкр хар (3.10)	скворец
үнтә (1.16)	дорогой
үүл (2.15)	дело

Х

хаалһ (2.16)	путь
хавлх (3.16)	ловить
хавстн (3.4)	капуста
хадасн (4.9)	гвоздь
хадвр үзг (1.13)	согласная буква
хадх (4.9)	прибивать
хайг (1.3)	адрес
хайх (4.15)	бросать
хальх (3.10)	парить
халулх (1.9)	греть
халун (3.15)	горячий
халхлх (2.16)	защищать
хамдан (3.12)	вместе
хамтхасн (1.9)	листья
ханцн (2.5)	рукав
харада (3.10)	ласточка
харһа (4.15)	доска, сосна
харһлт (2.12)	встреча
харһх (2.12)	встречаться
харцх (3.15)	ястреб
хату темдг (2.14)	твердый знак
хаш (3.18)	каша
хая-хая (4.6)	изредка
хаяр (4.9)	огурец
хәәкрх (3.8)	кричать
хәәх (2.8)	искать
хәләх (2.12)	смотреть
хәрү (1.6)	ответ

хәрх (2.1)	возвращаться
хойр дәкч (1.18)	дважды
хот (2.9)	еда
хошадлдг (1.13)	парные
хошадлдго (1.13)	непарные
хоңшар (3.5)	морда
хорха-меклә (3.5)	насекомые
хоржңнх (3.8)	хрюкать
холвата (3.16)	связанный
хол (4.8)	далеко
хотхр (4.8)	низина
хөн керә (3.10)	грач
хөөн (2.1)	после
хувцн (2.3)	одежда
хулд (2.9)	покупка
хулдҗ авх (2.9)	покупать
хулсн (3.9)	камыш
хун (3.16)	лебедь
хурһн (3.7)	палец, ягненок
хурһн беелә (2.8)	перчатки
хурдн (1.16)	быстрый
хурх (1.16)	собираться
хуучн (2.4)	старый
хуц (3.7)	баран
хуцх (3.8)	лаять
хүврх (2.14)	изменяться

Ц

цаһан мөңгн (2.6)	серебро
цаһан өвсн (4.8)	ковыль
цаһан седклтә (2.17)	добрый
цан (2.7)	санки
царцх (1.15)	застывать
цасн долда (2.7)	снежок
цацу наста (1.2)	одного возраста
цәәлһх (1.16)	объяснять
цәәх (4.5)	светлеть
цевр (2.4)	чистый
цеврлх (3.5)	чистить
цецн (3.2)	мудрый
цуг (3.1)	все
цуглрх (1.16)	собираться

Ч

чавчх (4.9)	рубить
чадх (3.18)	уметь
чанх (2.10)	варить
чееҗәр медх (2.17)	знать наизусть
чи (2.9)	вишня
чидлтә (2.17)	сильный
чиксн махн (2.9)	колбаса
чилх (2.1)	кончаться
чирмх (4.5)	мигать
чон (3.9)	волк

Ш

шаазһа (3.10)	сорока
шавдх (4.15)	прищелкивать
шавшх (3.15)	висеть
шаһа (4.15)	лодыжка
шаһавч (2.8)	носки
шалвр (2.4)	брюки
шар өрг (2.9)	абрикос
шарлҗн (4.8)	бурьян
шарх (2.10)	жарить
шивх (2.7)	бросать
шиидх (1.17)	решить
шил (3.16)	стеклянный
шимтә (2.15)	питательный
шинҗләч (3.2)	любознательный
шишлң (2.13)	специальный
шовһр (3.5)	острый
шовун (3.10)	птица
шөлн (2.10)	бульон
шулун (3.1)	быстрый
шунмһа (1.8)	старательный
шуугата (3.15)	шумный
шүлгин тасрха (1.1)	отрывок стих-я
шүүрлһн (3.15)	хватка
шүүсн (2.9)	сок

Э

эвтә (1.17)	умелый
эзн (1.17)	хозяин
элгн-садн (2.12)	родственник
элкн (2.10)	печень
эрәтә (2.4)	с рисунком
эрә уга (2.4)	без рисунка
эрвәкә (2.14)	бабочка
эркә беелә (2.8)	варежки
эрсин соньн (4.1)	стенная газета
эрт (2.1)	рано
эрүл-менд (2.15)	здоровый
эрх (2.16)	просить
эс эндүрҗәхлә (1.3)	если не ошибаюсь
эцсн (3.2)	худой
ээврлх (4.18)	загорать
ээзгә (3.4)	творог, сыр
ээх (3.15)	греть

Ю

юн болв (2.12)	что случилось
юңгад (3.13)	почему
юңгад гихлә (3.13)	потому что
юуһар (2.5)	чем

Я

яһад (2.1)	каким образом
ялмн (3.9)	тушканчик
яңһг (3.4)	орех

ҺАРГ

Экспериментальное учебное пособие

Бакланова Галина Бембеевна
Корнусова Бося Эрендженовна

ҮЙНР

2 класс

Экспериментальное учебное пособие
для общеобразовательных учреждений РК

На калмыцком языке

Директор АУ РК «РИА «Калмыкия» Д. Г. Бадмаев
Главный редактор Д. Б. Дорджиева
Заведующая производством Л. Е. Гермашева
Редактор Л. М. Менкенова
Оригинал-макет С. А. Бадендаева

Сдано в набор 15.06.2015. Подписано в печать 05.09.2016.
Формат 60 x 84 1/8. Бумага офсетная. Гарнитура Times HW.
Печать офсетная. Усл. печ. л. 13,02. Уч.-изд. л. 5, 46 л.
Тираж 5000 экз. Заказ №

АУ РК «РИА «Калмыкия»,
358000, г. Элиста, ул. Ленина, 243

ООО «Омега-Принт»
344082, г. Ростов-на-Дону, ул. Горького, 3